

**R. P. Christophori Gillii, Ex Brigantio Lvsitaniæ, Societatis
Iesv, Et in Conimbricensi Academia S. Theologiae
Professoris; Commentationvm Theologicarvm De Sacra
Doctrina, Et Essentia atque vnitate ...**

Gil, Christovão

Coloniae Agrippinae, 1610

Tractatus Tertius, De obiecto Theologiæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82291](#)

Scot.
Ocham.
Gabriel.
Maior.
In Hæretico
non manet
Theologia
cognitio,
quam habuit
antequam
esset hære-
ticus.

quām scientiam. Manere in hæretico fidem acquisitam, cuius nomine etiā includunt Theologiam, docent Scotus, in 3. d. 23, q. vn. §. de primo. Ocham in 3. quæst. 8. art. 3. ad primam difficultatem, & in fine ad 3. dubium, Gabriel. d. 23. quæst. 2. art. 2. conclusione 5. & Maior. quæst. 4. prologi citata. Contraria tamen sententia omnino afferenda est, supposita doctrina communis superioris explicata, quod principia Theologia credantur fide infusa: quam cùm hæreticus non habeat, veræ, ac propria Theologia incapax erit, quamvis ob species memoratius principiorum, & conclusionum in animo remanentes, & habitus acquisitos ex principijs fidei humanæ creditis, vt interdum fieri solet, etiam à Catholicis non semper recordantibus revelationis, retinebunt aliquam facilitatem, & vsum discurrendi de ijsdem obiectis Theologicis per actus, quoad substantiam modo aliquo similes Theologicis, quoad rationem verd formalem, & speciem diuersis. Itaque, vt uno verbo dicam, quodnam sit subiectum proximè capax Theologia, est intellectus non habens dispositionem villam fidei diuinæ oppositam, cuius fundamentum est, quoniam intellectus capax habitus principiorum, est etiam capax habitus, & actuum circa conclusiones; habitus principiorū Theologia nostræ est fides, vt supra dictum est: ergo intellectus non habens villam dispositionem fidei repugnantem, erit proximè capax Theologia viatorum. Hæc verd capacitas est remota, nam proximè requirit habitum fidei: ideoque subiectum proximè capax Theologia, est mens fidei diuina illustrata.

(. .)

TRACTATVS TERTIUS DE OB- JECTO THEO- LOGIAE.

Ppter causas habitus metalis, pre-
cipuum locum obtinet obiectū, quod respectu habitus habet
omnes ferè causandi modos; ha-
bet enim rationem finis, efficientis, ac for-
mæ; nam quamvis dicatur materia, non ta-
men est materia, ex qua, sed, circa quam, ut
doct. S. Thom. 1. 2. quæst. 18. art. 2. ad 2. s. Thom.
dicitur tamen materia, propter aliqualem
similitudinem ad factiōnēm artificiālē
terminatam ad materiam externām: cùm
enim intellectus dicatur hanc, vel illam
rem agnoscere, intellectio actiū signifi-
cata, concipitur per modum transuentis ab
intellectu ad obiectum: re autem vera non
transit, sed manet in intellectu. Et ita ob-
iectum respectu habitus, vel actus, non
habet veram causalitatem materiæ, ut ait
Scot. quæst. 3. prologi. §. Ad argumentum
prima questionis, & Baffol. quæst. item 3.
art. 1. in fine. Est tamen finis, vt notat. S.
Thom. 1. 2. quæst. 72. art. 3. ad 2. & quæst.
73. art. 3. ad 1. quatenus intentio operantis
per habitum fertur in obiectū. Habet
autem rationem formæ, in quantum dat
speciem, vt ait idem. S. Doctor. 1. 2. quæst.
18. art. 2. ad 2. rationem verd efficientis,
quoniam, vt ex August. lib. 9. de Trinitate,
cap. vltimo frequenter usurpat Theolo-
gi, ex obiecto, & potentia paritur notitia. Et
ita causalitatem eius respectu actuum, &
habituum efficientem agnoscunt Scotus, &
Baffol, vbi suprà. Cum itaque tot modis
causet, ad exactam notitiam causarum
Theologiae, oportet de eius obiecto dice-
re. In primis autem præmittam terminorum
expositionem, ac diuisionem obiecti
scientifici, deinde ad institutum appli-
cabo.

Obiectum est materiale, ac formale:
materiale triplex, primum, secun-
darium, adiquatum: primum per
se continet veritates in scien-
tia demonstra-
biles.

CAPUT I.

Dicturus de subiecto Theologiae, ne-
cessarium duxi prius exponere no-
tionem, ac proprietates ipsius iuxta com-
munio-

L.

Obiectum &
ubiectum
scientiae an
tiquidem.

Durand.
Ocham.
Toletan.
Capreol.
Syluest.

S. Thom.
Obiecti di-
uisio.

muniorem sententiam Doctorum, ut inde constet, quid de subiecto Theologiae statuendum sit. In primis autem obseruandum est à Doctoribus Theologis interdum confundi, & pro eodem usurpari hæc duo nomina, obiectum, ac subiectum; verum, si propriè agendum sit, obiectum magis latè patet, quam subiectum: quidquid enim subiecti rationem habet, obiecti quoque habet, quatenus terminat actum potentiae. Sed non quidquid obiectum est, subiectum quoque dici potest: siquidem vt notat Durand. q. 5. prologi, num. 6. Ocham, quæst. 2. annexa. 3. principali, quæ est in ordine 9. lit. T. Toletan. quæst. 5. art. 1. & quæst. 6. art. 1. Capreol. quæst. 4. art. 1. conclusione 2. & Syluest. 1. p. conflati, quæst. 1. art. 16. §. 3. tota cōclusio, de qua habetur actus scientificus, obiectum illius est, non tamen subiectum: hoc enim propriè dicitur id, quod subiectum proprietati, quæ de illo demonstratur: vnde etiam proprietas est obiectū, nō verò subiectum actus, & habitus scientifici. Hinc oritur, vt potentia dicantur propriè versari circa obiecta, nō verò circa subiectum: habitus verò tam circa subiectum, quam circa obiectum; quia nimirum habitus semper est principium iudicij, quod semper cadit super subiectum, & prædicatum; potentia verò vel id non habent, vt sensitius; vel non semper, vt intellectus.

II. Sed hoc discrimine omisso, quod reperitur etiam in subiectis, & obiectis singularum assensuum, dicendum est de obiecto, quod per se respicit habitus totalis, & à quo sortitur speciem. Secatur autem obiectum scientificum auctore D. Thom. 2. 2. quæst. 1. art. 1. in formale, ac materiale, non quasi sint duæ res diuersæ in genere obiecti: sed quasi in duas rationes conflantes integrum rationem obiecti specificantis: quæ distinctione nata est ex indeterminatione obiecti materialis, quod idem omnino secundum rem propter diuersam rationem formalem intelligibilitatis, aptum est terminare notitias specie diuersas: atque adeò consideratum, secundum solam entitatem suam, præcisa quavis alia ratione formali, non est aptum distinguere actus, vel habitus, qui versantur circa ipsum: quod in ipsomet Deo cernere licet; cuius si natura consideretur, abstrahendo ab hoc, vel illo genere luminis, sub quo est agnoscibilis, non distinguit ullum habitum, vel actum: sed erit indifferens, vt ab hoc, vel illo percipiatur. In hoc vero, cap. agam de

obiecto materiali; in sequenti de formalis.

In primis suppono nomine subiecti, vel obiecti materialis, non intelligi conceptum simplicem, qui subiectum in propositione mentali, vt voluit Marsil. quæst. 2. prologi, art. 5. notab. 2. & alij Nominales: sed rem ipsam pro qua in propositione supponit simplex conceptus mentis, quæ est sententia communis doctorum, exceptis quibusdam Nominalibus; quam confirmat Toletan. quæst. 6. prologi, art. 2. conclusione 2. & 3. & argumenta opprimita soluit, art. 4. ad argumenta contra tertiam conclusionem. Est igitur propriè loquendo subiectum id, quod terminat, vt quoq; actum eius habitus, cuius est obiectum. Dividitur autem trifariam: nam aliud est adæquatum: aliud primum, ac præcipuum, quod aliqui vocant subiectū attributionis: aliud denique secundarium, ac minus principale. Adæquatum vocat Bonavent. quæst. 1. prologi, vniuersale. Petrus de Tarantasia apud Marsil. quæst. 2. art. 5. notab. 4. & Dionysium quæst. 4. prologi subiectū executionis. Ocham quæst. 2. annexa 3. principali, quæ est in ordine 9. ad 3. dubium, subiectum primum primitiæ prædicationis: Gregor. quæst. 4. art. 1. §. Nunc dicendum, primum primitiæ communis, vel prædicationis. S. Thom. 5. met. leçt. 7. initio, & Syluest. 1. p. conflati, quæst. 1. art. 16. commune. Est verò illud, quod ambitu suo continet omnia, quæ pertinent ad considerationem habitus, & eius actus terminant, vt quod, siue ratione sui, siue propter attributionem ad aliud. Huius nō autē est altera conditio requisita, quam vt substitut rationi formali distinctiæ habitus, & nihil excludat eorum, quæ eidē rationi subsunt. Defectu primæ conditionis, nō est obiectum adæquatum geometriæ quantitas, vt continuam, & discretam amplexitur, quoniam numerus non potest induere rationē formalem obiecti geometrici: defectu posterioris non est adæquatum eiusdem geometriæ obiectum corpus, quoniam excludit lineas, & superficies, quæ sub ratione formali eiusdem continentur. Aliud genus subiecti adæquatum invenit Bonavent. vbi supra, quod vocat S. Bonavent.

integrale, quod contineat tamquam partes integrales omnia, quæ in scientia tractantur, & vocatur ab Ocham vbi proximè, subiectum primum primitiæ totalitatis. ochan.

G 4

ad quod

III.

Marsil.

Toletan.

Subiectum
propriè lo-
quendo quid
sit.

S. Bonavent.
Petrus de
Tarantasi.

Ocham.

Gregor.

S. Thom.
Syluest.

IV.

Aegyd.
Henric.
Richard.
Bassol.

Obiectum
secundarium
quod sit.

V.
Alenj.
Albert.

Bonauent.
Aureol.

Aegyd.
Henric.
Syluest.

ad quod habet attributionem, qua sublata neutiquam ad eiusmodi habitum reduceretur: quod vocant materiam, vt distinctam à subiecto, Aegydius 1. p. prologi, quæst. 3. Henricus in summa, art. 19. quæst. 2. Richard. quæst. 6. prologi ad 5. Bassol. quæst. 3. art. 1. §. Quarto ponam, & fusè nimis distinctionem obiecti secundarij à primario declarant ex discrimine assignato à Commentatore lib. 4. Metaphys. inter subiectum, & materiam: nam subiectum est aliquid actu, & secundum quid in potentia: quemadmodum corpus naturale est actu per formam substantiam, potentia verò ad accidentales; materia verò vtpote de se carens omni forma, est simpliciter in potentia. Hoc inquit modo subiectum scientiæ, de quo supponi debet, quod sit, & quid sit, est actu cognitum in se, in potentia tamen ad terminandam nouam cognitionem, quatenus subsit proprietatis. Materia verò in scientia propriè dicitur, quod nullo modo est cognitum antea scientiam, sed est terminus investigationis scientiae de ipso, non quoad quid est, sed inquantum haber attributionem ad subiectum primum, ac principale scientiæ: materiam verò appellant id, quod alij secundarium vocant. Itaque in hoc consistit apud ipsos discrimen inter subiectum primum, ac secundarium, sive materiam: quod primum formaliter se ipso continet rationem eam, secundum quam omnia considerantur in scientia, ratione cuius ipsum est præcognitum, & virtute continet cætera discursu scientifico cognoscenda: secundum verò nequaquam continet in se rationem eiusmodi, sed solum est in potentia, vt considerari possit sub ea: exempli causa gemmæ, liquores odoriferi, herbae, & similia nequaquam includunt sanitatem, que est forma, & ratio propria subiecti medicinæ: sunt tamen in potentia, vt in ordine ad ipsam considerentur, & ita pertinent ad materiam artis medicæ.

Obiectum primarium, quod Alensis, 1. p. quæst. 1. m. 3. appellat *materiam de qua secundum essentiam*, Albertus in 1. d. 1. art. 2. subiectum *speciale*, & tractatu 1. summ. quæst. 3. m. 1. subiectum *principali*ter *intemum*. Bonauent. quæst. 1. *radicale*, exempla tamen, quæ affert, scilicet litera respectu grammaticæ, & puncti respectu geometriæ, vt notat Aureolus, quæst. ultima, art. 3. non sunt accommodata. Aegydius 1. p. prologi, q. 3. Henric. in summ. art. 19. quæst. 2. & Syluester,

quæst. 1. *conflat*, art. 16. *principale*. Petrus de Tarantasia, vbi proximè, subiectū intentionis. Ocham vbi proximè 1. primitua perfectionis, Bassolis, quæst. 3. art. 1. §. *De primo*. Et Toletan. quæst. 5. art. 2. *primum*, Gregorius citat. Gabriel. q. 9. art. 1. in fine, *primum primitiuæ attributionis*. Et tandem absolutè subiectum appellant Aegydius & Henricus, quæst. 1. & 2. cit. & alij. Est vero illud, quod præcipue ratione sui, & non alterius venit in considerationem habitus. Huius prima, & præcipua proprietas, quam assignat Arist. lib. 6. Ethic. cap. 6. & lib. 1. Posterior. cap. 6. & lib. 7. met. t. 53. & 54. est vt sit necessarium: nam de contingentibus non est scientia, vt ibidem probat Philosophus. Hoc non requiri indicat Scotus, quæst. 3. prologi in 4. *laterali*. §. *sed aliud*: quoniam notitia intuitiva eidens obiecti contingentis, est verè scientia; Verum licet demus secundum modum aliquem habere scientiæ rationem, non tamen ad sensum Philosophi, nec ad eum, de quo modo loquimur, quando agimus de subiecto aliquius habitus totalis intellectui: nullus enim datur, qui sit per se primo de obiecto contingentis. Ad hoc vltius requirit Philosophus, vt sit vniuersale, lib. 6. Ethic. cap. 6. & 3. met. t. 12. & lib. 7. cit. Cuius ratio est, quoniam apud Aristot. singularia non sunt necessaria; item non habent propriam essentiam, definitionem, aut passiones, sed haec omnia habent ex natura generica, vel specifica, quam includunt; subiectum autem debet habere partes, proprietates, ac passiones: & ob hanc causam singularia excluduntur à ratione subiecti.

Præter hæc, in quibus omnes ferè cum Aristot. conueniunt, adduntur à nonnullis alijs conditiones primi subiecti: præcipua est, quam assignat Scot. in quæst. 3. prologi. §. *De secundo*, vbi affert de ratione primi subiecti scientiæ esse, vt contineat in se primo virtualiter omnes veritates pertinentes ad eum habitum, cuius est obiectum. Quam doctrinam sequitur Aquilan. q. 2. art. 1. & declarat Lychet. in

Aquilar.
Lychet.

hunc modum: *primit in primis veritates* alicuius scientiæ, alias esse per se, sive extermenis notas, alias ex alijs, hoc est, virtute primarum, que sunt ex terminis nota: & prima ait contineri in primo subiecto non præcisè virtualiter: sed quia subiectum continet formaliter, & essentialiter definitionem, id est enunciatio, qua definitio affirmatur de definito, est per se nota: vt cum dicitur homo est animal rationale: quia verè definitio est causa immediata, & adequata passionis, id est etiā propositionis enuncians passionem

de de-

VI.

Aureol.
Ocham.
Toletan.
Gregor.
Gabriel.
Bonetus.

VII.

Syluest.
Caietan.

de definitione est per se nota, & immediata, ut hec, animal rationale est risibile. Et ita subiectum, vt comparatur ad definitionem, continet primam illam propositionem formaliter, atque essentialiter: vt vero ad passionem continet secundam virtualiter, quia ratio formalis subiecti est causa immediata illius: propositiones secundi generis, nempe demonstrabiles, quae immediatè continentur in præmisis per se notis, à quibus deducuntur, eo ipso continentur virtualiter in subiecto, in quo continent ipsorum causæ immediatae. Deinde obseruat veritates, de quibus loquitur Scotus, non sumi pro notitijs ipsis, aut propositionibus, sed pro habitudine prædicati ad subiectum. Ex quibus explicat id, quod ait Scotus, nempe subiectum debere continere veritates omnes eiusdem scientie, quia scilicet includit assentialiter causam præcisam, & adæquatam passionis demonstrabilis. Contra hanc Scotti doctrinam arguit Aureolus, quæst. vlt. prologi, art. 1. & fusissime Ocham, quæst. 2. annexa 3. principali, quæ est ordine 9. Toletan. quæst. 5. art. 2. conclusione 1. Gregor. quæst. 4. prologi, art. 1. Gabriel. quæst. 9. art. 1. Nicolaus Bonetus, lib. 1. metaph. cap. 4. Primo, quoniam plerique scientie habent pro obiecto primo naturam genericam, quæ non continet virtute veritates omnes demonstrabiles in ea scientia: verbi gratia arithmeticæ subiectum primum, est numerus: in ratione autem communis, numeri non continentur adæquatè passiones omnes, aut veritates, quæ in arithmeticæ demonstrantur de varijs speciebus numeri: contrà vero inferiora eiusdem primi subiecti continent veritates omnes de illo demonstrabiles, quidquid enim continetur in natura vniuersali, includitur in eius particulari. Deinde, quoniam subiectum non est causa efficiens passionum, aut veritatum de ipso demonstrabilium: vt enim demus aliquas passiones distinguiri realiter à subiecto, plerique tamen non distinguuntur, vbi vero non est distinctio realis, nequit esse ratio causæ efficientis, aut effectus.

Primum argumentum solendum iuxta diuersas sententias de vnitate scientiarum, circa species contentas sub eodem genere, & participantes eundem abstractionis modum. Nam qui dixerit de omnibus haberi eandem specie scientiam, respondebit cum Syluest. quæst. cit. art. 16. §. 3. & Caietan. 1. p. quæst. 1. art. 7. §. Ad hanc obiectiōnē, dicendo primum sub-

iectum debere continere omnes veritates non perfectè, & adæquatè, & absque concursum aliorum principiorum: sed vt causam primam in suo genere, quemadmodum sol continet effectus horum inferiorum, & in suo genere est causa prima, atque completa; & tamen ad plurimos indiget concursum agentium inferiorum. Ita primum subiectum non continet adæquatè per se solum omnes passiones demonstrabiles in scientia; verbigratia, numerus non continet perfectè passiones numeri cubi, vel quadrati: continet tamen radicaliter, quoniam ipsa ratio numeri illis speciebus inclusa, cum ipsarum differentijs est adæquata ratio passionum pertinentium ad eandem scientiam sub eadem abstractione. Itaque subiectum primum secundum se solum continet radicaliter, vt inclusum autem in participantibus continet adæquatè omnes veritates scibiles in eadem scientia. Qui autem singulis speciebus speciales proprietates habentibus existimat respondere scientias specie distinctas, vt sentit Scotus, & eius sectatores, facilè respondebit cum Lycheto, Scottum solum loqui de passionibus, per se, & conuertibilibus cum subiecto: has enim planum est virtualiter in ipso contineri, & consequenter habitudinem ipsarum ad illud. Cum vero subiectum est vniuersale, id non continet per se passiones inferiorum: sed inferiora subiecta, de quibus pro varietate ipsarum, sunt etiam diuersæ scientie secundum speciem respondentis obiectis continentibus virtualiter omnes veritates earundem scientiarum: vt expressè docet idem Scotus, quæst. cit. §. *Contra illud*, ad 2. ait enim, sicut à subiectis particularibus habentibus vnitatem specificam, potest abstrahi subiectum unum commune communitate generica, ita ab iisdem scientijs specificis abstrahi posse scientiam vnam communem communitate generica. Quæ doctrina, vt sit vera, non ita intelligi potest, quasi de illo subiecto generico non habeatur scientia etiam specifica: nam de subiecto illo communi generico haberri potest scientia vna specifica, qua proprietates ipsius ex definitione demonstrantur: huic autem nō respondebit ullum subiectum specificum; nam scientia de corpore mobili in communi, quæ non descendat ad ullam eius speciem, sed solum consideret passiones eius in communi, verè erit scientia specifica, vt notat Caietan. 1. p. q. 1. art. 7. §. *Ad hanc obiectiōnē*: & per se patet, nam habe-

*Lychet.**Scot.**Caietan.*

bit ve-

bit vera individua in hoc, vel illo philosopho contemplantibus eas proprietates: & nihilominus non erit de illa specie in particulari corporis mobilis, & sine dubio haec est sententia Scotti: nam Scotus ipse. q. 3. §. Ad 1. argumentum 2. questionis, afferit metaphysicam habere p. obiecto ens in communi, quia praeter scientias speciales oportet esse aliquam communem in qua probentur in communi omnia, quae sunt communia illis specialibus. Ad alteram partem eiusdem argumenti respondet id, quod per se primo, & adaequata continet passiones, & veritates in scientia demonstrabiles, continent ratione sui, & quatenus ipsum: at species, et si essentialiter includant genus, & eius definitionem, utpote essentialem sibi, non tamen sunt ratione sui, & quatenus ipsæ, causa passionum, sed ratione generis inclusi: atque adeò, qui passionem generis per speciem demonstraret, non redideret causam propriam, & adaequatam, ut ait Philosophus, lib. I. Post. t. 39. ubi ostendit eum, qui cognoscit isocelen habere tres angulos duobus rectis æquales, non quia triangulus, sed quia isocelen est, minus cognoscere, quam si cognouisset, quia triangulus est. Et ita vera est quoad hanc partem sententia Scotti de continentia virtuali per se prima, & adaequata.

VIII.

Lychet.

Scotus.

Aristot.

Scot.

doctrina eiusdem citata, quæst. 3. prologi. §. Ad primum argumentum 1. quæst. nam respondens 3. argumento, quo obiectum fuerat Deum non esse subiectum Theologiae, quoniam non habet passiones, quæ insunt subiecto, & sunt extra ipsum essentiam, respondet illud intelligendum esse quando passio re ipsa causatur à subiecto, quod in diuinis non reperitur, cum tamen sciantur per essentiae diuinæ rationem, ac si ab ea re ipsa distinguerentur. Itaque nil aliud vult Scottus, quam subiectum esse veram, ac propriam rationem passionis, siue per veram causalitatem, ut accidit in realiter distinctis: siue nostro modo intelligendi, ut in ijs, quæ sola ratione distinguuntur, ita tamen concipiuntur, ut, si primum negetur, alterius ratio non subsistat, & si id affirmetur, hoc ipso ratio alterius conuenire censeatur; quomodo se habet ratio actus puri ad immutabilitatem, & æternitatem Dei.

IX.
Lychet.

Alio quoque modo dictum Scotti intelligit Lychet. vbi suprà, nimurum de causalitate quoad notitiam ipsarum veritatum: in quo sensu eam sententiam sequitur Bassolis, quæst. 3. prologi, art. I. §. Basso. De primo. Contra quem explicandi modum est duplex obiectio: prima quod principia communissima sunt, & cognoscuntur vera absque causalitate subiecti scientie totalis, ut se habent dignitates, quæ supponuntur in principio scientiarum: ex his autem pendet, ac regulatur omnis veritas scientiarum, ergo non à subiecto. Secunda, quoniam cognitio principiorum habetur ex notitia simpliciterminorum, atque adeò ad assensum immediatum primi principij, ex quo requiritur notitia simplex medijs, passionis, ac subiecti: passio quippe semel sumitur in præmissis, medium autem bis: ergo notitia veritatum demonstrabilium non magis pendet à subiecto, quam à passione, vel medio. His, & similibus obiectib[us] responderi potest, ex doctrina quorundam Parisiennorum, quos sequitur Lychet, vbi suprà. §. Lychet. Sed antequam dicunt enim subiectum esse causam notitiae simplicis ipsius passionis, imo & notitiae definitiæ: quia continet essentialiter definitionem, nempè obiectiuam, quæ responderet metali, & est causa ipsius, & præterea passionem: & ita Scottus vt refert Gregor. vbi suprà, volens ex-Gregor. applicare quid sit continere virtualiter passionem manu propria addidit in margine, idem est speciem. A. continere primò virtualiter notitiam. B. & ipsum. A. vt habitualiter cognitum continere. B. quod est speciem

peciem ipsius. A. in memoria posse gignere notitiam. B. in intelligentia: ex quibus verbis constat de mente Scotti speciem subiecti esse sufficientem gignendam notitiam simplici passionis; que doctrina licet alijs displiceat, mihi non displicet. Nam quemadmodum possumus à posteriore, ex speciesbus sensatis elicere non sensatas, & à speciesbus effectuum, species causarum, ita à priore possumus ex notitia, & specie causa elicere simplicem notitiam, & speciem effectus. Et idēc cùm notitia omnis simplex reduci queat ad subiectum, ad ipsum quoque reducuntur notitiae veritatum complexarum, quae pendent ex simplicibus. Verum quācum hoc sit possibile, frequenter tamen aliter se res habet, & passionum, ut pote effectuum, notitiam simplicem prius habemus, quām substantiam, atque essentiam subiecti.

X. Crediderim tamen ad hanc conditio-
nem non opus esse, ut notitia simplex
passionis gigneretur ex notitia subiecti,
sed sufficere, ut ordine prioris suapte na-
tura posit ita igni. Deinde verò, ut
subiectum potius, quām passio dicatur
causa, & ratio notitiae complexae con-
clusionum demonstrabilium, prouenit ex
eo, quod cùm ipsum sit causa passionis,
etiam est causa, cur ea sibi insit: & quia
licet videre nexus inter duo, non pos-
simus absque visione vtriusque, ratio tamen
videndi nexus propriè non est vterque
terminus, sed ille præcipue, qui est causa
ipsius: causa verò nexus inter subiectum,
ac passionem non est passio, sed subiectum:
& idēc hoc, non illa proprie-
dicitur causa notitiae veritatis complexae,
qua scitur passio inesse subiecto, vel de-
finitioni. Ad primum argumentum re-
spondetur, licet principia communissima
sint vera ex terminis, ea tamen non
posse gignere scientiam demonstratiuum
passionis, nisi applicentur subiecto: in
hac autem applicatione semper in minore
propositione subsumendum subiectum:
atque etiam tunc ad eius simplicem no-
titiam resoluendam scientiam per assen-
sum immediatum assumptionis: in ple-
risque autem demonstrationibus primum
principium est definitio subiecti. Ad se-
cundum responderetur ex dictis, licet prin-
cipia reducantur in proprios terminos,
tamen quia notitia simplex subiecti pro-
priè continet causam nexus passionis cum
ipso, idcirco subiecto potius, quām pas-
sionib[us] tribui, quod sit causa notitiae veri-
tatum complexarum: maximè quia passio
erit solum causa eius, in qua ipsa tribuitur

subiecto: hoc autem est causa omnium.
Hæc dixerim ad explicandam, ac tuen-
dam sententiam Scotti, circa rationem ob-
iecti primi, quam plerique oppugnant.
Verum ea si intelligatur, ut Scotus intel-
ligit, de subiecto scientia euidentis, quæ
habetur ex notitia principiorum imme-
diatorum, & per ea resolutur in simpli-
cem notitiam subiecti, verissima est. Ete-
nī, cūm vt docet Aristotel. lib. ii. met. cap. 6. omnis quæstio de subiecto resolu-
tur, per ipsum quid est, à subiecto tamquā
à prima causa pendet, omnis notitia sci-
entifica à priore procedens: itaque ad sci-
entiam euidentē vtrumque est necessarium,
nempè, vt & ipsum subiectum sit causa, vel
ratio omnium passionum de ipso demon-
strandarum, & notitia ipsius sit ratio, &
causa veritatis complexarum, quas sci-
entia attingit. Verum si modus scientiae non
sit euidentis, atque adeò non probet passio-
nes ex vi notitiae euidentis subiecti, sed ex
alio motu extrinseco, hæc secunda condi-
tio minimè requiritur, vt idem Scotus *Scot.*
fatetur eadem. q. 3. prologi. §. *Ad primam*
questionem de Theologia nostra, & patet ratio-
ne, quoniam tunc veritates complexae non
agnoscuntur ex eo, quod eiusmodi sub-
iectum in se cognoscatur, non enim princi-
pia resoluuntur in notitia simplicem ter-
minorum, sed in motuum extrinsecum,
propter quod creduntur: cùm verò Theo-
logicus assensus non sit euidentis, vt in se ex
instituto probandum est, non requiritur ad
subiectum Theologiae, vt per simplicem no-
titia sui, sit nobis causa, & ratio cognoscendi
veritates Theologicas. Et ita restat sola
prima conditio, vt sit ratio passionum de-
monstrandarum. Hic modus explicandi
rationem primi subiecti re ipsa conuenit
cum communi ratione, quā cæteri Theo-
logi tradunt; quæ, quia facilior, & commu-
nior, præferenda est. Continet autem duas
conditions: altera est, vt cognitio primi,
ac præcipui obiecti propter se ipsam inten-
datur, & non ad alterius obiecti manifesta-
tionem: altera, vt cæterā omnia, quæ per-
tinent ad habitum, habeant habitudinem ad
primarium subiectum, & percipientur ad
maiorem ipsius agnitionem. Prior condi-
tio elicetur ex fine habitus cognoscitui,
qui semper est notitia proprij subiecti; at-
que adeò id, cuius notitia per se, primò, ac
præcipue intenditur, debet esse primum,
ac præcipuum obiectum. Secunda, con-
stat ex eodem principio; nam, si habitus
versatur circa alia cognoscenda, & hæc
nullo modo referuntur ad aliquod ter-
rium, hoc non censi debet primum,
præcipuum,

principium, & principaliter intentum quandoquidem illa, quæ absque habitudine, aut relatione ad aliud per se terminant habitudinem notitiae actualis, siue habitualis, non secundariò, ac minus principaliter, sed æquè primò, atque aliud pertinent ad subiectum habitus.

Ratio formalis obiectiva est triplex, nimirum, quæ, propter quam, sub qua: ex quarum coitione coalescit unica forma obiecti in genere scientibilis.

CAPUT II.

I.

S. Thom.
Quid sit ratio formalis obiecti.

Explícata diuisione obiecti materialis, & propria ratione primarij, explicanda est deinceps ratio formalis eiusdem. Nam vt ait D. Thom. q.2. de verit. art. 13. ad 6. habitus per se respicit formalem rationem obiecti potius, quam ipsum obiectum materiale; atque adeò, si ratio formalis tollatur, species habitus non manet. Porro ratio formalis obiecti dici potest forma, quæ subiectum indeterminatum ad diversa genera scibilitatis ad unam contrahit, ac determinat; ita, vt sub ea non, nisi secundum unum modum specificum sit agnoscibile. Exempli causa, corpus animalis potest esse obiectum philosophiae, ac medicinæ; verum si determinetur per varias rationes, & dicatur mobile, aut sanabile, iam contrahitur ad unam speciem scibilitatis. Quatenus enim sanabile, non est subiectum philosophiae naturalis, sed medicinæ: quatenus vero mobile præcisè abstracto à sanitate est subiectum philosophiae, non medicinæ: & ita differentia illæ, mobile, ac sanabile, sunt rationes formales obiectivæ, quæ additæ corpori, trahunt illud ad specificum modum scibilitatis. Tradita autem definitio competit rationi formalis completæ, quæ ex triplici ratione partiali coalescit: dicuntur autem ratio formalis, *qua propter quam, sub qua:* prima dicitur ratio formalis cognita, siue terminativa; secunda motiva, siue ratio cognoscendi.

Porro ratio formalis, *qua nō est aliud,* quam forma ipsa, siue ratio obiecti primarij constituens illud formaliter in eo esse, quod præcipue scientia contemplatur: ita Aureolus. q. vltima prologi, art. 4. prima propositione. Capreolus. q. 3. art. 1. conclusione 3. & art. 2. ad argumenta contra eandem conclusionem, q. 4. art. 1. conclu-

tionem 3. Sylvest. q. 1. Conflat. art. 12. Caiet. 1. p. q. 1. art. 3. §. Ad evidētiā. Lychetus. q. 3. prologi. §. Ex his dictis, & Canus lib. 12. de locis, cap. 3. Bonetus, lib. 1. metaph. c. 5. & Soncinas, qu. 3. prolog. conclusione 4. nam ratione sanitatis est ratio formalis, quæ: nam est forma intrinseca primarij obiecti; qua sublata, quamvis manere sub alia ratione posse, non tamen manet id, quod est primarium obiectum medicinæ, nam præcisa sanitatis à corpore animalis, manebit quidem corpus sub ratione entis; vel mobilis, & pertinere poterit ad obiectum metaphysicæ, vel philosophiæ naturalis, non tamen manet sub ratione formalis medicinæ. Dixi esse formam obiecti primarij, quæ constituit ipsum formaliter in eo esse, quod scientia per se considerat: quoniam non est opus, ut constitutus illud absolute in suo esse substantiali, sed modo constitutus in substantiali, modo in accidentalis: in essentiali constitutus natura subiectum philosophiæ; est enim forma intrinseca entis naturalis, quod est primarium obiectum illius: in accidentalis constitutus differentiam visualis lineam, cui accedit, vt sit visualis, & ex utraque coalescit proprium obiectu perspectivæ, nempe linea visualis. Itaque ratio formalis, *qua siue in ratione rei accidat alteri, siue non, ipsi tamen primario subiecto, quatenus subiectum est, nequaquam accidit, sed est intrinseca ratione illius.*

Ea vero non semper compleat rationem formalem specificantem, ac distinguendem habitum: quoniam haec ipsa ratio formalis *qua diversimodè consideratur ob diversa motiva, quibus intellectus inducitur ad assensum:* vt patet in Theologia nostra, & beatorum: utraque enim respicit eandem rationem formalem, *qua, nempe eandem rationem Deitatis:* & nihilominus propter motiva, siue media diversa habent obiectum formale ratione diversum. Idcirco præter rationem formalem *qua, considerari debet ratio formalis qua, seu propter quam intellectus determinatur ad assensum.* Et ob hanc causam haec ipsa ratio formalis, *qua, interdum reducitur ad obiectum materiale, vt colligitur ex D. Thom. 2. 2. q. 1. art. 1. vbi postquam statuit rationem formalem obiecti fidei esse primam veritatem reuelantem, cui fides innititur, tamquam medio, subdit: si vero consideremus materialiter ea, quibus fides assentit, non solum est ipse Deus, sed etiam multa alia: ex quibus constat ex iententia D. Thom. Deum pertinere ad obiectum materiale: & consequenter Deitatem, qua Deus consti-*

II.
Aureol.
Capreol.

III.

S. Thom.

Cop.
S. T.
Cap.

tui concipitur a nobis, pertinere ad obiectum materiale, nec esse rationem formalem: quod dicendum licet Caiet. longo commentario exponat, volens ut D. Thom. non neget Deitatem esse rationem formalem, nihilominus aperte continet id, quod dixi: facile tamen explicatur de ratione formaliter motiva, de qua D. Thom. loquitur eo loco: nam Deitas, ut est ratio obiectiva, quam fides ac Theologia contemplatur, non est ratio motiva, aut medium propter quod fidelis assentitur veritati reuelatae: & ita habetur ex sententia D. Thom. rationem formalem, quae, obiecti primi, ac principi comparata rationi formaliter motiva habere se quasi materialiter. Ut enim infra dicam ex Caiet. obiectum potest considerari in genere rei, & in genere scibilis: & ratio formalis, quae, constituit illud in genere rei, siue materiae subiecta: ratio formalis, propter quam, vel, sub qua, reponit in genere scibilis; & fieri potest, ut ratio aliqua conueniat denominatio subiecto, ut quedam res est, & nihilominus sit intrinseca eidem, quatenus scibile est: & quoniam id, quod additur alteri, ut compleat id in aliquo genere, habet rationem formam; id vero, cui additur, rationem materiae, sit, ut ratio formalis, quae, per comparisonem ad rationem formalem, propter quam, vel, sub qua, dicatur pertinere ad obiectum materiale. Verum quia compara-ta ad obiecta materialia, quae terminant ut quod actus, & habitudinem totalis habitus, est forma constituens primum subiectum in ratione obiectiva, quam principi habitus respicit, idcirco etiam appellatur ratio formalis obiecti, & hoc attendit D. Thom. cum i. p. q. i. art. 7. postquam statuit Deum esse subiectum Theologiae, subdit: *Quidam verò attendentes ad ea, quae in ista scientia tractantur, & non ad rationem, secundum quam considerantur, assignauerunt aliter subiectum huius scientie.* Ex quibus licet ipsum voluisse assignare subiectum secundum propriam rationem. Itaque ratio, quae, etiam dicitur formalis, quoniam, licet sola non sufficiat ad unitatem habitus, vel scientiae, si tamen diversa sit in primariis obiectis, sufficit ad distinctionem.

Ratio formalis, quae, siue, propter quam, ut vocat Capreol. citatus, siue per quam, ut loquitur S. Thom. 2. 2. quæst. 1. art. 1. & Capreol. in 3. d. 25. q. vñica, art. 3. ad 1. Aureoli contra primâ conclusionem, est motiuum determinans intellectum ad certam speciem assensus. Etenim intellectus non fert ullum iudicium de veritate complexa absque ratione vera, vel apparente; & ita

iuxta diuersitatem rationis sequitur diuersitas assensuum. Porro ratio propter quam mouetur intellectus, aut consideratur materialiter, aut formaliter, ut recte notat Sylvester, q. 1. citat. art. 10. circa solutionem ad secundum materialiter considerata, est res ipsa, vel veritas obiectiva: quam intellectus intelligit priusquam determinetur ad assensum: verbi gratia, quando mens iudicat hominem esse discursivum, quia est animal rationale, ratio materialis obiectiva est definitio illa, siue res significata per illam propositionem, homo est animal rationale, formaliter consideratur; quando sumitur quatenus substans alijs, atque alij cognitioni, vel lumini: verbi gratia, si illa eadem propositione consideretur nunc iudicata euidenter, ex terminis, nunc probabiliter ex ratione topica, vel fide humana, constitutus aliud, atque aliud motiuum formaliter diuersum. Et quidem motiuum materiale in scientiis naturalibus sumitur ex ratione formalis, quae, ut constat ex doctrina Scoti superiore capite relata: ad quam etiam alludit Caiet. i. p. q. i. art. 3. §. Ad eiusdem, ubi sic habet: *Ratio formalis obiecti, ut res, seu quae est ratio rei obiectae, quae primò terminat actum illius habitus, & ex qua fluunt passiones illius subiecti, & quae est medium in prima demonstratione.* Si enim veritas omnis in scientia demonstrabilis pendet à ratione formalis, quae, primi, ac principi subiecti, ab ea sumi debent, saltem radicaliter, motiu materialia, & rationes assentiendi. Ab eadem quoque pendet idem motiuum formaliter sumptum, sed non ab illa sola, sed coniuncta cum lumine proportionato, ac sufficiente ad penetrandum motiuum obiectuum: & ideo Theologi distinguunt habitus à vario lumine, sub quo mens tendit in obiectum: namque lumen diuersum signit diuersam notitiam motiu materialis, quod sub diuersa notitia applicatum signit actus, & habitus diuersæ rationis. Nam si principia, quibus continetur medium, siue motiuum assentiendi, cognoscantur ex terminis, assensus conclusionis est scientificus: si vero solùm probabiliter credantur vera, assensus conclusionis erit opinatius: aliter enim mouent ac determinant intellectum principia euidenter cognita, aliter solùm probabiliter credita. Quare, cum assensus conclusionis non terminetur absolutè ad illam, sed cum habitudine ad principia, ex quibus dependent agnoscitur, ad quæ etiam per modum resolutionis, & reflexionis idem assensus terminatur, consequens est, ut pro varietate notitiae, sub qua motiuum principij

Gillij comment. Theol.

H

conten-

contentum applicatur intellectui ad assensum conclusionis, ipse quoque assensus varietur. Et confirmatur. Quoniam obiectum, utpote ipsa absens, & solam præsens intentionaliter per speciem sui, vel etiam notitiam antecedentem, ex qua posterior dignitur, per hæc instrumenta, tamquam semen, fecundat intellectum ad partum scientiæ, & cuiusvis agnitionis, quæ cogitatione, ac discursu parturitur, ut loquitur August. lib. 9. de Trinit. cap. vlt. partus autem cause indeterminata ad gignendas res specie diuersas à semine, habet principium fux distinctionis, & specificationis: ideoque completum motuum, sive ratio formalis obiectu, à qua sumitur distinctionis habituum, est veritas obiectiva medijs sub diuerso lumine apprehensa, seu iudicata, & congruè proposita intellectui.

Tertia ratio formalis dicta, sub qua, à D. Thom. 2. 2. q. 1. art. 1. Caiet. Cano, ubi suprà, & alijs, usurpatur ad declarandam totam rationem formalem distinctionem à natura obiecti, sive ratione formalis, que: tamen à Capreolo q. 4. prologi, art. 2. ad argumenta Aureoli contra 5. & 6. conclusionem, & in 3. loco citato, & aliquibus recentioribus distinguitur à motu, sive ratione formalis, propter quam, iuxta quam conceptionem nunc loquor. Est autem conditio aliqua requisita ex parte obiecti, sine qua nec potentiam mouere, nec eius actum terminare potest. Sunt autem plures eiusmodi conditiones ex parte obiecti. Hoc modo iuxta doctrinam D. Thom. & communem, fides exigit ex parte obiecti, vt sit non visum: opinio, vt sit non certum, scilicet ipsi, qui fidei, aut opinionis actum debet elicere: ideoque si quis habeat eidem natum, aut visionem obiecti alioquin reuelati, vel ratione topica, quam ipse habet in promptu, opinabilis, nequam circa illud poterit elicere actum fidei, vel opinionis. Non quia desit, obiectum materiale, aut ratio formalis, que, vt patet: non item propterea quod desit motuum: supponimus enim obiectum illud esse reuelatum, & videnti illud constare de reuelatione, hoc autem est motuum credendi: habere item ratione probabilem, qua suapte natura esset alioquin apta gignere assensum opinantium, nisi adesset notitia eiudem obiecti eidens, ac certa, cum qua opinio cohædere nequit; & ita haberet credendi, vel opinandi motuum; & nihilominus ob defectum conditionis requisitæ ex parte obiecti ad eos actus, neutrum posset elicere. Nec mirum videri debet in actionibus intentionalibus inter-

uenire id, quod accidit in realibus: has enim per se notū est impediri ob aliquem defectum conditionis requisitæ ex parte passi, vel agentis, quamvis alioquin, & agens sit prædictum agendi vi, & patiens aptū recipiendæ formæ, nisi deeset cōditio, qualis in agentibus alteratiis est approximatio. Ad hunc tertium modum rationis formalis, reducuntur pleraque à philosophis requisita ad obiecta formalia scientiarum: que tamen nec pertinent ad formam, sive rationem cognitam, neque ad motuum: cuiusmodi sunt in obiectis naturalium scientiarum variaz abstræctiones à materia: non enim hæc abstræctiones sunt ratio ipsa formalis, quæ attingitur, aut motuum, quo intellectus assentitur; sed conditiones necessariae ex parte obiecti, ut terminare possit actum huius, vel illius scientiæ.

Ex his tribus rationib⁹ coalescit integra, ac perfecta ratio specifica obiecti cognoscibilis: quod, vt ait Caiet. 1. p. q. 1. art. 3. quamvis in genere rei sit genus, potest esse species in genere obiecti scibilis, à quo habitus sumunt speciem, ac distinctionem. Hæc tamen sententia non placet aliquibus recentioribus negantibus scibile, vel cognoscibile posse pertinere ad rationem obiecti specificantem habitus, vel actus cognoscendi. Id vero probant primò. Quoniam eantibus obiectum dat speciem actibus, & potentij, sive habitibus, quatenus hæc ad illud referuntur: non referuntur autem ad illud sumptum sub ratione scibilis, aut cognoscibilis: ergo scibilitas, sive cognoscibilitas per accidens se habet ad actus, & habitus, respectu quorum obiecta dicuntur cognoscabilia. Minor est Arist. 5. metaph. cap. 13. afferentis scientiam non referri ad scibile, vt scibile est; nec visum ad visibile, vt visibile est, sed ad res ipsas, quæ sciuntur, aut videntur: alioqui daretur circulus, & inanis repetitio in definitionibus: nam si scibile non dicitur, nisi per ordinem ad scientiam, id dicetur scibile, cuius est scientia: & rursus, si scientiam quis explicet, dicet scientiam esse eius, cuius est scientia. Secundò omne id, quod se habet ex parte obiecti specificantis, debet esse prius, quam actus, sive habitus, cui confert specificationem: quæ enim posteriora sunt, iam supponunt rem constitutam in suo esse, & proinde nequeunt speciem illi dare: scibilitas autem est posterior habitu, & actu, quo scitur obiectum; ergo non potest se habere ex parte obiecti specificantis. Assumptio patet, quoniam prius est scientiam terminari ad rem scitam, ut obiectum, quam rem denominari scibilem: scibile enim dicitur id, cuius

Augustin.

V.
S. Thom.
Canus.

Capreol.

Fides exigit,
vt sit non vi-
sum, opinio,
vt sit non cer-
tum.

VII.
Caietan.

d, cuius scientia esse potest, quia est relatiuum de genere eorum, quæ auctore Arist. vbi suprà, dicuntur ad aliud, ex eo, quod alia dicuntur ad ipsa: & proinde non re, sed solo nomine sunt relativa.

Oppositū latè defendit Caiet. i. p. q. 1. ar. 3. §. Ad evidētiā, vbi duplēm distinguit rationēm formalem obiecti, alteram, quæ, alteram, sub qua: prior est, qua attingitur ab habitu, sive actū, secundūm quam obiectum cōstituitur in genere rei: posterior verò est talis modus abstrahendi, sive definiendi, secundūm quem constituitur obiectum in genere scibilis, aut cognoscibilis: nam obiectū scientiæ pertinens ad duo genera, nempè ad genus rei, & genus scibilis, & posterius est velut passio prioris, vt patet ex secundo de Anima, vbi visibile ponitur passio coloris. Has autem duas rationes inter se distingui constat, quoniam multiplicata vna, nō multiplicatur alia: etenim colores oēs in genere rei distinguntur specie, in genere visibilis nequaque: contrā verò, Deus in genere rei est vna simplicissima essentia, in genere verò cognoscibilis pertinet ad diuersa genera: nā quatenus est scibili per lumen naturale, est obiectum metaphysicæ: quatenus verò per lumen supernaturale revelationis inevidētis, est obiectū fidei: denique quatenus per lumen gloriæ, est obiectū scientiæ beatæ: quare, cū ex obiecto in genere rei nō sumatur species cognitionis, quippe cū res eadem terminar posse cognitiones specie distinctas, necessariò sumi debet ex obiecto in genere scibilis.

VIII.
S. Thom.

Hæc opinio nō primū à Caietano invenia, neque doctrinæ D. Thomæ contraria est, quo nomine illam recentiores insinuant. Etenim D. Thom. i. 2. q. 54. art. 2. ad 1. asserit ea, quæ specie differunt, quatenus cōueniunt in vna ratione cognoscibilis, pertinere ad vnu habitum cognoscētē: nimirum, quando est eadē vtriusque cognoscēti ratio, vt ibidē explicat. Et lib. 1. Post. Lect. 15. & 17. constituit eadē illa duo genera nempè prædicamentale, sive entitativum, & genus scibilis: eodemque modo loquitur opusculo 70. q. 5. art. 1. vbi docet scientias distingueas per differentias scibilis, vt scibile est, & 1. p. q. 1. art. 1. ad. 2. ait diuersam ratione cognoscibilis inducere scientiarum diuersitatem: & 1. Post. Lect. 41. fusiū docet materialem diuersitatē obiecti nō diuersificare habitū scientificum, sed formalem rationem scibilis; quæ sumitur à principijs: & ita hanc ipsam opinionem tamquā sententiam D. Thom. sequitur Capreol. q. 4. prologi, art. 1. conclu-

sione 3. & 6. & art. 2. ad argumenta contra 5. & 6. conclusionem, Ferrar. lib. 2. contra Ferrar. gentes, c. 4. Sylvestr. q. 1. cit. art. 10. ad 2. art. 12. & 16. & Canus vbi supra. Quæ vt recte canus. percipiatur obseruandum est, scibile sumi posse prout solum significat denominatio- nem quandā extrinsecam à potentia, sive habitu, cuius actus terminat: qua ratione nō est prius potentia, vel habitus: nā quemadmodum non est prius obiectū cognosci, vel intelligi, quā sit actualis cognitio, vel intellectio, quæ est forma, à qua illud ex- trinsecè denominatur cognitum: ita nō est prior aptitudo passiva obiecti, vt terminet actus cognoscendi, & ab eo denominetur cognitum, quam sit potentia completa ad cognoscendum. Et quidem scibile ita accep- tum, non est ratio formalis specificans actus, vel habitus, vt per se patet; quoniam nō est prius ijsdem. Et quoniam recentio- res iuxta hanc acceptiōnē intellectuerunt sententiam Caietani, ab eius, imò D. Thomæ, & vera sententia discesserunt. Verū ea scibilis acceptio nō est, quam Doctores usurpant, quādo afferunt à ratione formalis scibilis defumendam naturam, & speciem habituum intellectualium, sed alia longè diuersa, quæ antecedit actus, & habitus.

Vt verò id cōmodiū explicitur animad- uertehdū est obiectū habere duas habitu- dines ad actus, vel habitus, qui circa ipsum versantur, nimirum principij, ac termini: termini, prout actus ultimus ad obiectum terminatur: principij, quia ab ipso, tamquā à primo motore incipit omnis actio co- gnoscendi. Vt enim recte docet Scotus, q. Scot. 3. prologi. §. Contra ifstud, & Baffolis. q. etiā Baffol. 3. art. 1. §. Secundo ad finem; Aquilanus q. 2. Aquilan. art. 1. in fine, obiectum comparatur ad po- tentiam tamquā motiuū, sive actiuū ad passum, ad actū verò cognoscendi tamquā causa ad effectum: prima acceptio sumpta est à ratione termini, & ideo nihil mirum, si scibile, ita sumptū non sit ratio specifica- tivā obiecti: posterior verò, de qua nunc est sermo, sumitur ab obiecto, quatenus est principium, sive causa actus. Etenim po- tentiæ oēs cognoscētes create sunt pas- siuæ, & prodire nequeunt in actum secun- dum, quin prius ex pura potentia in genere cognoscibili reducantur ad actū primū: hec autē redutio fit ab obiecto per sui spe- ciem; & interuentu eius per consequentes notitias simplices, vel complexas per se re- quisitas ad vleriorē notitiam. Nam quemadmodum potētis nudē sumpta, est solum in potentia, & nō in actu ad simplicem ap- prehensionem obiecti, ita etiam ante sim- plicem apprehensionē terminorum, quali-

IX.

Gillij comment. Theol.

H 2

opus

opus est ad assensum evidenter principiorum, nō est constituta in actu primo completo, vt prodeat in actu secundum assensus principiorū, neque ante horū assensum evidenter est in actu completo ad assensum scientificum conclusionis. Et quemadmodum obiectū mediante specie gignit primā apprehensionem, ita huius interventu simul cum intellectu est causa assensus principiorum, & per hos assensus geniti discursu demonstratiuo ergo, sicut primā apprehensionis specificatio sumitur ab obiecto per speciem sui determinante potentiam de se indifferentē ad notitiam huius speciei, ita ab eodē sub rationibus motiuis defumenda est specificatio actuum sequentium. Quæ est sententia D. Thom. in 3.d.24.q.1.ar.1. quæstioncula 1. Ait enim: *Quia unumquodque agit secundum quod est actu, & per suam formam; obiectum autem est actuum in virtutibus passiis.* hoc est, potentii vitalibus, quas appellat virtutes passiuas. *Ide ratio obiecti, ad quam habet proportionem potentia passiva, est illud, quod est formale in obiecto.* Ex quibus verbis colligitur rationem, sive formam, qua obiectū cōstituitur in genere scibilis, esse illam, secundum quām est aptum agere in potentiam mouendo, ac determinando illam ad hanc, vel illam cognitionis speciem. Quod magis declarat in 3.d.33.q.1.ar.1. quæstioncula 1. his verbis. *In speculatiis diversis materialia, secundum quod est determinabilis per diversa media, & principia, ex quibus est facilitas considerationis, facit diversas scientias.* Ex quibus Capreolus, vbi suprā ante quartā conclusionē, concludit de sententia D. Thom. rationē scibilis, ex qua scientiæ specificantur, sumi ex medio, sive principio. Idē docet Bonavent. in 3.d.23.art.1.q.3.ad 1. & ultimum, asserens actus, & habitus diuersificari penes obiecta, nō vt solum sumuntur materialiter, sed prout habent rationē motiui, & Scot. in 1.d.3.q.3. §. *Ad rationes, vbi, Rationem, inquit, obiecti dico esse illam formam, secundum quam obiectum est motuum potentia, & in simili materia de habitu charitatis idem docet in 3.d.27.q.vnica, ar.2. Fundamentū huius sententiae est, quoniam scibilitas actiua subiecti, nō est forma ipsa, aut entitas essentialis ipsius nudè sumpta, sed sub diuersa ratione agendi, aut mouendi considerata: sub ea verò habet vim completā determinandi intellectū ad unā potius speciem notitiae, quām ad alteram: ea verò sublata nō habet: ergo à determinata ratione scibilitatis obiectuæ superaddita natura subiecti, sumitur species, ac distinctio actuum, atque habituum intellectualium. Et quāuis hæc nomina, scibile, & scibilitas, signifi-*

care videantur solā aptitudinē obiectiuam ad terminandū actus scientiæ, tamen quoniam hæc aptitudo radicaliter fundatur in via actiua obiecti ad mouendā potentiam, idcirco utriusque respectui significando accommodata sunt: nec nouum est inter philosophos, ac Theologos usurpare similia vocabula ad significandā vim effectuam; nā species emissas ab obiecto ad potentias sentiendi appellare solent sensibiles; intelligibiles autem eas, qua virtute intellectus agētis à phantasmatis abstrahuntur. Ita vero nō appellantur ab aptitudine passiva, vt sentiantur, vel intelligentur, nā sensibiles iuxta superiorē sentientiam nō agnoscentur à sensibus externis, intelligibiles autē licet ab intellectu percipientur, nō per se primo dicuntur intelligibiles in ordine ad se, verū in ordine ad obiectum, quod redundat actu intelligibile: sic itaque appellantur ex vi actiua, quam conferunt potentias ad obiectorū cognitionem: & hac eadem ratione obiecta dicuntur scibilia, ex vi, quā habent, vt mouent, ac determinent potentias ad sui ipsorum cognitionem.

- Ad secundum argumentum neganda est assumptio: quā auctoritas Aristotelis minime probat, imo ex eo loco colligitur oppositum: nā in principio capititis Arist. scibile numerauit inter relatiua tertij generis: postea verò in fine captis, ait ea quæ pertinent ad duo priora genera, dici relatiua eo, quod ipsa sint ad aliud, non verò ex eo, quod aliud sit ad ipsa: deinde verò addit, *Mensurabile autem, & scibile, & intelligibile eo, quod aliud ad aliud dicitur.* Ex quibus verbis constat scibile idē inter relatiua numerari, quia Scientia est ad ipsum: & hoc modo intellexit philosophus D. Thomas, q.7. de s. Thom. potentia, art.10. ad 5. nā in argomento simpliciter opponit scientiæ referri ad scibile realiter de sententia Philosophi 5. metaph. atque adeo Deum ratione scientiæ habere relationē realem ad creaturas. Si verò hoc falsum crederet, absoluē negaret, quod nō facit, sed assignat discrimen inter scientiam Dei & nostram: quia Scientia Dei est causa, & mensura rerum: res autem sunt causa, & mensurae scientiæ nostræ: & ideo Scientia Dei nō refertur. Realiter ad res, nostra verò maximè: idem quod docuerat in corp. ar. Neque verum est, quod in argomento obiectetur, scientiam nō referri ad scibile: nā Arist. ait scibile esse ex eo genere relatorū, quæ talia dicuntur ex eo, quod aliud dicitur ad ipsa: nihil autem est, quod dicitur ad scibile sub ratione scibilis, quām scientia. Neque ex hoc sequitur inanis repetitio, nā scibile dicitur, cuius est scientia, in qua explicatione

cientia

S. Thom.

Capreol.

Bonavent.

Scot.

X.

Arist.

s. Thom.

S. Thom.

scientia dicitur ad scibile; si vero deinde quæratur, quid sit scientia, iam explicari nō debet per scibile; tunc enim cōmittitur nugatio. Et hic est platus sensus Arist. Sed hæc relinquamus philosophis exactius declaranda. Addo verò ad solutionem argumenti, tametsi scientia referatur ad ipsum obiectum materiale, tamen, cùm id ita sumptum, sit aptum terminare varias habitudines, opus esse exquirere propriam rationē dependentiæ, ac terminationis scientiæ ad illud: hæc autem est scibilis actiua, qua id constituitur in certa, ac determinata specie rationis formalis obiectiæ. Secundi argumēti assumptio quoque neganda est: ad probationē negandū est antecedens, nam quomodo cumque scibile sumatur, falsum est scientiæ prius ad ipsum actu terminari, quād id sit scibile: & in primis, si sumatur prout solum dicit aptitudinē passiuam, vt intelligatur; etenim, vt ait D. Thom. I. p. q. 13. art. 7. ad 6. s. i. r. i. e. f. s. i. m. u. l. n. a. t. u. r. a. c. u. n. s. c. i. e. n. t. i. a.: at verò scibile prius natura est, quād s. i. r. i.: omnis enim aptitudo est prior actu, ad quē dicit nō repugnantiam: atque adeò erit etiam prius natura, quā sit scientia, & ad ipsum terminetur. Si verò sumatur in secunda acceptione, qua inuoluit actiua causalitatē scientiæ, res est perspicua, cùm omnis causa sit prior effectu. Ad confirmationem sumptū ex Arist. respondeo in primis auctore huius argumenti secum pugnare: nam superius dixerat scientiam nō esse relativum ad scibile, modò verò ex ipsius Arist. dictis colligit oppositum. Deinde respondeo, et si scibile nō esset relativum reale, de quo Philosophi diuersa sentiunt, sed solum secundum dici, & modus explicandi scientiam ad ipsum sumatur ex determinatione extrinseca, iuxta priorem acceptiōnē, nō proinde sequi carere ipsum vi actiua determinādū intellectum, & specificandi habitus ipsius: quē importatur secunda acceptiōne, & in qua consistit ratio formalis subiecti in genere scibilis.

Subiectum attributionis Theologiae,
non est actus meritorius, aut
res vila creara.

C A P V T . III.

I.

Rodden.

Expositis terminis, ad rem veniamus. Incipiam verò ab obiecto materiali primario, excludendo prius opiniones falsas, vt deinde veram statuam. In primis excludenda est sententia cuiusdā Roddentonis, quam refert, & impugnat Toletan. q. 7. prologi, art. 3. contra tertiam conclusionem, afferentis habitum Theologicum nullum habere subiectum, sed terminum

Gillij comment. Theol.

tantum, cui inhæret, quia non est habitus cognitiuus. Quod fundamentū inane est: nam si per habitum cognitiuum intelligit iudicatiuum, qui sit causa assensus, falsum assumit, vt tractatū I. cap. 8. ostendi: si verò intelligit euidentem, verum dicit, sed nihil concludit; ad rationem enim subiecti non requiritur euidentia: sed solum vt aliquid de ipso affirmetur, vel negetur. Reiecta hac sententia duæ aliae se offerunt, quæ statuunt præcipuum subiectum Theologiae rem creatam: altera est Hugonis Victorini in prologo lib. I. de sacramentis cap. 2. afferentis esse opera restaurationis; altera Durandi volentis, vt sit actus meritorius: quæ ferè in idem recidunt; nam, quamvis opera restaurationis latius pateant, quam actus meritorius, hic tamen, & illa sunt res creatæ, & effectus Dei, non Deus. Et ita conueniunt quatenus creaturam consti-tuent subiectum Theologiae, & ijsdem se-re rationib⁹ probari possunt: & ideo omis-sa sententia Hugonis, de opinione Durandi dicam, ex cuius confutatione poterit Hugonis sententia confutari.

Porrò Durandus q. 5. prologi iuxta va-rietatem habitum Theologicorum as-signat obiecta: tres autē habitus agnoscit, primum fidei, secundum declaratiuum sa-cræ Scripturæ, tertium deductiuum con-clusionum ex reuelatis. Et primi, atque postremi subiectum ait esse opus merito-rium, seu actus salutares ordinabiles ad beatitudinē, secundi verò Deum. Priorem partē suadet à nu. 9. vsque ad vndecimum. Primò illud est subiectum cuiusuis doctri-næ, cuius cognitione est finis proximus eiusdem: sacra verò doctrinæ finis proximus est actus meritorius: ergo & subiectum. Maiores propositionem explicat: quoniam, licet scientia practica habeat alium finē simpliciter à cognitione obiecti, non tamen habet alium proximū: speculatiū autē idē est finis simpliciter, ac proximus. Sic explicatam probat: quoniam in omni doctrina cognitione subiecti secundum se, & secundum ea, quæ ei attribuuntur, queritur tanquam finis proximus. Assumptionem suadet ex sententia Pauli 2. ad Timoth. 3. 2. ad Tim. 3.

Omnis doctrina diuinus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in infititia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus: ex quo patet instructionem de bono ope-re, quod est actus meritorius vita æternæ, esse finem saltem proximum sacræ doctri-næ: nihil enim dicitur vtile, nisi in ordine ad finem. Secundò, id est, subiectū doctri-næ, quod primò, ac præcipue in ea consi-

Hug. Victor.

Durand.

Actus meri-toriū quo-modo Theo-logiæ sub-iectum.

2. ad Tim. 3.

H 3

deratur;

deratur; & ad quod cetera omnia, quæ in ea traduntur, attributionē habent: hoc autem maximè cōuenit actui meritorio respectu Theologiae: ergo is est subiectum. Assumptionem ostendit: quoniam omnia, quæ proponuntur nobis credēta in tota sacra Scriptura à principio Genes. usq; ad finē Apocalypsis, si excipiuntur ea, quæ tradūtur de Deo in se, vel de Deo incarnato, cetera, inquam, omnia clara habent attributionē ad opus meritorium: nā vel sunt præcepta bene operandi, quæ decalogo continentur, quantum ad ius naturale, & alijs Scripturæ locis, quantum ad ius positivum; vel sunt exempla bonorū operum, quæ cōtinentur libris historialibus: vel monita salutaria, quæ continentur libris sapientialibus: vel præmia, ac pœnae, quæ bene, aut malè operantibus proponuntur in prophetis: & idē per singula videre est in novo testamento: hæc autē omnia habent claram attributionē ad opus meritorium. Quæ verò, inquit, traduntur de Deo, eandem habent attributionem, quoniam nō proponuntur nobis præcipue propter cognitionem, quam habemus per fidem: hæc enim est inevidens, & imperfecta, cui ex parte nostra non repugnat, vt sit nō verorum. Traduntur verò propter actū meritorium: nā quia fidei actus cum debitis circumstantijs est meritorius: tum quia proponuntur, vt regulabene agendi. Et hoc quantum ad articulos de Deo incarnato, colligitur ex illo

Ioan. 20. Hoc autem scripta sunt, vt credatis, quia Iesus est Christus filius Dei vivi, & vt cre-

Ad Galat. 4. dentes vitam habeatis in nomine eius, & ad Galat. 4. Misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus: accedit quod ipsa incarnatione, vita, passio, & resurrectio Christi fuerunt exempla, & incitamenta operis meritorij. Quamvis autem articuli circa Trinitatem personarum non ita expressè videantur attributionem ad opus meritorium, tamen suo modo habent: tum quia ipsum credere est actus meritorius, tum quia notitia Trinitatis est necessaria ad fidem incarnationis, quæ maximè respicit opus meritorium.

Huic doctrinæ obiecit Durand. nu. 12. Theologiam in hac significatione non distingui à fide, huius autem subiectum non esse actum meritorium, sed Deum: nam articuli reuelati, qui principaliter ad credendum proponuntur in Symbolo, nō sunt de actu meritorio, sed de Deo. Respondet autem fidē accipi posse vel in toto suo ambitu, quo amplectitur omnia profusa reuelata: vel pressius, prout ea solum

mysteria respicit, quæ habent secundum sē maiorem dignitatem, & difficultatem: vi sunt quæ continentur in Symbolo, & dicitur fides articulorum. Et priore, inquit, modo sumpta est idē, quod Theologia in prima acceptione: & habet idem, quod illa subiectum, nemp̄ actum meritorium: posteriore vero modo, habet pro subiecto Deum, de quo sunt omnes ferē articuli. Verò ipsi quoque articuli habent attributionem ad opus meritorium, vt patet ex secundo argumento, & Symbolo Nicen. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de celis. Sicut igitur scientia nautica, quamvis cōsideret aliorū motus, non habet illa pro subiecto, sed nauigatiōnem: quoniam ea ipsa syderum cōtemplatio ad nauigandum dirigitur: ita, quamvis fides, siue Theologia consideret mysteria difficiliora articulis contenta, non haec erit subiectū illius, sed actus meritorius, quoniam ad hunc ipsa diuinariū personarum, & verbi incarnati notitia dirigitur.

Posteriorem partem suæ sententiae, nempe Deum esse subiectum Theologiae, quatenus est habitus, quo defenduntur ac declarantur ea, quæ fides docet, & Scriptura continet, probat. n. 13. quoniam subiectum scientiæ est subiectū in conclusione principaliter scita: hoc autē in Theologia sic accepta est Deus: ergo is est subiectū Theologiae in hac secunda acceptione. Assumptionē probat: quoniam soli articuli de Deo, & incarnatione verbi indigent declaratione, ac definitione: atqui veritates ijs cōtentæ, sunt principales conclusiones illatae in Theologia: quibus positis, ceteræ, quæ ad opus meritorium pertinent, facile deducuntur, & agnoscantur: & ideo Scriptura, quoad hæc nō indiget defensione, sed solum quoad priora, quæ sunt veluti principia horū. Quod attinet ad Theologiam deductiūnum. 21. idem censet, quod de fide; quoniam idem est subiectum principiorum, & conclusionis: nam semper in conclusione subiicitur minor extremitas, quæ etiā subiicitur in assumptione: in omni autē Syllogismo deductiū, ex principijs reuelatis articulus fidei subit locum assumptionis, & consequenter idem est subiectum, de quo ostenditur maior extremitas conclusionis Theologiae, & quod continentur in principio fidei. Quoniam verò fidei habitū considerauerat latè, ac pressè: & saltē hoc secundo modo eius subiectum Deum esse dixerat, vt à Theologia deduciūa hunc etiam modū excludat, affirmat nullius scientiæ esse proprium, vt deducat conclusiō peculatiū ex articulis: quia talis deductiō nihil

III.

nihil, vel parum perficeret intellectum: atque ita Deum non esse per se subiectum Theologiae deductiuæ: sed actum meritorium, cuius cognitio practica p se queritur in Theologia, & ex reuelatis datur.

Hæc doctrina Durandi, quatenus asserit id est subiectum fidei, & Theologiae, vera est, & communiter recepta. Ita docent Alens. i. p. q. i. m. 3. S. Thom. i. p. q. i. art. 7. cum Caietano, Henricus in Summa, art. 19. q. 1. in fine corporis & ad 2. Richardus, q. 6. prologi, Scotus, q. 3. §. Ex dictis patet, Bassolis, q. 3. a. 2. §. Contra fides. Bachon. q. 3. art. 2. §. 1. Argent. q. 1. ad 2. argumentū ex 1. loco positis, & Capreol. q. 4. art. 1. conclusione 5. Fundamentum est quoniam idem est subiectum primum scientiæ, & principiorum ipsis: at habitus fidei est habitus principiorum Theologiae: ergo si Deus est fidei subiectum, erit quoque Theologiae. Quoad alia, opinio Durandi est singularis, neque firmo nitor fundamento. Etenim, vt ipse metuocedit, in quauis scientia primi subiecti cognitio præcipue intenditur: at tā in fide, quā in Theologia non intēdit præcipue notitia actus meritorij: ergo is nō est utriusque subiectum. Assumptio ostenditur: namque eius cognitio per fidē præcipue intenditur, quod Christianis omnib⁹ credendū proponitur: at veritates Symbolo cōtentæ exhibentur omnib⁹ credendæ: hæc verò sunt speculatiuæ de Deo uno, & Trino, & Verbo incarnato, nō autē practicæ, de actu meritorio, vt idem Durand. admittit: ergo cognitio Dei, non verò actus meritorij per se, primo & præcipue per fidem, & Theologiam intenditur. Secundò ad præcipuum subiectū debet habere attributionē cetera omnia, quæ pertinent ad considerationē habitus, vt dictū est superius, c. i. & ipse Durand. admittit: cetera verò, quæ traduntur in sacris literis, vel in Theologia docentur, nō habent attributionem ad actū meritorium: ergo hic nequit esse primū, præcipuumque subiectum. Assumptio patet, quoniam ex eo, quod cognitio aliqua speculativa possit esse actus meritorius, vel occasio eius exercendi, nō habetur sufficiens attributio ad ipsum tamquam ad subiectum cognitio vero eorum, quæ in Scriptura, ac Theologia speculatiuæ traduntur, nō aliter habere potest habitudinem ad actū meritorium, quam altero ex his duobus modis: ergo non datur attributio ceterorū ad actū meritorium sufficiens, vt hic sit primum fidei, Theologiaeque subiectū. Maior propositio ostenditur, quandoquidē contemplatio naturalis attributorum diuinorum reluentium

ex operibus Dei naturalibus, si ad sint alia circumstantiae requisita, potest esse actus meritorius in se, & occasio alterius actus meritorij, nimirū amoris Dei: nec tamen propterea Deus, quatenus eiūmodi notitiam terminat, habet attributionē ad actū meritorium. Ea verò, quæ in sacris literis speculatiuæ traduntur, non aliter habere sufficiem attributionem ad actū meritorium, patet in primis ex ipsa probatione Durandi, qui solas has duas causas assignat: deinde verò, quoniam omnisattributio ad proximam, tamquam subiectum scientiæ, debet subesse notitiæ practicæ, ne dicamus obiectum speculabile, qua tale est, pertinere ad scientiam practicam: at notitia Trinitatis, & ceterarum veritatum speculabilium diuinitus reuelatarum non est practica, neque per se ad opus dirigitur, vt ostendam Tractatu s. c. 9. ergo eius subiectum sub ea consideratione habere nequit attributionem ad opus meritorium. Et ita ex opposito fundamento eius, quod Durand. statuit, ipsius sententia repellitur. Non enim, vt ipse sentit, Theologia est solum practica: sed simpliciter speculativa, vt dicam loco indicato.

Iam verò distinctio, qua vtitur inter Theologiam declaratiuā, siue defensiua & deductiuā, est aliena à communi sententia, & ratione: doctores enim communiter admitunt Theologiam deductiuam versari tam circa diuina, quam circa temporalia: neque parua est utilitas, quæ ex ea sumitur agnitis plurimis veritatibus virtualiter contentis in ijs, quæ sunt formaliter reuelatae: quas tamen ignorantij, quiarent habitu Theologiae deductiuæ: nec video cur, si in alijs scientijs acquisitio scientiæ nouæ conclusionis contentæ virtute in principijs, est egregius fructus studij, nō sit etiam suauissimus fructus agnitio plurimarum veritatum de rebus diuinis, quæ nō sciuntur explicitè, nisi studio, & opere Theologiae deductiuæ: atq; adeò, si Theologia defensiua est habitus, cuius primum, ac præcipuum subiectum est Deus, cur non id quoque erit subiectum Theologiae deductiuæ. Ratio vero eius supponit falsum, nemp̄ defensiua versari solum circa diuinitatis articulos: nam si recenseantur hæreses ab initio nascentis Ecclesiæ, usque ad nostra tempora exortæ, non pauciores, imò plures inueniuntur circa res creatas, quam circa Deum, personasque diuinias: quibus refellendis, & veritate Catholica explicanda, atque tuenda enituit industria Theologorum. Itaque utraque Theologia defensiua nimis, ac deductiuæ per eosdē

VI.

VII.

articulos, per eadē genera discurrit; & consequenter habere debet idē subiectum primum, ac p̄cipuum: declaratiua autē subiectum, vt ipse met concedit, non est actus meritorius, ergo neque deduciū. Denique discursus probatius, vel defensiuus articulorū fidei non alias conclusiones habet, quām reuelatas: ergo si illæ in se referrunt ad praxim, & habent attributionē ad actum meritorium, eandem habebunt etiam, quādō explicantur, ac defenduntur: probatio enim, vel defensio non extrahit illas à ratione, ac fine, quo reuelata sunt: vel si quatenus terminant respectū habitus defensui, nō habent eam habitudinem, vult Durādus neque secundū se habebunt.

Primum argumentum quidam soluunt dicendo, nō esse de ratione subiecti primi, vt eius cognitio sit finis habitus. Sed hoc negari nō potest: nam quod primo intendit in scientia, est scire: & hoc distinguitur practica ab speculativa, quod hæc contenta sit cōtemplatione, vt ultime fine, illa ad ulteriorem dirigatur: & D. Bonavent. Scotus, & alij, quos retulit tractatu z.c.i. cōcedunt, fine coincidere cū notitia proprij obiecti: atque adeò proprius, ac p̄cipiuus finis scientiæ erit agnitiō primi ac p̄cipui subiecti. Itaque cōcessa maiore propositiōne negāda est assumptio. Ad confirmationē eius sumptā ab auctoritate Apostoli respondeo docere, ac arguere posse esse actus doctrinæ speculatiuæ docētis, vt superius ex D. Thoma interpretate cundū locū dixi: duo verò reliqua verba Corrigere, ac Erudire, referri ad practicam: cū verò Theologia sit minùs principaliter practica, nil mirū si ex hac parte referatur ad actū meritorium: ex hoc tamen nō efficitur actū meritorium esse p̄cipiuū Theologiae subiectū, sed vt plurimū habere locti inter secundaria, ac minus p̄cipua: quod sat est, vt Scriptura dicatur, utlis ad erudiendū, vt perficiens sit homo Dei. Argumenti secundi assumptionē negāda est, omnia verò illa, que in eius confirmationē adducuntur, solum probant ad actū meritorium reduci quādā per se, quādam occasionaliter, & per accidens, nō verò omnia per se, & ex intētione ipsius habitus fidei: hæc enim, cū sit virtus Theologica, p̄cipue circa Deū versatur. Id verò, quod dicitur, scilicet ea, quæ de Deo in sacris literis traduntur, non esse p̄cipue reuelata eo fine, vt credantur, sed propter actū meritoriuū, dupliciter exponi potest: primum ita, vt sensus sit, reuelata esse p̄cipue propter opus meritoriuū ab eorū notitia mēsurandū, & hoc est falsum: nā fides Trinitatis, ac reliquorū mysteriorū specu-

labilū nō per se regulat actus meritorios: hoc autē op̄ erat vt esset attributio ad actū meritorium. Si verò sensus sit, ideo reuelata esse, vt homo mereretur, verū est: nā Deus omnia reuelauit, ac fecit, vt credētes vitā habeamus in nomine eius: sed hoc nō est ordinari fidem ad opus meritorium, quatenus notitia est, sed quatenus actus quidā humanus est: quicmadinodū si pater filium doceat metaphysicam, vt is discens exerceat actū virtutis studiositatis, coequē mereatur apud Deum, cōtemplatio speculatiua filij pertinet ad actū meritorium, vt actus humanus studiosus: quod non tollit quo minū, quatenus notitia est, terminetur ad obiectū speculabile, & sub ea ratione scibilitatis nō habeat attributionē ad actū meritorium, ita prorsus Deus quidem reuelauit obiecta speculabilia pertinentia ad Deitatem, voluitque vt homo credendo mereretur, tamquam per actum studiosum, nō tamen proinde reuelata habet attributionē ad actū meritorium, tamquam ad subiectū p̄cipuum eiusdē habitus: imò propter se ipsa cognoscūtur; adeò enim excellens res est tā sublimia mysteria etiā ineuidēter agnoscere, vt hæc cognitio solum propter se ipsam expeti possit, vt vera expeditur: nā Deus posset absque notitia S. Trinitatis, per fidē iustificare, & glorificare hominem; & tamen voluit eam nobis communicare etiam propter ipsam notitiam in se.

VIII.

Ad duas rationes, quibus ostenditur hæc referri ad actū meritorium, patet solutio ex dictis. Ad primā quidem, quoniam, vt iam dixi, ex eo, quod notitia sit actus meritorius, non habet attributionem ad illud, vt ad subiectum eiusdē habitus. Ad secundum verò, quoniam fides S. Trinitatis non est per se regula agendorum: quamvis autē fides regulas agendi prescribat, id habet secundum minū p̄cipuum partem sui, & ideò nō sequitur, vt p̄cipuum subiectum sit actus meritorius. Auctoritates verò, quas ad hoc institutum adducit, solum ostendunt finē extrinsecum fidei intentum à Deo agente, eff salutem nostram, nō verò finem proprium ipsius fidei, ac Theologiae, quatenus iunt notitiae quādā obiecti: vt fuis exponam in tractatu de ratione practica, vel speculativa Theologiae: quæ verò hoc modo referuntur, nō habent attributionem, qualem exigit subiectū scientiæ practicæ. Ratio verò attributionis articulorū S. Trinitatis ad opus meritorium nō est apta, vt ex dictis constat: quia nō sat est notitia ipsam esse opus meritoriuū: neq; esse necessariā ad percipiendū mysterium

incarna-

incarnationis, quod ipsum non est opus meritorium: neque ad illud attributionem habet per se, sed solum ex intentione Dei operantis.

IX. Denique solutio obiectionis tradita à Durádo nō satisfacit: nā si fides, vel Theologia eorum, quæ habent maiorem excellentiam, speculativa est absque attributione ad actum meritorium, & haber Deum p. subiecto, sānè, cū horū notitia sit magis expetibilis, & non minus necessaria singularis, quā omnis notitia fidei practica, vt ipse cōcedit, dicendum omnino est præcipuum obiectū fidei, ac Theologiæ nō esse actū meritorium: quandoquidē nō est subiectum præcipuarum conclusionum; quod ipse requirit ad rationē præcipui subiecti: exemplū verō, quo vītūr, non tollit difficultatem. Nauta enim nō considerat astra, & faciem cœli, qua nauta, sed qua astrologus, ac philosophus naturalis, quib. scientijs nautica ex parte subalternatur: & quamvis postea ea cognitione vtatur, tamquam assumptione ad colligendam conclusionem practicā ex principio alio nautico prædictico, illa tamē secundū se est verē speculativa, & nullius praxis immediatē regulatiua.

Præcipuum subiectum Theologiæ est Deus.

C A P V T . IV.

Aristot.
Deus an
Theologiæ
possit esse
subiectum.

I. Expendendum nūc est, vtrū Deus sit primum subiectū Theologiae. Pars negans suaderur in primis ex Philosopho lib. I. Post. c. 23. afferente scientiam omnem esse vnius generis subiecti partes, ac passiones considerantem: Deus autē partium, & passionū expers est: quare subire nequit rationem subiecti. Secundū omnis habitus discursiu de aliquo subiecto procedit, aut per causam, aut per effectū ad demonstrandū aliiquid de illo: Theologia neutro modo procedere potest: non per causam, quia diuina carent omnino causa: & si quis dicat sat esse, vt procedat ratione aliqua à priore, quales sunt in diuinis, non expedit nodū: namque vt hoc modo procederet, opus erat habere cognitionē definitiūm Dei, in quam reduci debet notitia omnis à priore; hanc autē in via nō habemus, vt perse patet: imò si haberemus, cui dēter agnoscemus omnia, quæ per fidem, ac Theologiam obscurè cognoscimus: atque adeò evacuaretur fides, & Theologiæ via ab illa dependens. Non procedere autē ab effectū constat, quoniam mysteria, quæ pertinent ad Trinitatem personarū, & ad consilium, & decreta libera voluntatis diuinæ nobis per fidem reuelata, ex nullo effectu creato

possunt innescere: ergo, cū Theologia circa illa versatur, nō potest discurrere ex effectis. Tertiō primum subiectū contine-re debet virtute veritates oēs pertinentes ad habitum, cuius est subiectum, non quocumque modo, sed ira, vt ad ipsum, & eius definitionem, tamquā ad primā rationem cognoscendi resoluantur omnes: Deus autē nō cōtinet hoc modo veritates omnes in Theologia agnoscibiles: ergo nō est subiectum Theologiae. Maior propositio habetur ex doctrina tradita: explicatio vero modō addita est etiam ad mentem ipsorum, & ratione constat: nam, si, vt rēs aliqua sit subiectū cuiusvis habitus, sat est, vt sit quomodo cumque causa veritatū pertinēt ad illud, Deus esset primum subiectū omnium scientiarū: oēs enim veritates ad quamvis scientiam, vel habitū spectatēs sunt à Deo tamquam à vera, & prima causa ipsarum. Assumptio verō ostēditur: namque vt veritates aliquæ resoluantur vltimo in aliquid, tamquā in primum subiectum, necessariō resolui debent in unum principium complexum, cōstante codē subiecto: assensus enim discursiu nō resolutur immediate in terminos simplices, sed remotē per assensum principij complexi: nō datur autē unū principium reuelatū constans termino, Deus, loco subiecti, in quod oēs conclusiones Theologiae resoluantur: ergo neque in Deum resoluntur. Minor propositio huius Syllogismi probatur: nā discursus Theologicus pro diuersitate materiæ resoluitur vltimo in propositiones immediatē reuelatas: hæ autē sunt diuersæ, quas omnes nō opus est constare termino, Deus, neque Theologiæ est principia ipsa reuelata vltierius resoluer. Et cōfirmatur, quoniam soli assensus euidentes resoluntur vltimō in terminos simplices: inevidētes enim nō oriuntur ex simplici apprehēsione terminorum: assensus autē Theologici sunt inevidētes, vt cōstabit inferius: nō ergo possunt vltimō resolui in Deum simplici apprehensione cognitū. Denique ex sententia Arist. lib. 3. metaph. textu 12. de singula-
ri nō est scientia: Deus autē singulare quid est: nō ergo potest esse obiectum scientiæ.

Dico primum. Deus est primarium subiectū Theologiæ. Ita Alens. I. p. q. I. A lens. m. 3. docens materiam Theologiæ, secundum rationem essentiæ, quæ principalius cognoscitur, & ad cuius notitiam aliorum cognitioni ordinatur, esse diuinam substantiam. Albert. in I. d. I. art. 2. & tract. I. Albert. Summæ, quæst. 3. m. I. S. Thom. I. p. q. I. S. Thom. art. 7. & q. vñica prologi, art. 4. ad I. & in 2. Bonavent. script. q. I. art. 2. Bonavent. q. I. Aegydi. I. p. Aegydi. prologi,

Tarantus.
Scot.
Heruæus.
Argentinat.
Capreol.
Gerfon.
Carthusian.
Henric.
Richard.
Aureol.
Ocham.
Bassol.
Aquilan.
Bachon.
Toletan.
Gregor.
Conrad.
Caietan.
Canus.
Hispalens.
Soncinas.

III.

prologi. q. 3. in 2. d. 1. p. 1. q. 1. art. 1. 2. & 3. &
Quodlib. 3. q. 2. Petrus de Tarantasia apud
Carthusianum, q. 4. prologi. Scot. q. 3. à §.
Ex dictis patet. Heruæus, q. 7. & Quodlib.
9. q. 5. art. 2. & art. 3. ad 1. Argent. q. 1. Capr.
q. 4. conclusione 5. Ioannes Gerfon, 4. p.
tractatu de concordia metaphysice alphab.
eto 20. Litera Z. Dionys. Carthusianus
lib. 1. fidei orthodoxæ, art. 2. §. 2. Henri-
cus, Richardus, Aureolus, Ocham, Basso-
lis, Aquilan, Bachon, Toletan, Gregor,
Conrad, Caietan, Can. Hispalensis, & Son-
cinas citandi, c. 5. & 6. Sumitur vero ab ipsa
nominis etymologia: est enim Theologia,
ut supra dixi, sermo, siue ratio de Deo: quo
argumento vtitur D. Thom. i. p. q. 1. art. 7.
Scot. q. 3. prologi in principio, Richard. q.
6. & cæteri communiter: nec satis facit sol-
lutio Durandi, q. 5. prologi, nu. 27. qui re-
spondet non semper denominationem ha-
bitus sumi à formal ratione subiecti: sed
quandoque sumi à digniore. Et quia in opere
nostræ salutis dignius est illud, quod est ibi ex par-
te Dei, quam quod est ex parte nostra, id est The-
ologia, quæ est scientia nostræ salutis, denominatur
à Deo. Verum nondum disputo de ratione
formali, sed de precipuo subiecto: quod in
Theologia Deum esse colligo, ex nominis
etymologia: nō enim sumunt scientiæ de-
nominationē à quocumque digniore, si ad
subiectum habeat se extrinsecè, vt Deus
respectu operis meritorij in sententia Du-
randi. Si vero dignior est Deus in ratione
subiecti, profecto de ipso præcipuè dispu-
tare Theologia debet, peruersus enim or-
do esset ex pluribus subiectis ad eundem ha-
bitum pertinentibus, ex instituto, ac præci-
puè cōsiderari ea, quæ imperfectionia sunt,
illud vero, quod excellentius est, minus
præcipuè, ac secundariò, & cū attributione
ad alia. Accedit, quod sensus sapientium fa-
cilitatē hæc Theologiam nuncupantiū, sicut
assignare inchoatā quædam eius definitio-
nem: hoc autem sit nomine ipso indicando
præcipuum, ac primum ipsius subiectum.

Secundò Deus, vt agnosibilis notitia
discursiva ex principiis revelatis, est sub-
iectū per se agnosibile absq; attributione
ad aliud, & est radix, siue principiū cogni-
tionis reliquorū p attributionē ad ipsum:
ergo erit subiectū primū Theologiae, cuius
est cōclusions ex principiis revelatis erue-
re. Consequentia patet, quoniam ex cōmuni
omniū sententiā, ea est ratio primi subiecti,
vt eius scientia per se int̄datur, ceterorum
vero in ordine ad ipsum. Antecedens quo-
ad priorē partē ostenditur, quoniam Deus
secundū se, est subiectū speculabile, & in-
dependens à quo quis alio subiecto, quo ad

veritatē obiectuam: ergo potest termina-
re notitiam speculatiū circa ipsum præci-
puè intentam absque attributione ad aliud
subiectū: alioquin neque esse primū subie-
ctum, Theologiae Dei, ac beatorū: quod est
falsum, vt idemmet Durand. admittit, q. 5. Durand.
prologi, n. 25. Verum respondebitur, etiā
Deus secundū se sit subiectū speculabile, &
eius cognitione per se primō int̄dī queat, ta-
men, prout ex reuelatione intelligibilis est,
non, nisi in ordine ad creaturā intelligi. Sed
responsio est voluntaria: vel enim eo mo-
do solū intelligitur, quia repugnat aliter
intelligi: vel quia de facto veritates diuinæ
nō per se primō, aut propter se reuelātur,
& indagātur, sed solū per attributionē ad
creaturam, vt videtur sentire Durand. vbi
supra. Primum nō est dicendū: nā quemad-
modū beati habent scientiam de Deo, tam-
quam de primo obiecto, sic Deus reuelare
potuit easdē veritates, quas illi agnoscunt,
ita vt nō esset vlla differentia quoad subie-
ctū, Quod, sed quoad rationē formalem,
& modum cognoscendi: quia quod illi sub-
lumine gloriæ, & representatione imme-
diata ipsius essentia, euidēter agnoscerent,
viatores sub lumine fidei, & reuelatione
obscura ineuidēter crederent: hoc autē po-
sito, & fides, & Theologia vtens principijs
revelatis præcipuè int̄dēter agnitionem
Dei absq; attributione ad aliud. Secundum
quoque non est dandum: namque ea fides,
quam haberemus de mysterijs diuinis, si
Deus reuelando cōmunicaret nobis noti-
tiā diuinorū propter se, nō esset alterius
speciei ab ea, quā nunc habemus: neque ma-
gis, aut minus suapte natura ordinaretur ad
rem creatam, quāmodū: ergo, si tunc in-
tenderetur per se primō propter ipsum
Deum agnoscendum, modō etiam quan-
tum ad ipsam attinet, eundem haberet or-
dinē proprium, atque intrinsecum, quam-
uis ex decreto Dei extrinseco referatur ad
opera meritoria. Hæc enim exterior di-
rectio, vt capite præcedenti dixi, non mu-
tat propriam, atque intrinsecam habitudi-
nem habitus ad subiectum.

Tertio fides, ac scientia nostra est imago
quædā, ac similitudo scientiæ Dei, ac bea-
torum: hec autē est de Deo tamquā depro-
prio, ac primario obiecto: ergo & Theo-
logia viatorum. Antecedens ostenditur,
quoniam, vt ait D. Thom. i. p. q. 1. art. 3. ad
2. Henricus in Summ. art. 19. q. 2. ad 2. Bas-
sol. quæst. 3. prologi, art. 2. §. Contrafides,
& Canus lib. 12. de locis, cap. 2. Theologia
viatorum est quædā veluti impressio sci-
entiæ diuinæ, signante Deo mentes sigillo
reuelationis, & luminis supernaturalis:

item,

ad Cor. 13. item, quod nos obscurè, beati clare vident, ut constat ex illo Pauli 1. ad Corinth. 13. Videmus nunc per speculum in anigmate, tunc autem facie ad faciem: quæ contrapositio non esset apta, si utraque visio non sit eiusdem obiecti, item ex illo eiusdem Apostoli: Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum: loquitur autem de cognitione Dei, qui in via per fidem habemus imperfectam: itaque Theologia nostra, & beatorum cōveniunt in obiecto cognito, differunt autem penes lumen, ac modum videndi. Hoc argumentum conatur dissoluere Durandus, vbi suprà, negando maiorem propositionem, ac dicendo Theologiam beatorum, & nostrā differre etiam penes obiectum, quoniam scientia, inquit, beatorū est præmio, & ultima felicitas: ideoq; eius obiectum est Deus sub echaratione, qua potest explorare capacitem naturalem intellectus, quod nulla creatura, aut ratio attributalis potest efficere: at Theologia, quā de Deo in via habemus, dirigit nos ad actum meritorium: ideoque non est principaliter de ipso Deo: quam solutionem indicat. n. 15. citato. Quæ responsio, quatenus supponit aliquid diuinum latere viatores, quod videant beati, verissima est. Si verò neger id ipsum, quod illi clare vident, nos per fidē agnoscere, falsissima est: nec ea videtur mēs Durandi, sed solū, quod visio beata de eodem obiecto, cuius est fides, non dirigitur ad actum, sicut fides. Verū neque ita assignatur discrimen sufficiens: neque enim visio Dei est minus apta dirigendo actui amoris, religionis, ac ceterorum, quos beatificent in patria, quam fides dirigendis actibus meritoriorum: quare, si ex illo minimè sequitur Deum nō esse subiectū primum, ac per se visionis beatæ, neque etiam sequetur nō esse primum obiectum fidei. Ex eo enim, quod in patria non sit actus meritorius, nō tollitur quo minus sit actus dirigibilis à notitia beata, saltem occasionaliter, quemadmodū actus meritorius in via dirigī potest, à notitia speculativa S. Trinitatis: atque adeò, sicut visio Dei; quia suapte natura nō est præcipue propter illā operationem, sed ipsa habet rationē vltimi finis formalis, est Dei sicut primi, ac præcipui obiecti: ita fides, quamvis ex parte, qua est practica, respiciat secundariō opus; quatenus tamen est cognitio summæ, ac primæ veritatis per se expotibilis, per se primō, ac præcipue respicit Deum absque ordine ad creaturem. Deniq; in sacris literis, & Theologia per se primō traduntur ea, quæ pertinent ad naturam Dei, hypostases, attributa, operationes, ut vel mediocriter in sacris

studijs versatus dignoscere potest: primū verò subiectū illud est, cuius per se natura, ac proprietates investigantur, ac sciuntur.

Dico secundū. Cætera, quæ veniunt in considerationē Theologicam, pertinent ad subiectū secundarium per attributionē ad Deum. Afferitur ab iisdem auctoribus. Probatur autē ex illo Ioan. c. 20. *Hac autem sunt, ut credatis, quia Iesus est filius Dei.* Ex quibus cōstat cætera in Euangeliō scripta suisē in ordine ad fidem, ac notitiam filij Dei, quæ est vna persona S. Trinitatis: atq; adeò creata omnia, verbi gratia, miracula, conciones Christi, & his similia, quæ in libro Euangeliorum referuntur, nō aliter ad fidem pertinere, quām per attributionē ad Deum; cuius notitiam in nobis promouere possunt. Deinde, quidquid sacris literis traditur, habet attributionē ad Deū tamquam ad causam finalem, exemplarem, & efficientem, & cōducit ad ipsius perfectio-nes manifestandas: nō enim scriptor facheres purē humanas, ac naturales propter se ipsas enarrat, sed quoniā ex ijs eluent perfections diuinę propter admirabiles, multiplicesque effectus ipsarum, vel quoniam erant vmbrae, ac figuræ operū supranaturalium, qui peculiari modo referuntur in Deum. At, inquiet aliquis, etiam omnia, quæcumque alijs doctrinis, & historijs traduntur, habere attributionē ad Deum: nec tamen propterea eorum considerationem pertinere ad Theologiam: quare nō sat esse attributionē, ut creature pertineant ad obiectū secundarium. Respondeo disparem esse rationem: nam hic non querimus, quānā pertineant ad subiectū Theologiae: sed supposito pertinere, inquirimus, pertineant ad primarium, vel secundarium.

Deus est subiectū primarium Theologiae creature secundarium.

Porrò certū est fidē esse de reb⁹ diuinis, & creatis, & Theologiam circa easdē discurrere: hoc verò posito dicimus Deum esse subiectū primarium, creature secundarium: quoniam h̄e non, nisi per attributionem ad Deum, veniunt in considerationem Theologicam. Cur autem res aliae creatæ, quæ non nituntur reuelatione diuina, non pertineant ad Theologię subiectū constabit; cū sermo erit de ratione formalis obiecti Theologici.

Id verò hic est notandum, nullā omnino attributionē creature ad Deum sat esse, vt reducatur ad subiectū Theologię, nisi ad sit attributio ad primā veritatē reuelatē: hac enim posita iā notitia Dei, vel creature habita ex motu reuelationis, est alterius ordinis ab ea, q; ex principijs naturalib⁹ habetur: & cōsequēter creature obiecta menti sub lumine reuelationis diuinæ, est apta

nata

V.

Ioan. 20.

VI.

Scot.

nata gignere notitiam eius Theologicam: vt enim recte notauit Scotus, q.3. prologi, §. Aliter tamen, eadem met historiā relata à Moyse, si à prophano auctore referretur, haberet diuersum subiectum, quia quatenus à Moyse describitur, subiectum eius est Deus, quatenus verò à prophano scriptore esset, regni administratio, bella, & similia: & quamvis Scotus sentire videatur Deum per se propriè esse subiectum omnium, quatenus in ijs continetur, quomodo Deus mundum considerit, humum genus gubernauerit, miracula ediderit, & similia: non tamen hoc est necessarium: nam, licet huc tandem spectent eiusmodi historiæ, id, quod formaliter narratur, interduh estres purè humana, vel naturalis, pertinens tamen per attributionem ad Deum: ad cuius maiorem notitiam perscribitur. Rationes huius attributionis numerat, & explicat Richard. q. 6. prologi, reddit autem ad quinque capita iuxta diuersitatē operum diuinorum. Est enim opus creationis, administrationis, restorationis, sanctificationis, ac retributionis, ad quæ reuocantur omnia creata quæ sacrifliteris continentur, vt ibidem deducit. Ad alia quinque capita reuocat omnia Aureolus q. vltima prologi, art. 4. propositione 2. singula vero horum inferunt agnoscendæ naturæ, perfectionibusque diuinis, vt colligitur ex dicto Ecclesiastici 43. *Consummatio sermonum ipse est: quasi scopus omnis doctrinæ diuinitus reuelata sit ipse Deus, cuius agnitus per se primò, & præcipue intenditur: qua comparata sit acquisitus finis sermonum diuinorum.*

VII.
Alef.Henr.
Scotus.
Aureol.

Bassol.

In Deo sin-gulæ perso-næ par-ties di-ci non pos-sunt.

Ad auctoritatem Philosophi respondeo in primis cum Alef. i. p. q.1. m. 1. ad vltimum ipsum loqui de scientiis naturalibus, quarum subiecta habent partes saltem subiectivas: quod non est necessariò requirendum in scientia alterius generis, cui alioquin non desunt passiones, quæ ostendantur desubiecto. Henricus in summa, art. 19. q. 1. ad 4. Scotus, q. 3. prologi. §. *Ad primum argumentum prima questionis, Aureol. q. vltima. art. 5. ad 1. argumentum ex 5. obiectis, & Bassol. q. 3. §. vltimo nituntur aliquo modo tueri in Deo Philosophi dictum, dicunt enim personas diuinas habere se modo aliquo ad instar partium subiectarum: nam, licet Deus sit singulare subiectum non multiplicabile in plura, ratione tamen eiusdem singularis Deitatis reperitur in singulis personis. Hoc tamen nihil refert ad rationem partium subiectarum, quæ suapte natura exigunt diuersitatem in natura. Cùm verò in Deo sit id, ra-*

tione cuius in subiecto naturalium scientiarum requiruntur partes, non propterea excludi debet à ratione subiecti, quia partibus caret: nam partes ideo requirit Philosophus in subiecto, quoniam scientia totalis non vna, vel altera demonstratione, sed plurium aggregatione perficitur: & ideo opus est, vt subiectum constet partibus, de quibꝫ varia passiones demonstrentur. Deus autem propter eminentiam entitatis, ac perfectionis, & propter virtutalem distinctionem suorum attributorum continet innumeratas veritates complexas de ipso demonstrabiles, quarum aggregatio est sufficiens ad constitutionem scientia totalis. Quod attinet ad passiones, respondetur cum S. Thoma in 2. scripto. q. 5. art. 2. ad 2. & Henrico citato, quamvis *Heinic.* Deus non habeat propriè passiones, habere tamen aliquid loco passionum, scilicet attributa, qua secundum nostrum modum intelligendi consequuntur substantia Dei.

Secundum argumentum tangit difficultatem inferiùs explicandam: nimur utrum in Theologia sint discursus, quia, & propter quid: nunc tamen breuiter respondeo formaliter nec esse, quia, nec propter quid: nam demonstratio, propter quid, procedit ex notioribus natura: demonstratio, quia, ex notioribus nobis secundum sensum, vel experientiam: at discursus Theologicus semper procedit ex notis lumine revelationis diuinae: atque adeò nō habet eam differentiam, quæ per se requiritur ad discursum, quia, vel propter quid: materialiter verò vtroque modo discurrit Theologia: nam modò ex effectu reuelato discurrit ad causam nō reuelatam, modò ex causa reuelata procedit ad effectum non reuelatum. Hoc posito respondeo maiorem propositionem non esse veram, si demonstratio, propter quid, aut quia, formaliter accipiatur: nam qui ex fide humana discurrit, nec habet propriè, ac formaliter discursum quia, nec propter quid. Si verò sumuntur materialiter cōcedenda est, neganda verò assumptio, vt constat ex dictis. Probatio verò quia confirmatur, solum procedit de demonstratione quia, & propter quid formaliter: ad has enim requiruntur ea, quæ in argomento recensentur; namque ad materialem sat est, vt ex causa, vel aliqua ratione priore cognoscatur effectus, vel ex effectu cognoscatur causa: siue causa in priore cognoscatur ex terminis, siue non: siue etiam in posteriore cognoscatur effectus per experientiam, siue non. Ad ea tamen, quæ videntur ostendere, neque

VIII.

Theologus
quomodo
discursibus
quia &
propter quid
vatur.

neque eiusmodi discursus materiales per causam, & effectum in Theologia reperi, respondeo, esto perfectionum diuinorum non sit illa causa, esse tamen alias rationes altiarum nostro modo intelligendi priores: ideoque satis esse ad discursum, propter quid, ut fuis loco citato exponam. Deinde quamvis Trinitas personarum ex effectis creatis non possit ostendti, Theogum tamen posse circa illā discurrere, modo à priore, si procedat à principijs ad principiata: modo à posteriore, si ab his ad illa discurrat. Denique, quamvis ex effectibus naturalibus non possint ostendi consilia, ac decreta Dei supranaturalia, tamen quemadmodum ex effectibus, quos videmus, cognoscere possumus ex parte prouidentiam Dei voluntariam in ordine naturæ, ita ex effectibus supranaturalibus reuelatis venire possumus in notitiam actuum liberorum Dei: nā quod habemus ex fide dicente Christo. Ioan. cap. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret: posset Theologus agnoscere per discursum, posita reuelatione incarnationis verbi propter nostram salutem, colligendo eternum Dei amorem erga nos ex tam singulare beneficio.

IX. Ad tertium respondendum est, requiri quidem ad primum subiectum, ut contineat veritates omnes spectantes ad habitum, vel adæquatè, vel saltē radicaliter, ac remotè modo superius explicato: non tamen requiri, ut omnes resoluantur ad eius notitiam simplicem, nisi quando habitus evidens est, ut Scotus aduertit. At vero habitus fidei est ineuides, sicut & Theologicus, neque nititur absolutè visione intellectus, sed extrinseco testimonio: & consequenter nō est opus, ut notitia Theologica resoluantur in simplicem apprehensionem subiecti. Respondeo etiam suo modo resolui in Deum, quatenus & ipse est prima causa omnium rerū cretarum, quæ secundariò pertinent ad Theologiam, & in ratione motiui ultima tandem resolutio fit in ipsum, saltē quatenus sapiens, ac verax est. Ultimum argumentum non magis probat Deum non posse esse subiectum fidei, vel Theologia, quām pleraque alia reuelata, quæ vt plurimum singularia sunt. Respondeo autem cum Richardo, quæst. 6. prologi ad 4. & Gregor. q. 4. art. 2. in fine, Philosophum intelligendum de ijs singularibus, quæ corruptibilia sunt, neque habent proprias passiones sibi, & nō alijs connaturales: Deus autē est ens maxime necessarium, & perfectum, solus ipse vendicans perfectiones omnes simplici-

ter, quæ de ipso discursu aliae ex alijs ostendi possunt, ut recte notat Bassol. q. 5. *Bassol.* prologi, art. 2. condit. 1. Et idcirco ex eo, quod sit ens singulare, non definit esse aptum subiectum habitus Theologici.

Ratio formalis, quæ, subiecti Theologici non est respectiva.

C A P V T V.

Dictum est de primario subiecto, quod, nempè Deo: restat dicendum sub ratione terminativa veniat in considerationem Theologicam. Deus autem considerari potest sub ratione adæquata, contineente perfectiones omnes, ac rationes formales ipsius absolutas, & relativas, quæ est Deitas: vel sub aliqua ratione particulari inadæquata, quæ duplex esse potest: vel absoluta, vt ratio sapientiae, vel respectiva, quæ etiam duplex est: vel ad intrā vius personæ ad alteram, vel ad extra totius S.

Trinitatis ad creaturas. F. *...em in primis quorundam sententie. id Bassol. q. 3. prologi, art. 2. §. Ex predictis sententium*

Verbum diuinum esse præcipuum Theologie subiectum. *Bassol.*

scripta sunt, ut credatis quia Iesus est filius Dei. Quibus verbis indicatur totam narrationem Euangelicam esse filio Dei, secundum specialem ratione illij. Accedit illa sententia Apocalypsis v. 10. Ego sum alpha, & omega, principium, & finis, nempè Scripturæ reuelata. Secundò ratione. Quoniam eadē est ratio terminativa, quæ, fidei, & Theologia nostra, ac scientiæ diuinæ, & beatorum: huius autem ratio terminativa, quæ, est verbum diuinum: ergo & nostræ. Assumptio ostéditur, quidquid enim Deus intelligit, in Verbo diuino intelligit; neque ad ullam rem notitia eius terminatur aliter, quām si sit expressa, & repræsentata secundum esse intellectum in Verbo diuino: & beati dicuntur videre Verbum, & res in Verbo: ergo sub eadem ratione fides, ac Theologia nostra cōsiderat obiecta Theologica. Et confirmatur, quoniam ratio motiua sumitur à ratione terminativa, quæ: sed ratio motiua fidei, quæ est Verbum Dei externum, sumitur à Verbo Dei interno, & aeterno; idcirco enim externum est infallibile, quia conformatur interno: unde in c. 1. Ecclesiastici habetur. Fons sapientiae verbi Dei in excelsis; ergo ratio filiationis

Ioan. 20. Apocal. vlt.

Gillij comment. Theol.

Verbi æterni est, quæ per se attenditur in subiecto Theologiae.

II.

Scot.

Hæc sententia quatenus solam filiationem æternâ statuit præcipuum rationem, quæ terminat habitum, ac notitiam Theologicam, singularis est. Namque, ut recte notat Scotus, q. 3. prologi. §. Ex predictis, fides, ac Theologia non minus versatur circa Patrem, & Spiritum, quam circa filium: & quamuis notio diuinarum persona non statim ab initio ita explicitè honestus reuelata fuerit, omnium tamen perspicua traditio, & contestatio habetur in sacris literis: & quidem ab initio in veteri testamento Patris persona multis modis reuelata fuit, atque adeò eius notitia communior erat apud Iudeos, ut coniici potest ex illis verbis Christi. Ioan. 8. *Pater meus, quem vobis dicitis, quia Deus vester es?*, nam si non fuisse specialis aliqua notio Patris magis, quam Filij, ac Spiritus sancti, non magis illum, quam duas alias personas Iudei dicerent suum esse Deum. In Euangeli autem omnium trium personarum distinctione, ac notio perspicue tradita est, nam cum æterno Patre Christus loquens Ioan. 17. *Pater, inquit, manifestari nomen tuum hominibus*, se ipsum verò sèpè contestatus est Patrem habere Deum, imò & Pater ipse testimonium perhibuit, *Alius*, inquit, nempe Pater testimoniorum perhibet de me. Ioan. 5. Iam verò de Spiritu sancto sèpè mentionem intulit Christus, saltem postremo tempore vita, ac prædicationis sua. Dicere tamen possumus Euangeli præcipue intendi notitiam personæ filij, in actibꝫ verò Apostolorū ex instituto traditur notitia Spiritus sancti. Verùm quamvis peculiaribus libris huius, vel illius personæ notio præcipue intendantur, tota tamē doctrina reuelata nō vnius, vel alterius, sed omniū trium personarū in unitate essentiæ cognitio docetur. Secundò, cætera reuelata, quæ in Scriptura, vel Theologia considerantur, nō habent attributionem ad propriā rationē filij, qua distinguitur ab alijs personis: ergo hæc nō est præcipua ratio formalis, quæ, subiecti Theologici. Consequentia patet ex suppositione facta c. i. nempe, de ratione præcipui subiecti, quod constituitur intrinsecè ratione formalis, quæ, esse, ut ad ipsam habeant attributionē cætera, quæ sub eundē habitum cadunt. Antecedens verò ostenditur, quoniam attributio omnis creature ad Deum fundatur in aliqua ratione causalitatis: Verbum autē Dei nō haber ex propria ratione filiationis rationem causalitatis ad creaturam, sed ea est personis omnibus cōmuni: ergo filiatio æterna non est ratio, quæ, sub-

iecti Theologici. Et quod de filiatione dictū est, intelligi etiam debet de Paternitate, ac spiratione actiua, vel passiva: nulla enim ratio Dei ad intra, per se sola est adæquata ratio formalis, quæ, terminatiua subiecti Theologici.

Testimonium D. Ioannis in confirmationem contraria sententia adductum, nō intelligitur de omnibus omnino, quæ in Euangeli scripta sunt: sed solum de signis que miraculis, ut cōstat ex ipso Euangeli textu, sic enim habet. *Multa quidem, & alia signa fecit Iesus, quæ non sunt scripta in libro hoc: hec autem scripta sunt, nempe signa, ut credatis, quia Iesus Christus est filius Dei: signa verò præcipue scripta sunt ad manifestandam Christi diuinitatem: conciones autem eius multa de Patre, ac Spiritu sancto continebant. Responderi quoque poterit, et si in Euangeli peculiari ratione tradatur notio verbi diuini, nō proinde sequi filiationem esse rationem, quæ, terminatiua totius doctriæ reuelatae. Ad aliud eiusdem Ioan. testimoniū ex Apocalypsi responderetur, frequenter ea, quæ sunt omnibꝫ personis communia, tribui vni nō ad alias excludendas, sed ad illius Deitatem ostendendas: sic dicitur. Job 26. *Spiritus eius ornauit celos*. Job 26. & Sap. 1. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum, nec tamen à fabrica, & ornatu celorum*, aut ab immensitate, & presentia ad omnem locum excluditur persona Patris, ac Filij, ita cū Filius ait, *Ego sum alpha, & omega*, non excludit alias personas diuinas, sed suam Deitatem testatur. Argumenti vero assumptionis est neganda. Cuius confirmationi, ut respondeatur, obseruandum ex dictis rationem obiectiuam, quæ, debere esse saltem nostro intelligendi modo-priori, secundū esse intelligibile scientia, qua percipitur: & ita id, quod se habet ex parte esse intellecti, sive conceptus, qua tale, non posse vlo modo dici rationem formalem terminatiua, quæ, nā esse intellectum, sive verbum à notitia procedens, non est illa prius. Hoc posito, respondeo cum distinctione antecedētis: nam si sensus sit, Deum quidquid intelligit, intelligere per se primò, in verbo diuino, tamquam in ratione intelligibili, quæ, negandum est: se enim, & essentiam, imò & creaturas non intelligit in Verbo tamquā in ratione terminatiua, quæ, hæc enim per se primò est essentia diuina continens formaliter perfectiones omnes diuinas, creaturas autē virtualiter, Verbum verò ratione præcisè filiationis non continent eas: & ita Verbum sub propria ratione, non est instar speciei intelligibilis rerū omnium nostro modo intelligendi*

gendi

Ioan. 8.

Ioan. 17.

Ioan. 5.

III.

gendi præcedens intellectiōnem diuinam: si verò sensus assumptionis sit, nō aliter Patrem intelligere res, quā expressas in Verbo, tamquam in conceptu dicto per intellectiōnem, vera est ad modum, in materia de Trinitate explicandum: sed in hoc sensu non probat institutum: quoniam, vt notaui, ratio conceptus est posterior intellectiōne, neque est forma obiecti, quod intelligitur: alioquin omnium scientiarum ratio obiectua, quae, esset conceptus, quo subiecta intelliguntur, non verò forma ipsorum, quod est aperte falsum.

IV. Id verò, quod obicitur circa scientiam beatorum, explicandū est lib. 3. nunc dico Verbo tribū aliqua per appropriationem, quae sunt cōmunitia Sanctissimae Trinitati; & quia Verbum procedit per modum intellectus, ea, quae ad intellectum pertinent, illi tribuuntur: & hoc modo beati dicuntur videres in Verbo, cū tamē propria ratio videndi sit essentia cognita. Ad confirmationem respondet, veritatē primam, quae interuentu reuelationis est prima ratio motiuā assensus, esse propriam Deitatis personis omnibus communem, & per appropriationem accommodatā filio ob rationem assignatam. In forma neganda est assumptio, si propriè accipiatur Verbum prout conuenit soli filio: non enim ab eo solum sumitur Verbum externum Dei, & ius infallibilitatis, sed propriè ab intellectione essentiali Dei; quae est veritas prima in cognoscendo, in quam tandem resolutur veritas reuelationis, vt in materia de fide traditur. Tamen quia Verbum procedit per modum sapientiae, idcirco progressio, sive cōmunicatio omnis cognitionis nō solum supranaturalis, sed etiā naturalis Verbo appropriatur, ad quem sensum exponitur locus ille Scripturæ.

V. Durand. Exclusa ratione relativa ad intrā, restat ut explicem, cōfīstat ne ratio formalis, quae, subiecti Theologiae in ratione respectiva ad creaturas cōmuni omnibus personis. Durandus, q. 5. prologi à num. 16. vsque ad 20. exigitat Theologiae articulorum non esse Deum subiectum sub ratione absoluta, sed respectiva ad creaturas, nempè sub ratione saluatoris: ad quam sententiam aliqui trahunt etiam Hugonem de Sancto Vict. cū dixit, operare restorationis esse subiectum, hoc est Deum, sub ratione restauratoris. Addūcit autem Durand. tria argumenta: primò probat non esse Deum subiectum sub ratione absoluta, duobus alijs esse sub ratione saluatoris. Primum est. Idem, & sub eadem ratione est subiectum fidei, ac Theologiae quoad substantiam: Deus sub

ratione absoluta non potest esse fidei subiectū: ergo neque Theologia. Assumptionem ostendit, quoniam fides secundum specialem materiam articulorum nō est de aliquo scibili demonstrabili in statu viæ: de Deo autem secundum rationem absolutam possunt in via plura demonstrari: exempli gratia esse unum, esse substantiam intellectualem, & similia: quare Deus sub ratione absoluta non est subiectum Theologiae. Secundum illa est ratio subiecti habitus, quae in illo principaliter attenditur, & consideratur, & quæ continet alias fundamentaliter, & per illas explicatur: ratio Saluatoris est huiusmodi, hæc enim principaliter in fide intenditur; numquam enim eriam in statu innocentie, vel post lapsum fuit fides, quin explicitè fuerit de saluatori, non sic autem de alijs: deinde continet alias fundamentaliter, quod patet in ijs, quæ pertinent ad mysteria incarnationis, mortis, resurrectionis, & similiū: quibus exponitur quomodo Deus salutem nostram operatus est: ipse quoque S. Trinitatis articulus continetur implicitè in ratione Saluatoris propter determinationē personæ redemptoris. Tertium est, Deus sub ea ratione est subiectum fidei, ac Theologiae articulorum, sub qua maximè habet habitudinem ad opus meritorium, hanc verò habet sub ratione Saluatoris: sub hac igitur est fidei, & Theologiae subiectum. In hanc etiam opinionem recidunt tres opiniones afferentes Deum esse subiectū huius scientiæ, vel secundum quod est, & a principio, & fini: pro qua aliqui referunt Albertum, vel sub ratione glorificatoris: quæ tribuitur Aegydiu, & Gregorio: vel sub ratione veri summè diligibilis: pro qua refertur Argentinus: qui tamen non locuti sunt in sensu Durandi, vt ostendam, c. 7. Albert. Aegydi. Gregor. Argentin.

Hæ sententiae secundum sensum verborum acceptæ, quatenus scilicet significant Deum sub rationibus respectiuis ad creaturas esse subiectum Theologiae, iijdem ferè rationibus ostendi, & eodem modo impugnari possunt, & à multis specialiter impugnantur. Ego verò, quoniam de omnibus his est eadem ferè ratio, nihil de singulis particulariter dicam, sed quod de ratione Saluatoris dictum erit, de cæteris si Deus sub nulla ratione ad creaturas est subiectū Theologiae. Hæc est communis Doctorum. Ita expressè docent Henric. in sum. art. 19. q. 1. ad 1. & q. 2. in cor. Scot. quæst. 3. prologi. §. Contra istas. Heruæus, q. 7. Aureol. q. vlt. art. 3. Ocham. q. 9. litera BB. Bassol. q. 4. art. 1. §. Secundo Scot. Heruæus. Aureol. Ocham. Bassol.

VI. Dico itaque, Deus sub nulla ratione ad creaturas est subiectum Theologiae. Hæc est communis Doctorum. Ita expressè docent Henric. in sum. art. 19. q. 1. ad 1. & q. 2. in cor. Scot. quæst. 3. prologi. §. Contra istas. Heruæus, q. 7. Aureol. q. vlt. art. 3. Ocham. q. 9. litera BB. Bassol. q. 4. art. 1. §. Secundo prob. I 2 prob.

Aquilan.
Bachon.
Toletan.
Capreal.
Gabriel.
Maior.
Sylvest.

VII.

Aristot.

probo. Aquilan. q. 2. art. 3. Bachon. q. 3. art. 2. §. 1. Toletan. q. 7. art. 2. conclusione 2. Capreal. q. 4. art. 2. ad argumenta Gregorij contra 5. conclusionem, Gabriel q. 9. art. 2. post 3. conclusionem, Maior. qu. 7. dub. vlt. & Sylvest. q. 1. Conflat. art. 16. Eam nonnulli recentiores confirmant hanc ratione. Glorificator, Saluator, aut quodvis aliud eiusmodi attributum additum Deo, habet rationem praedicati, siue passionis: hoc enim complexum: *Deus Saluator*, supponit enunciationem, qua Saluator tribuitur Deo, ut praedicatum: at verò subiectum scientiae debet esse incomplexum, de quo aliquid enunciatur. Quae ratio, ut proponebitur, non habet vim, non enim subiectum scientiae ita debet esse incomplexum, ut excludat complexionem ex subiecto, & forma attributali, vel accidentalis: nam linea visualis est subiectum perspectivae, & est complexum ex subiecto, & accidente; atque adeò, si aliundè non concluditur oppositum, ex hoc capite non repugnat Deum sub ratione attributali Saluatoris esse subiectum Theologiae. Alter proponitur hoc argumentum ab antiquis Theologis in hunc modum. *Passio*, siue proprietas, quae per se ostenditur de subiecto non est ratio terminativa, quae, eius scientiae, quae illam de subiecto demonstrat: at ratio glorificatoris, aut cuiusvis alterius respectus ad creaturas, per se ostenditur de Deo in Theologia, ut patet: ergo nequit esse ratio, sub qua consideretur. Maior propositio ostenditur, quandoquidē *Syllogismus*, quo talis passio demonstratur, si verè pertinet ad eam scientiam, debet esse de subiecto illius sub propria ratione formalis; & procedere ex proprijs eius principijs; at quando passio demonstratur iam supponit subiectum constitutum saltè prius natura per distinctam rationem formalem, quae, quare repugnat, ut sit passio demonstrabilis, & ratio formalis, quae. Et ita videmus in perspectiva non probari lineam esse visualem, sed supponi.

Huic argumento assignari potest triplex solutio, 1. negando maiorem, & reddendo instantiam: namque corpus mobile est subiectum philosophiae, & nihilominus mobile est praedicatum, quod in eadem scientia de corpore demonstratur. Secunda, dicendo non esse absurdum, si, quod est prima ratio terminativa subiecti modo aliquo à posteriore, vel etiam à priore in aliquo genere causa demonstretur. Quo modo Aristot. lib. 2. de anima, c. 2. unam definitionem animae per alteram demonstravit: & tamen definitio, siue quidditas animae est ratio formalis, quae attenditur in

speciali illo tructatu librorum de anima. Tertia denique negando rationem Salvatoris, aut glorificatoris probari per se in Theologia, tamquam proprietatem subiecti ipsius: sed cum nō sit alia scientia, ad quam spectet probare subiectum Theologiae, ipsa id probat: quomodo respondere debent etiam ij, qui rationem formalem subiecti dicunt esse Deitatem: quandoquidē Theologietiam probant Deum esse.

Nulla harū solutionū satisfacit. Non prima, quoniam, ut docet Albertus, & recentiores Philosophi initio *Physicorum*, mobile, quod dicitur esse ratio formalis, quae, subiecti philosophiae naturalis, nō sumitur pro proprietate, siue aptitudine ad motū, quae radicatur in natura subiecti: sed pro intrinseca differentia, siue natura entis mobilis, hoc est, corporis de praedicamento substantiae, ex quo habet ortum mobilitas, quae est proprietas: si quis autem velit corpus mobile, quatenus ipsam mobilitatem includit, esse subiectum philosophiae naturalis, respondebit mobilitate nō ostendi per se in ea scientia, sed supponi. Secunda quoque solutio non est idonea; nam, licet interdum, quādo res habet varias definitiones, possit altera per alteram demonstrari, tamē subiectū sumitur sub propria ratione eius definitionis, quae sumitur ut medium ad demonstrandā alterā: at in discursu Theologico, quo ratio Salvatoris praedicatur, aut ostenditur de Deo, necessariō sumi debet Deus sub alia ratione, quae nostro intelligendi modo sit prior, quam ratio Salvatoris: atque adeò hec nō potest esse ratio, sub qua Deus est subiectum Theologiae: accedit quod ex ratione Salvatoris probari nequeunt quā plurima per se ad Theogiam spectantia. Denique nec tertia satisfacit: nā in Theologia non probatur Deum esse, quasi existentia sit passio, & proprietas ipsius sed cōtra pericaces probatur ipsum esse subiecti: quod non supponit aliud subiectum; & non probandum, sed supponendum erat. At ratio Salvatoris est proprietas concepta per modum attributi aduentientis Deo tamquam subiecto, & ideo discursus, quo ostenditur, spectare per se debet ad aliquam scientiam, vel habitum: non ad alium, quam Theologicum: ergo Theologia subiectum non includit per se rationem Salvatoris.

Secundū *Scotus*, *Aureolus*, *Bassolus*, & *Aquilan*. vtuntur hoc argumento. Theologia est habitus realis: ergo nō est de Deo sub ratione respectus ad extra. Prius pronunciatum recipitur ab omnibus. Consequens probatur. Quoniam de subiecto

tub

VIII.
Albert.

IX.
Scot.
Aureol.
Bassol.
Aquilan.

sub habitudine rationis non potest esse scientia; omnis enim respectus Dei ad creaturas, ut pote ex tempore adueniens, est rationis: quare fieri nequit, ut sub ea ratione sit Theologia subiectum. Quidam negant maiorem propositionem huius Syllogismi dicentes, non opus esse ad scientiam realem, ut sit de subiecto sub ratione reali: quod quidem verum est, si loquamur de ratione concomitante, non terminativa, ut infra dicam: non tamen, si loquamur de ratione, quae terminativa, ut in praesentiarum sermo est, & loquitur Durandus: nam, licet de subiecto rationis possit esse aliquis habitus de una, vel altera conclusione, scientia tamen totalis, qua demonstrantur verae & multiplices passiones, nulla est: nam metaphysica, & physica sunt de subiecto reali, ut perspicuum est; idem quoque patet de philosophia morali, & de quaies scientia, & arte practica, quae opus respicit. Mathematicae vero omnes sunt de quantitate, quae ens reale est: non est autem illa præterea scientia, quae his non subalternetur; subalternata vero conueniunt ex parte in subiecto cum subalternantibus, & addunt proprietatem aliquam realem, ut musica supra numerum additum sonum, qui est ens reale: & ita in hac sententia non solum consentiunt Scotus, & Bassol, sed etiam Toletan. quæst. 7. prologi, art. 2. & alij. Aliter responderi possit cum Bassolo dicendo Theologiam non considerare Deum sub ratione Saluatoris, quasi relatio ipsa rationis formaliter sit, quæ est intrinseca subiecto, ac terminativa habitus, & actuum ipsius: sed fundamentaliter quoad absolutum perfectione Dei, quam sequitur, quæ est realis. Hanc responsionem impugnant aliqui, dicentes illud fundamentum respectus non esse aliud, quam essentiam diuinam; atque adeò, si ita intelligatur opinio non differre a communi. Quæ obiectio non infringit responsionem: nam ad diuersitatem obiectuum sat est distinctio virtualis: at eadem met essentia diuina, quatenus principium sanctificationis, & glorificationis distinguitur a semper ipsa, quatenus primum ens, & substantia est: quare ex hoc principio non evincitur rationem Saluatoris, aut alteram eiusmodi non pertinere per se primò ad subiectum Theologiae.

X. Tertio probatur, & meo quidem iudicio rectè à Toletan. & alijs vbi supra in hunc ferè modum. Theologia est nobilissima scientia ex parte obiecti, non erit autem, si sit de Deo sub ratione respectiva ad creaturas: ergo est sub ratione absoluta.

Grimm comment. Theol.

Major propositio est cōmuniter recepta: assumptio ostēditur, quandoquidem conceptus Dei sub ratione respectiva ad creaturas non est perfectissimus eorum, qui haberit in via possum de Deo: quare scientia habita de Deo sub ratione perfectioris cōceptus, esset nobilior Theologia nostra. Itaque cōcludo, cum perfectissima cognitio de aliquo subiecto ceteris paribus sit ea, quæ habetur de illo sub ratione obiectua perfectissima omnium, quæ haberi possint, subiectum Theologiae, quæ est omnium, quas viatores habent, scientiarum excellentissima, debere esse Deum sub perfectissimo conceptu, quem viatores habere possint: hic autem non est præcisè de Deo sub ratione relativa ad creaturas, sed sub aliqua ratione absoluta Dei in se.

Ad primum Durandi neganda est assumptionis. Ad probationem dicendum si Respondeatur argumentis Durandi, de quo possint aliqua demonstrari naturaliter. Nam esse Deum unum, bonum, & sapientē naturaliter ostendi potest. Quamvis autem vt docet S. Thom. in 3. d. 24. q. 5. Thom. 1. art. 2. quæst. 2. fides per se ea non respiciat, tamen ad supplendum defectum discursus humani, ea quoque reuelata sunt, quæ alias naturali vi intellectus agnoscuntur. Secundi quoque assumptionis neganda est: & ad probationem dicendum, tametsi concederetur etiam in statu innocentiae fuisse explicatam fidem Saluatoris, non minus fuisse de Deo uno, quam Paul. ad Hebr. 11. statuit fundamentum iustificationis illis verbis: Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quia inquirentibus seremoniatoris sit; atque adeò ex hac parte non probatur sub ratione potius Saluatoris, quam Deitatis esse Deum subiectum Theologiae. Deinde vero quod additur, nempè rationem Saluatoris continere ceteras veritates Theologicas virtualiter, negandum est: nam bonitas, sapientia, omnipotens, & similes continent potius radicaliter rationem Saluatoris, quam hæc illas; si enim illæ negentur, non posset consistere opus salutis nostra; denique persona ipsæ, quamvis ex operibus saluationis eluceant, non tamen idcirco earum cognitio traditur, ut magis pateat ratio Saluatoris: imò vero ex notitia huius rationis, & ceterorum respectuum Dei ad creaturas, qui nobis ex revelatione innotuerunt, magis attollitur, ac manuducitur intellectus ad notitiam Dei sub ratione propria, & absoluta ipsius. Tertij argumenti prima propositio neganda est; supponit enim falsum fundamentum Durand. superiore capite

Ad Hebr. 11.

i opugnatum, nempè actum meritorium
se præcipuum totius Theologiae sub-
iectum.

Ratio formalis, quæ, subiecti Theo-
logiae, tam de contingentibus,
quam de necessarijs, est
Deitas.

C A P V T VI.

I.
S. Thom.
Henric.
Richard.
Heruæus.
Scot.
Aureol.
Ocham.
Bassol.
Aquilan.
Bachon.
Toletan.
Gregor.
Capreol.
Conrad.
Gabriel.
Maior.
Syluest.
Ferrariens.
Caietan.
Hispalens.
Canus.
Ægyd.
Argentin.
**Ratio for-
malis qua
subiecti
Theologiae
est Deitas.**

Exclusis rationibus respectuis ad crea-
turas, deinceps agendum de abolutis.
Conueniunt autem doctores communiter
nullam perfectionem attributalem perse-
sumptâ esse rationem, quæ, subiecti Theo-
logiae, sed ipsam Deitatem, quæ nostro
modo intelligendi est forma Dei, & funda-
mentum attributorum, quæ à nobis in-
telliguntur aduenire Deo, constituto per
Deitatem, tamquam per propriam for-
mam. Ita exprefse docent D. Thom. i. p.
q. 1. art. 7. & q. vñica prologi, art. 4. in fine
corporis. Henric. in sum. art. 19. q. 1. ad 1.
& q. 2. in cap. & quodlib. 12. q. 1. ad finem.
Richard. q. 6. prologi. Heruæus. q. 7. Scot.
q. 3. §. *Contra istas.* Aureol. q. vlt. a. 4. 2. pro-
positione. Ocham. q. 9. litera BB. Bassol. q.
4. art. 1. §. *Sed contra,* & art. 2. §. 1. Aquilan.
vbi proximè. Bachonius. q. 3. a. 2. §. 1. Tol-
etan. q. 7. ar. 2. conclusione 1. & 3. Gregor. q.
4. art. 2. conclusione 1. & in solutionibus
argumentorum. Capreol. q. 4. a. 1. conclu-
sione 5. & ar. 2. ad argumenta contra 5. & 6.
conclusionem. Conradus i. 2. q. 3. art. 6. §.
Nota profundamento. Gabriel, & Maior vbi
proximè Syluest. q. 1. Conflati. art. 12. §. 1.
& art. 16. Ferrariensis lib. 2. contra gentes,
c. 4. Caietan. i. p. q. 1. art. 7. Hispalensis. q.
4. prologi. art. 1. conclusione 2. & art. 3. no-
tab. 2. Canus lib. 12. de locis. c. 2. Eiusdem
sententia sunt Ægydius, Argentinus, &
Gregorius, ut cap. sequenti dicam. Ostendit-
ur autem hæ sententia. Quoniam in Dei-
tatem concurrunt conditiones necessariae
ad rationem formalem, quæ, subiecti primi,
ac præcipui. Nam ipsa est forma Deitatis, &
noltro intelligendi modo fundamentum,
& radix perfectionis reliquarum ab ea vir-
tualiter distinctarum: cætera omnia ha-
bent aliquæ modū attributionis ad ipsam:
ipsa vero est prima ratio formalis diuina
nō conueniens alteri per modum proprieti-
tatis: & de Deo, quatenus per eam consti-
tuitur, dicuntur cætera omnia prædicta,
sive absolute, sive respectiva directa, &
natura i prædicatione, & Theologico discur-
su probantur. Deinde Theologia vel agit
de Deo sub ratione respectus ad extra, vel

sub ratione attributali, vel sub ratione com-
muni, & vniuersali, vel sub propria ratio-
ne Deitatis, quæ intelligitur à nobis tam-
quam forma constitutiva ipsius Dei: non
agit ullo ex tribus primis modis; ergo sub
ratione Deitatis. Assumptio, quoad primum
patet ex capite præcedente. Quoad secun-
dum ostenditur: quoniam Deus est sub-
iectum Theologiae sub perfectissima ra-
tione: nam cum sit nobilissima scientia,
debet esse circa nobilissimum genus, vt
patet ex Philosopho 6. Metaph. textu 2.
& lib. 1. de anima textu 1. cognitio au-
tem essentia est perfectissima, vt ait idem
Aristot. lib. 7. Metaph. text. 4. ergo Theo-
logia potius considerat Deum sub ratione
essentia, quam proprietatis attributalis.
Præterea rationes omnes attributales re-
duci possunt in rationem Deitatis tamquam in
fundamentum, ac primam rationem earum:
ad eo, vt si per impossibile distinguerentur
realiter ab essentia, hæc, vt ait Scotus, eset
verò causa, ac principium illarum: ipsa ve-
rò ratio essentia nō est reducibilis in pri-
orem: ergo Deus nō est subiectum Theologie
sub villa ratione attributali. Probatur
deinde eadem assumptio quoad tertiam
partem, quoniam ratio illa communis non
est perfectissima, neque continet virtualiter
omnes propositiones de Deo revelatas,
ac demonstrabilis: igitur sub ratione pro-
pria Deitatis est subiectum Theologiae.

In hac opinione, vt dixi, conueniunt
Theologi communiter. Duo tamē restant
dubia ex Scoto, alterum sumitur ex mo-
do intelligendi nostro; alterum ex diuer-
sitate veritatum, circa quas Theologia
versatur, alia namque sunt necessaria, alia
contingentes. Quod attinet ad primum, Scot.
Scotus, q. 3. prologi. §. *Ad primam questio-*
nem de Theologia. quem sequuntur inter-
pretes ibidem, & Aquilan. quest. 2. art. 3. aqilan.
conclusione 3. existimare videtur Deum
esse subiectum Theologiae viatorum, sub
ratione infinitatis, quoniam subiectum est
sub perfectissima ratione cognoscibili de
lege à viatoribus, hi verò non habent pro-
prium conceptum Dei, sed agnoscunt il-
lum per conceptus communes copulatos,
& appropriatos: horum autem perfectissi-
mus est conceptus infinitatis, in quem re-
solvi possunt veritates omnes cognoscibili-
les à Theologo. Itaque mens Scotti non est,
infinitatem ipsam esse formam nostro mo-
do constitutiam Dei, nec primam ratio-
nem eius essentiale, nec secundum le esse
simpliciter subiectum Theologiae: sed
solum vult, quemadmodum rerum ellen-
tias, quas non penetramus, designare sole-
mus

III.
Aureol.
In infinitis non est propria Dei forma, quam viatores concipiuntur.

mus per perfectissimas proprietates nobis notas, ita, cum essentiam diuinam in se non attingamus, eam designamus quasi proprietatem eius principiam nobis notam, in quam resoluimus ea, quae de Deo scimus.

Scotum impugnat Aureolus, quæst. vlt. prologi, art. 3. versus finem, probans conceptum entis infiniti non esse perfectissimum, quem viatores habent de Deo, cum habeant conceptum eius proprium, licet obscurum. Verum hæc quæstio nō est huius loci, illud mihi certum est, infinitatem non esse primam rationem, quam viatores concipiunt, tamquam formā intrinsecam Dei. Siquidem concipimus ipsam, ut etiam Scotus admittit, tamquam modum esse infinitæ diuinæ, & omnium perfectionum diuinarum: id verò, quod concipitur ut modus, necessariò supponit rem, sive essentiam, cuius est modus: atque adeò, quamvis Scoto demus nos non habere conceptum Dei quidditatuum, & agnoscere illum per conceptus communes appropriatos, de quo alibi disputandum est, non proinde sequitur infinitatem esse rationem, qua primò, ac per se designamus Deum, & à rebus creatis se iungimus. Nā cùm dicimus, Deus est infinitus, non intelligimus à parte subiecti infinitatem, sed quasi proprietatem tribuimus Deo constituto in suo esse per formā substantialem Deitatis: & ita licet omnes aliæ veritates cognoscibiles à Theologo resoluerentur in infinitatem, tamen quia ipsa quoque resoluitur in Deitatem, supponit aliam rationem priorem, imò de facto Theologi reddunt à priore rationem ipsius infinitatis, ut ostendam lib. 4. tractatu de infinite Dei.

IV.
Quod attinet ad secundam Deitatem, nō esse primam rationem, quæ subiecti eius partes Theologiae, quæ tractat de contingètibus, quatenus Deitas, sed quatenus voluntas, est suadetur primo. Quoniam illa nō est propria ratio formalis, quæ subiecti alicuius habitus, qua immutata poterat esse varietas penes veritates complexas pertinentes ad eundem habitum: essentia diuina ita s̄ habet ad veritates contingentes Theologicas: ergo non est prima, ac formalis ratio subiecti respectu ipsarū. Consequens paterat, itemque assumptio; namque Deitas in se ipsa est forma necessaria, & immutabilis, ex libero verò decreto Dei potuit esse varietas penes veritates Theologicas contingentes. Maior verò propositiō ostenditur, quoniam tunc ex vi notitiae evidentiis talis formæ, non cognoscuntur veritates illæ contingentes: etenim veritas, quæ non habet necessariam connexionem

cum aliquo principio, non cognoscitur ex vi illius; cum verò ratio formalis eiusmodi est, ut ipsa necessariò, ac immutabiliter permanente, potuerit esse diuersitas penes veritates alias, non est harum cum illa necessaria connexio: atque adeò ex vi cognitionis illius non cognoscuntur veritates. Deinde veritates contingentes non immediatè coniunguntur Deo per formam Deitatis, quatenus substantia est, sed quatenus voluntas est: neque agnoscuntur per Deitatem sub præcisa ratione Deitatis, sed sub ratione voluntatis, nostro enim modo immediata ratio volendi est voluntas, & consequenter immediata ratio cognoscendi effectus contingentes, qui à voluntate pendunt.

Scotus in r. q. 3. prologi, §. Nunc autem, cū Scotistis interpretibus ibidem, & Aquilano q. 2. art. 3. cōclusione 2, nō nihil discri-
minis statuit inter primum subiectū veritatis necessariarum, & contingentium. Nam necessariæ, quia habent habitudinem necessariam ad subiectū continentur in ipso virtualiter, & eo cognito cognoscuntur: contingentes autē nō continentur virtualiter: quod intelligi debet certò, ac determinatè: nam contineri cum indifferentia quadam, & libertate ad oppositum nō est negādum, siquidem actus liberi voluntatis contingenter de ipsa dicuntur, & tamen continentur virtute in ipsa, tamquā effectus in causa, indifferentie tamen, & indeterminata: & propterea cognito hoc subiecto, non necessariò cognoscuntur. Itaque tamquam firmum statuit nullum subiectum continentre virtualiter veritates complexas contingentes circa ipsum, quoniam ad contingentes ex aequo s̄ habet, atque ad oppositas. In ipsis tamen contingebus, inquit, est ordo, quoniam aliqua est prima veritas contingens, & ita subiectum primum veritatum contingentium potest esse illud, de quo primo, & immediatè dicitur prædicatum prima veritatis contingentis: quæ est quasi primum principium in ordine contingentis: dicitur verò primum subiectum primæ veritatis contingentis, quod visum ut tale natum est, primo videri coniungi cum eius prædicato: Quia, inquit, primum notum in contingebus non est nisi per intuitionem extremorum: Ex hoc autem infert, primum subiectum Theologiae contingentis, esse diuinam essentiam, eodem modo sumptam, quo dictum est ipsam esse subiectum Theologiae necessariæ. Hic autem discursus, ut constet, necessariò supponit essentiam diuinam esse primum, & immediatum subiectum alicuius veritatis contingentis: quæ sit

V.
Ariifor.
Aquilan.

prima, & quasi principium cæterarum. Quod Scotus non probat, sed supponit: videtur autem intelligere actus liberos Dei circa ultimum finem: nam primum predicatum liberum, sive contingens, ut ipse appellat, dictum de substantia intellectuali operante per intellectum, ac voluntatem, esse debet circa finem: qui in agilibus est principium, ex quo cæteræ actiones liberae promanant: & ita intentio gloriae diuinæ, & prædestinatio electorum, seruato ordine, erunt prima prædicata non necessaria de Deo dicta: ex quibus deinde deducentur alia circa media necessaria ad hos fines, & executionem ipsorum.

VI.

Verum suppositio, meo quidem iudicio, falsa est. Ut enim prædicatum aliquod primò, atque immediatè dicatur inesse, & conuenire alicui, non satis est, vt inter utrumque non interfit medium reale: Sed requiritur vt non interueniat ratio recipiendi distinctæ virtute. Et ita etiam iij, qui probabiliter censem inter prædicata essentia metaphysica non esse differentiam ex natura rei, sed solum virtualem formalem, dicunt prædicata superiora non conuenire immediatè inferioribus per se ipsa, sed per intermedia. Verbi gratia, homo non vendicat vegetandi vim immediatè per se ipsum, sed per viuens, cui coniungitur interuentu animalis. Quare, tametsi essentia diuina sit sua voluntas absque illa differentia ex natura rei, tamen alia ratio formalis est voluntas, alia essentia: primus autem actus liber conuenit essentiae diuinæ, qua voluntas est, non qua præcisè essentia: si enim per intellectum separamus rationem voluntatis ab essentia, non remanebit in hac illa ratio volendi: ergo essentia diuina non est primum, & immediatum subiectum primæ veritatis contingentis. Et confirmatur ex ipso Scoto, prima veritas contingens non aliter videtur, quam per intuitionem extremorum, sed, si per impossibile fingamus videri voluntatem diuinam, & actum eius, non visa essentia, adhuc agnosceretur veritas illa prima contingens: contra vero, si eodem modo fingamus. videri actum, & essentiam, non illa voluntate, nullo modo cognoscemus illam veritatē complexam deessentia: quandoquidem cum actus ille volendi nostro modo intelligendi non copuletur immediatè essentia, sed interuentu voluntatis, repugnat vt videamus actum esse in actu essentiae non perspecta coniunctione eius cum voluntate. Deinde si loquamur de veritatibus ad extra, nimis quæ inuoluunt aliquid creatum ex parte præ-

dicat, omnes dicuntur de Deo, ratione alterius rationis formalis distinctæ virtute à Deitate, cuius interuentu dicuntur de Deitate ipsa: nam si sint veritates pertinentes ad omnes tres personas, dicuntur ratione omnipotentia, sapientia, & aliorum attributorum; si vero specialiter Verbum ratione humanitatis assumpta, Verbi gratia, Deus est incarnatus, natus, crucifixus, & miles, non coniunguntur immediatè essentia, sed ratione Verbi: atque adeò his omnibus prædicatis, non essentia, sed personalitas Verbi, aut alias rationes formales immediatius copulantur.

Bassolis, q. 3. prologi, art. 2. §. *Contra,*

Dens, & duobus sequentibus, & §. *De Theo-*

VII.

logia nostra, & quæst. 4. §. *De Theologia ver-*

Bassol.

contingentium, impugnat opinionem Scoti,

& subdit aliam sententiam Scoto-contraria:

asserit autem rationem formalem subiectuam Theologiae de veritatibꝫ con-

tinentibus, non esse essentiam diuinam secundum præcivum conceptum essentia,

sed sub ratione voluntatis, quatenus ac-

cipitur, vt stans sub determinatione ipsius

voluntatis, qua ratione continet omnes

veritates eiusmodi. Verum quia volun-

tas sumi potest nostro intelligendi mo-

do, vt potentia elicitiua actus, & vt actus

elicitus, ait ipsam rationem actus liber elici-

tæ voluntate non cadere infra rationem

subiecti primi, hoc est, non pertinere in-

trinsicè ad ipsam rationem formalem sub-

iectuam: sed tamquam conditionem, si-

ne qua voluntas non habebit vicem pri-

mæ rationis formalis subiectuæ. Primum

ostendit, quoniam actus ipse liber volun-

tatis diuina, est prædicatum primæ veri-

tatis contingentis complexæ; atque adeò

debet ex parte subiecti supponere primò

rationem formalem integrum: & idcirco

ipse ad eam non pertinet. Secundum suadet,

quoniam, vt voluntas sit subiectum

veritatum contingentium, requiritur is

actus in primis, vt ipsum habeat determina-

tè, & per ipsum determinatè, ac scibili-

liter, hoc est, certò contineat alia con-

tingentia extrinseca, vt sic per primam

complexionem, immediate contingentem,

qua non potest cognosci determina-

tè virtute alicuius alterius obiecti, vel

primi subiecti incomplexi, sed per intui-

tum extremorum, Deus sub ratione volun-

tatis contineat cæteras omnes veritates

Theologicas contingentias, & possit esse

ratio cognoscendi illas. Nonnulli recentio-

res impugnant hanc sententiam Bassoli.

Quoniam subiectum primum habitus, sive

scientia, debet esse simplex, at Deus volens

non

non est subiectum simplex: ergo voluntas non est ratio formalis propria Dei, quatenus est primum subiectum Theologiae. Verum hoc ratio non est ullius momenti, nam, ut iam superius dixi, de ratione subiecti primi non est omnimoda simplicitas, sed solum ea requiritur, quae opponitur coniunctioni enunciatiæ. Perspicue tamen ex dictis ipsius Bassilis, & ratione refellitur eius propositio: nō ratio primi subiecti, vt id cum omnibus admittit, debet esse prior omnino, & independens à passionibus; quas virtute cōtinere debet, & esse medium proximū copulans primā cum subiecto, & cæteras per primā: quod vero cōtinet aliquid virtute, necessariō est prius illud, saltem ratione; & id quod interiectum est quasi medium inter duo extrema est proximiū utriusque ipsorum, quām ipsa inter se: at actualis ipsa volitio est prædicatum Theologicum, quod prædicatur de primo subiecto Theologiae, ergo nullo modo requiritur tamquā ratio, vel conditio ipsius: ratio enim atque conditio est prior eo, ad quod prærequiritur tamquam conditio.

VIII. Itaque, vt veram sententiam proponam, suppono non opus esse, vt ratio formalis primi subiecti ipsum immediatè copulet, cū omni passione, vel prædicato de ipso enunciabili, & cognoscibili in ea scientia; cuius est subiectum: sed sat esse, vt id proximè cōiungat primæ passioni, & ea mediante cum reliquis. Prior pars suppositionis patet, nam in quauis scientiis plura ordine quodā demonstrante de eodem subiecto, ratio formalis subiecti non est proxima ratio demonstrandi tertiam, vel quartā passionē de ipso, sed indiget interuentu primā, ac secundā: & tamen cū omnes demonstrationes ad eandem scientiam pertineant, idem erit primum subiectum omnium, & eadem ratio formalis ipsius. Posterior facile constat, etenim ratio formalis subiecti est forma intrinsecè ipsum constituens, atque adeò magis intima, atque immediata ipsi, quām quævis alia forma, & ita per se, & non interuentu alterius illi coniungitur. Præterea est causa, siue ratio immediata primæ passionis, & consequenter, instar vinculi cuiusdam connectentis primā passionem subiecto: quam rem bene declarat Aureol. q. vlt. prologi, art. 4. i. propositione. Aduertendū præterea est, non quidquid est ratio immediata cuiusvis passionis, esse rationem formalem subiectum: quod perspicuum erit consideranti connexionem multarum passionum, ordine quodam ex eadem radice subiecti pullulantum, nam tertia est proxima causa, si-

ue ratio quartæ, & hæc quinta; & sic in cæteris; & nihilominus nec tertia, nec quarta, neque vlla ex sequentibus passionibus est per se ratio propria formalis subiecti. Ex hac suppositione facilè est diluere propositam quæstionem.

Dico itaque propria ratio formalis subiecti Theologici quoad veritates contingentes est essentia diuina sub ratione essentiæ, non sub ratione voluntatis. Hæc est de mente Scoti vbi supra, & expressè traditur ab Aureolo, q. 4. prologi, a. 4. 2. propositione, & dici potest de communis sententia Theologorum, qui initio capitulis relativi sunt: omnes enim, absq; vlla restrictione ad veritates necessarias, absolutè dicunt Deitatem esse rationē formalem subiecti Theologiae: atq; adeò intelligent respectu omnium veritatum cognoscibilium in Theologia. Probatur, quoniam Deitas nostro intelligendi modo est forma intima Deo, per quā reducuntur in ipsum omnia prædicata siue necessaria, siue contingens, ita ut non nisi ipsius interuentu copulari possint: voluntas autem nō est huiusmodi: ergo Deitas, non voluntas est ratio formalis Dei, quatenus est subiectum Theologiae. Consequentia constat ex suppositione: prior pars antecedentis probatur, quoniam prima veritas Theologica contingens, cōuenit Deo radicaliter ratione Deitatis, & per hanc ipsi coniungitur: exempli gratia, veritas huius complexi: Deus intendit manifestationē gloria sua: reducenda est ad Deitatem, ita, vt actus ille intentionis nostro intelligendi modo coniungatur Deo, quia coniungitur Deitati. Etenim quotiescumque forma inest, seu conuenit subiecto interuentu rationis non intrinsecā, nō aliter coniungitur subiectū formæ illi, quām per coniunctionem cum ratione, quae est immediatū principium, siue radix talis formæ: atque adeò id ipsum, quod est medium, vt cōiungatur radici, siue principio eiusdem formæ, est medium, vt coniungatur formæ: sed actus primus Dei liber circa finē rerum omnium, conuenit Deo ratione voluntatis, & voluntas, ut prope perfectio attributalis, non concipiatur ut forma, Deum intrinsecè constituens; nec aliter coniungitur Deo, quām ratione essentiæ, in qua radicatur: ergo de primo ad ultimum actus liber non aliter coniungitur Deo, quām per essentiam. Id vero planius explicabo, vt intellectus percipiat hanc veritatem contingentem, Deus intendit finem gloriasua. opus est, vt intuitu cognoscat actum intentionis cōiungi Deo; atque ita, si per impossibile videret solum

hunc

IX.

Aureol.
Ratio formalis subiecti Theologici, est essentia diuina sub ratione veritatis contingentes.

X.
hunc habentem potentiam volendi velle, ignota forma intrinseca ipsius, nesciret Deum velle: porro ex simplici visione voluntionis hoc non videtur, quia haec immediatè elicitur à voluntate: oportet itaque, vt videat voluntatem, cui actus immediate copulatur, connexam esse Deo: hoc autem non videtur, nisi per connexionem voluntatis cum Deitate ipsa: & consequenter, vt videatur haec complexio contingens, cerni debet connexio actus cum voluntate, & huius cum Deo per essentiam; atque adeò essentia est immediata ratio copulati Deo prædicata etiam contingentia. Quod videre est in exemplo veritatis complexæ ex subiecto invenientio, & prædicato creato. Verbi gratia, *Deus est mortuus*: nam mors immediatè conuenit huic homini ratione naturæ humanae: hic autem homo est Verbum, propter coniunctionem illius cum natura humana; Verbum autem est Deus, propter formam Deitatis, quam habet: itaque licet videretur mors coniungi cum illo homine secundum formam hominis, nisi videretur esse Verbum, & Deus, nequaquam ex visione formæ, & rationis immediatæ, per quam conuenit, cognosci posset Deum esse mortuum. Et ita constat fundamentum radicale cōiunctionis Dei, quatenus est subiectū Theologicum, cum quis prædicato contingente esse ipsum ammet essentiam.

Ex codem fundamento ostenditur secunda pars assertionis; quoniam, licet passiones ipsæ, sive prædicata contingentia, dicta de Deo, immediatius copulentur voluntati, quam essentiæ, per voluntatem tamen non immediatè conuenient Deo, sed per essentiam: ad rationē vero formalem subiecti primi, vt constat ex dictis, nec sufficit, nec requiritur, vt immediatè per se coniungatur omnibus passionibus, ac prædicatis: sed requiritur, vt sit immediata subiecto, & ut ipsi per eam cetera copulentur: quod nō conuenit voluntati, vt patet: ipsa enim non, nisi per essentiam Deo coniungitur, & consequenter per illam quoque copulat Deo prædicata omnia, quæ sibi immediatè conuenient. Secundò non omnis veritas Theologica contingens reduci potest in Deum, tamquam in primum subiectum interuentu voluntatis, quasi rationis proximæ, & immediatæ, cui primò conueniat prædicatum; ergo ipsa non est ratio formalis subiectiuæ veritati contingentium: consequentia patet ex suppositione communiter admissa, etiam ab ipso Bassiol. nimisrum quod ratio formalis subiectiuæ est, cui primò coniungitur prædicatum, & mediante ipsa subiecto. Antece-

dens facile ostenditur, nam prædicata omnia, quæ dicuntur de Deo ratione humanitatis assumptæ, nō conuenient Deo interuentu voluntatis quasi rationis subiectiuæ, sed ratione ipsiusmodi Deitatis. Etenim quamvis incarnationis actua conueniat Deo ratione voluntatis liberè decernēt uniuersum hypostaticam, & ad ipsam efficiendā applicantis omnipotentiam, tamen ipsa sustentatio hypostatica, atque terminatio naturæ assumptæ immediate conuenit ratione hypostasis Verbi æterni: & ratione huius propter identitatem cum diuinitate tribuitur Deo: ita, vt, si haec, *Deus est homo*, resoluti debeat, dicendum sit, *Verbum est homo*, *Verbum est Deus, ergo Deus est homo*: nam humanitas per Verbi personalitatem copulatur Deitati, & huius interuentu, Deo: in qua resolutione non deuenitur ad hanc, *habens voluntatem est homo*.

Ex hac ultima ratione sumitur doctrina ad solutionem argumentorum. Namque ad rationē formalem subiectiuam nō est satis, vt sit utrumque causa veritatis, sed requiritur, vt sit ratio subiectiuæ, ac receptiva prædicati; ita vt hoc dicatur per se de subiecto constituto per eiusmodi rationem: quo modo dicitur, *Deus est iustus, sapiens, omnipotens*, vel Deus creatus, conferuat, & gubernat universum. Ex quo fit, vt quāvis interpositio terræ sit causa eccliyphis lunaris, non sit tamen ratio subiectiuæ, cui immediatè coniungatur eccliyphis, & per illam lunæ. Similiter quamvis ea, quæ Dœo conuenient, ex tempore ratione assumptæ humanitatis, pendent effienter à voluntate diuina, ipsa tamen non est proximæ ratio subiectiuæ eorū prædicatorum, sed personalitas Verbi: nō enim voluntas, sed hypostasis Verbi est ratio terminandi dependentiam naturæ assumptæ. Itaque omnium prædicatorum realium, Deo non necessariò conuenientium prima ratio Deo coniungens est essentia, proxima vero respectu effectuum cōmuniū toti S. Trinitati est voluntas diuina; respectu humanitatis assumptæ, & conuenientium per communicationē idiomati est hypostasis Verbi. Ad primū argumentum respondet maiores propositionē solūm esse verā, respectu veritatis necessariarum, non contingentium: namque etiam voluntate ipsa diuina, in se quoad entitatem immutabili existente, poterat esse varietas penes actus liberos, & consequenter penes veritates contingentes: atque adeò si argumentum vim habet, probat etiam neque voluntatē esse rationem formalem, que: etiā verō Bassiolis concedat, & velit voluntatem simul cum actu,

elle

XII. esse rationem formalem, non tamen congruenter, ut iam supra ostendi. Ad confirmationem maioris respondeo, nō requiri, ut veritates omnes pertinētes ad habitum, vel scientiam, cognoscantur per solam rationem formalem subiecti, absque interuentu aliarū interiacentium, inter prædicatū veritatis agnoscendā, & primā rationem; & ideo mirum non esse, si per solam Deiratem nō coniunctam immediatē alijs rationibus prædicati contingentis, id non cognoscatur: sed quemadmodū coniuncta cum alijs rationibus intermedijs necessarijs est ratio cognoscendi veritates necessarias. Verbi gratia, prout est radix intellectus nō immitti potentialitati, est ratio cur Deus sit necessariō intelligens. Ita coniuncta cum rationib⁹ intermedijs veritatum contingentium, est ratio cognoscendi veritates contingentes, Verbi gratia, coniuncta cum voluntate, quæ elicit actū liberum est ratio cognoscendi hanc, Deus liberè vult, coniuncta cum eadem voluntate, & cum actu est ratio cognoscendi hanc, Deus creat mundum, & sic in ceteris. Argumentum vero solum probat nō posse per se solam esse rationem cognoscendi has veritates, quod est verissimum, nec requiritur ad propriam rationem formalem subiecti.

Vt satiat secundo argumento, obseruandum est tripliciter subiectū interuentu alicuius rationis coniungi prædicato, nempe, velita, ut ratio sit immediata soli subiecto, vel soli prædicato, vel utriusque: immediata est soli subiecto definitio subiecti, quando prædicatum est quarta vel quinta proprietas: immediata soli prædicato tercia passio respectu enunciationis, qua quarta dicitur de subiecto: immediata utriusque definitio, quando veritatis complexa prædicatum est prima passio de subiecto. Ex his tribus solus primus modus immediationis est necessarius ad rationem formalem, quæ: nam in plerisque scientijs naturilibus propria subiecti natura est ratio formalis, quæ, & tamen non est immediata passionibus remotis, sed subiecto, ac primæ, quod requiritur, ut per primam cum ceteris copuletur. Hoc posito neganda est consequentia secundi argumenti, qua supponitur opus esse, ut ipsa ratio formalis subiecti sit immediata, & proxima omnibus, quæ dicuntur de subiecto. Responderemus potest negando antecedens: nā quamvis ratio formalis subiectua per se immediatē non copuletur omnibus prædicatis, tamen quartenus coniuncta ceteris rationibus, & ipsa est proxima, atque immediata subiecto, dicitur per se ipsam immediatē

opulare subiecto, hoc est nō per aliam rationem interpositam inter ipsam, & subiectum: & hoc modo Deitas immediatē copulat omnia prædicata Deo, non autem voluntas, ut in superioribus dixi. Quod verò tangitur in posteriore parte eiusdem antecedentis de ratione cognoscendi, iam superius explicatum est, nam, quamvis immediata ratio cognoscendi existentiam actus liberi sit coniunctio ipsius cum voluntate, tamē immediata ratio cognoscendi hanc complexionē contingentem, Deus liberè vult, est coniunctio voluntatis cum Deitate, quæ est forma Dei.

Finitas virtualis intelligibilitatis obiectuæ est ratio formalis, sub
qua, ex parte obiecti
primarij.

C A P V T VII.

POst rationem formalem obiectuam subiecti primarij sequitur ratio sub qua, quæ est instar conditionis concomitantis. Toletan. quæst. 6. prologi, art. 2. conclusione 1. & 2. & quæst. 7. art. 2. conclusione 4. & quæst. 8. art. 2. conclusione 3. & 4. & Argentinas q. 1. ad 1. principale, existimant habitum Theologicum intellectus creati esse de Deo sub ratione finita, tamquā de obiecto primo. Probat Toletan. i. Deus agnoscit potest ab intellectu creato sub ratione finita: ergo & habitus Theologicus verari circa illum sub eadē ratione. Consequentia patet, quia tota repugnantia est penes actum; ideoque si is non repugnat, nec repugnabit habitum sub eadem ratione in Deum ferri. Antecedens ostenditur. Nam, si repugnaret, maximè, quia nulla entitas formaliter finita est Deus: hoc autem non obstat, quoniam nulla entitas diuina, saltem absoluta potest esse neutra, hoc est, nec finita, nec infinita: & tamen Deus potest cognosci sub ratione neutra, & communia ad finitum, & infinitum: Verbi gratia, sub ratione entis, vel substantiæ: ergo quamvis in Deo nulla entitas sit finita, agnoscit potest sub ratione finita. Confirmat, quoniam Deus potest agere ad extra, non sub ratione infinita, quia effectus esset infinitus: nō sub ratione neutra, quoniam finitum, & infinitum sunt contradictoriæ, vel priuatè opposita, & cōsequenter immediata, quorum alterum necesse est inesse subiecto singulari: ergo sub ratione finita; quare sicut potentia infinita agere potest sub ratione finita, ita entitas infinita terminare potest notiam

I.

Toletan.

Argentinas.

tiam sub ratione finita. Secunda, Deus est subiectum habitus Theologicus sub ratione Deitatis cognoscibilis ab intellectu creato: ab hoc autem est cognoscibilis finitè, non infinitè: ergo Deus est subiectum Theologiae sub ratione finita. Hanc opinionem esse contra communem fatetur idemmet Toletan. q. 7.a.4. versus finem, & contra suam proponit nonnulla argumenta, quorum haec est vis. Primo nulla scientia considerat subiectum sub aliqua ratione eidem intrinsecè repugnante, & opposita formaliter propriæ rationi formalis ipsius: finitudo vero repugnat deitati: ergo Theologia non considerat Deum sub ratione finita. Secundo, ratio formalis subiecti præcedit actum potentiae: non enim habet se ex parte potentiae, sed subiecti; finitas autem non se habet ex parte Dei, sed potentiae creatæ, vel actus: ergo non est ratio subiecti. Ultimo ratio formalis subiecti Theologiae satiat appetitum creature rationalis, eum verò nihil finitum satiat: ergo finitudo nequit esse ratio subiecti.

II. Pro solutione obseruat idem Toletan. dupliciter rem esse finitam: nempe formaliter in genere rei, & virtualiter in esse obiecti cogniti: quod ad agnitionem sui mouere potest intellectum finitum, iuxta capacitem ipsius terminatum, non minus quam si esset illi proportionata formaliter, & finita in ratione agendi. Ait itaque se loqui hoc secundo modo, nō priore: quoniam Deus est infinitus in essendo, mouet autem ad agnitionem sui modo finito. Et hoc posito ad primum respondet finitum virtualiter in agendo non repugnare infinito in essendo: Deum verò esse infinitum in essendo, subiectum verò Theologiae sub ratione finita, virtualiter in mouendo. Quia verò obiecti poterat etiam in mouendo esse virtualiter infinitum: quoniam est obiectum ad æquatum scientiae diuinæ infinitæ, respondet id, quod est infinitum virtualiter in mouendo, continere etiam virtualiter finitam rationem mouendi iuxta capacitem intellectus; quemadmodum, qui habet vim mouendi centrum, habet etiam vim mouendi viginti, si solùm ad hæc mouenda applicetur. Ad secundum respondet, distinguendo maiorem, & negando requiri, vt ratio illa præcedat formaliter, concedendo opus esse, vt saltem præcedat virtualiter, quomodo præcedit finitas ex parte Dei, quatenus est obiectum mouens: quandoquidem habet vim mouendi finito modo secundum beneplacitum suum. Ad ultimum respondet ratio-

nem, quæ satiat voluntatem, atque intellectum creature, non esse finitam formaliter in essendo: quod sat est vt appetitus expletatur, esse tamen finitam virtualiter in mouendo: quod requiritur, vt ratio, sub qua Deus terminat scientiam Theologicam.

In toto hoc discursu Toletan. cùm ait Deum esse subiectum Theologiae sub ratione finita, non se satis explicat, de qua ratione loquatur: vtrumne de terminatua, que, an verò de concomitate, sub qua. Et quamvis superioris dictū sit de ratione, que, tamen, quæ argumenta etiam ad illam accommodari possunt, & ipse, dum ait suam opinionem esse contra communem, idem indicat: nam quod finitas sit ratio, sub qua, concomitans, non est contra communem, vt paulo post constabit, sed solùm quod sit ratio teterminatua, que. Idcirco in utroque sensu questioni satisfaciam.

Dico primum, finitas non est ratio formalis, que, terminatua subiecti Theologiae. Hanc ex instituto probat Bassol. q. 4. Bassol. prologi, art. 1. §. ultimo, & est communis omnium, qui dicunt deitatē esse rationem formalem. Et facile ostenditur ex notione rationis formalis terminatua superioris traditæ. Consistit verò præcipue in hoc, vt sit forma subiecti, quæ per se attingatur, & sit prima, atque immediata ratio saltem nostro intelligendi modo interiacens inter subiectum, & passiones, quæ de ipso ostenduntur in eadē scientia: at finititudini nihil horum conuenit: nō enim est forma Dei, vt patet: neque per se attingitur: non est enim virus assensus Theologicus, neque virus discursus circa Deum finitum. Denique forma, quæ nullo modo conuenit subiecto, nō potest esse ratio, cur aliae eidem conueniant, & multò minus prima ratio; finitudo autem repugnat Deo, quare fieri nequit, vt ratione ipsius conueniant alia attributa, quæadmodum repugnat homini, vt ratione irrationalitatis, quæ est forma illi impossibilis, conueniant humanæ proprietates. Secundum ens impossibile nequit esse formalis ratio terminatua scientiæ verissimæ & nobilissimæ: conflatu verò ex Deo, ac finitudine est ens impossibile: ergo fieri nequit, vt Deus sub finitudine sit primū subiectū Theologiae. Nec verò ad diluenda argumenta in hoc sensu proposita valet distinctione finitutinis in formalem, ac virtualem, qua vtitur Toletanus: in primis quia forma constituens subiectū sub ratione obiectua scientiæ, debet esse formalis, non virtualis: deinde quoniam finitudo hæc virtualis describitur à Tolet. in ordine ad motionem intellectus: atq; adeo est forma respectiva ad

creatu-

III.

IV.

Hem
Tole
Arg
Grec
Tole
Arg

Senn
Arg
Grec
Tole
Arg

AEG

ad creaturas. Ut autem ipse cum communione concedit, nulla forma respectiva ad creaturas esse potest ratio formalis subiectum Theologici: ergo neque finitudo virtualis.

V. Hanc ipsam conclusionem recte confirmant argumenta, quae sibi metu obiectum Toletanus, & aperte soluit in sensu secundae assertio infra statuenda, non verò in sensu huius, quandoquidem finitas, si sumatur virtualiter, ut ipse exponit, nequit esse forma constituens Deum, quoniam est respectus ad extra, quo nihil absolutum constituitur: si sumatur formaliter, est forma repugnans Deitati, ut primo arguuntur: atque adeò nequit constituere Deum sub certa ratione scibilis. Similiter solutio secundi non est adæquata: nam ratio formalis terminativa est, quod præcipue, ac primò intelligitur in subiecto scientiae, & quod habet vim efficientem determinatiuam potentiae, & habitus; atque adeò præexistere debet formaliter, quod enim formaliter non existit mouere nequit per se, nec terminare intellectum: nam quamvis non repugnet intelligi id, quod est virtualiter, repugnat tamen intelligi per se primò, & non interuentu alterius, quod est formaliter, in quo ipsum est virtualiter. In Deo vero formaliter est Deitas, & infinitas ipsius, in quib[us] est virtualis illa finitas inducta à Toletano: ergo haec non potest intelligi per se primò, sed ratione Deitatis, & infinitudinis formalis. Eodem modo impugnatur responsio tertij. Nam id, quod agnoscitur directe, & vt forma propria, atque intrinseca subiecti satiat, vel non satiat appetitum potentiae: nihil autem cognitum ut finitum satiat appetitum: & ita finitas nullo modo potest esse ratio formalis terminativa cognita ex parte subiecti Theologiae nostræ, ac beatorum.

VI. Dico secundò finitas est ratio formalis concomitans ex parte subiecti Theologiae omnis creatæ secundum actum, non vero secundum habitum. Haec quoad priorem partem traditur expressè ab Henrico quodlib. 12. q. 1. ad finem. Toletano, & Argentinatate citatis. Eiusdem sententiae sunt doctores, qui asserunt Deum non esse subiectum Theologiae, ut Deus est, sive sub ratione Deitatis absolute: quia haec ratio dicit immensitatem, qua est per se, & primo intellectu Deitatis, nec capi potest notitia creatæ: hi vero sunt, Scotus in reportatis, q. 2. prologi, Argentinas, q. 1. Gregor. q. 4. art. 2. conclusione 2. & 3. & Tolet. q. 6. a. 2. conclusione 4. Hoc etiam solum intendit Aegydius 1. p. prologi, q. 3. in 2. d. 1. p. 1. q. 1. art. 1. ad 1. art. 2. §. Prima ergo via, & art. 3. & quodlib. 3. q. 2. quatenus docet Deum

sub ratione glorificatoris esse subiectum Theologiae; solum enim intendit exclude re à subiecto Theologiae creatæ rationem comprehensibilitatis, & præfigere terminum notitiae creatæ de Deo. Et quoniam potentia, ut ait Philosophus lib. 1. de cœlo, t. 116. definiri debent per maximum; & habitus, maximè supranaturales, quoad hoc habent quandam rationem potentiae, maximum vero, quod de Deo Theologia cognoscit, est id, quod attingit visio beatæ, idcirco dixit Deum sub ratione glorificatoris esse subiectum Theologiae, hoc est sub ea mensura, qua se ostendit beatis. Atque ita Greg. q. 4. art. 2. ad 4. duplum distinguit contractionem subiecti, vel per additionem rationis minus communis, & ira dicit, non intelligi doctrinā Aegydi, & suam, quando dicit Deum sub ratione glorificatoris esse subiectum Theologiae: vel per restrictionem considerationis, & exclusio nis vniuersalis comprehensionis: & ita vult intelligi, quatenus nimirū Deitas obiectur intellectui creato sub determinato considerationis modo, ac termino scibilitatis obiectiuæ. In eundem sensum Aegydi intellexerunt Argentin. q. cit. §. Aduertendum tamen, & Toletan. q. 6. art. 1. & q. 7. art. 4. ad argumenta Aureoli contra secundam conclusionem, quin vero ipsem Aegydi. quodlib. 3. q. 2. suam mentem explicat, dum probat Deum sub ratione glorificatoris esse subiectum scientiae creatæ, non vero quatenus Deum, id est, non quatenus pelagus essentiae infinitum, quia sequeretur scientiam creatæ esse infinitam, & §. ultimo docet rationem glorificatoris, non excludere rationem omnium aliorum attributorum, sed illa omnia restringere ad terminum convenientem beatitudini, eundem sensum fulsis explicavit speciali quest, quam edita est de subiecto Theologiae. Eandem sententiam, ut conformem D. Thomæ, approbat Capreol. quest. 4. prologi, art. 2. Capreol. ad argumenta Gregorij contra 5. conclusionem, & Hispaniens. q. 4. art. 3. notab. 3. & Hispaniens. art. 4. ad argumenta Gregorij contra 2. conclusionem.

VII. Suadetur autem, quoniam ea est per se conditio concomitans ex parte subiecti, si ne qua id non potest terminare habitudinem habitus, & actus Theologici: at Deus non aliter terminare potest actus Theologiae creatæ, quam sub ratione finitudinis virtualis: ergo haec est ratio formalis concomitans. Quia tamen Toletanus breuiter, & obscurè declarauit, quid sit haec finitas virtualis, obseruandum est, in primis non esse terminationem aliquam perfectionis

Quid sit fi-
nitas virtua-
lis in Deo.

VIII.

diuinæ in se, sed ipsummet cognoscibilitatem Dei indeterminatam, quatenus est apta mouere finito modo mentes creatas ad agnitionem sui. Nam quemadmodum omnipotentia diuina, quamvis infinita, non operatur modo infinito, sed finito, numquā attingens summum, quod potest: & ita tota quidē cōcurrat ad effectum, non tamen totaliter, sed modo finito, & præscripto ab arte, & voluntate diuina: ita etiam intelligibilitas Dei, quæ nostro intelligēdi modo præsupponit omni actui intelligendi, etiam diuino, respectu huius adæquatè, & completè se obijcit, ita, vt nō minus sit in actuali scientia Dei, quā in intelligibilitate obiectiuæ sua essentia: at verò respēctu intellectus creati, ypotē in adæquati, & improprietati solūm obijcitur secundum mensuram, & proportionem actiuitatis, quam habet ex infusione luminis gloriæ, quod semper est finitum: vel iuxta revelationem, & lumen fidei, quæ similiter finita sunt: itaque Deitas, ut intelligibilis ab intellectu creato sub termino, & mensura, est ratio terminativa subiecti Theologiae: ipsa verò mensura, siue finitudo est ratio, sine qua non sive concomitans. Et hoc solūm probant rationes Toletani, vt ex ipsarū solutione constabit.

Dictum verò est in secunda parte assertionis, finitatem secundum actum, non secundum habitum esse rationem subiecti concomitantem: quoniam loquendo de habitu fidei, ac Theologiae, secundum propriam naturam, non est vllus terminus intelligibilitatis obiectiuæ certus, ac determinatus, yltra quē progredi nequeat. Probatur, quia fides, ac Theologia nostra extendi potest ad omnia, quæ cadere possunt sub revelatione Dei. Theologia verò beatorum ad omnia, quæ lumine gloriæ possunt innescere: obiectorū vero, & rationum formalium à Deo reuelabilium, non est vllus terminus certus citra infinitum: lumen gloriæ per ordinem ad absolutam Dei potentiam non habet terminū magnitudinis intrinsecum, sed solūm extrinsecum, ad quem nō potest accedere, hoc est, infinitum: & eodem modo essentia diuina respectu eius nō habet terminū certum intelligibilitatis obiectiuæ, atque ita non potest tātum intelligi à creatura, quin possit plus, ac plus in infinitū: ergo subiectum Theologiae secundum habitum non habet certum, ac finitum terminum intelligibilitatis, sed est intelligibile in infinitum synecatogorematice. Neque ego puto autores superius citatos voluisse hoc negare: solum enim videntur locuti de finitudine se-

cundum actum, quoniam omnis Theologia creata in particulari habet terminum: nam cum obiectum necessariò intelligi debet modo finito, vel infinito, & nullus actus Theologicus possit esse infinitus, semper subiectum, quoad actualem terminacionem actuum Theologicorum, obiecti debet finito modo. Accedit quod de lege ordinaria terminus maximus Theologiae omnis creata, est visio Christi: hanc autem terminat Deitas sub determinata, & finita ratione, non verò comprehensiua: ergo quoad actū Deus est subiectum Theologiae, creata sub ratione finita cōcomitante.

Restat vt diluantur argumenta vtriusque opinionis, quatenus aduersantur doctrina traditæ. Ad primum cōcedenda est consequentia iuxta sensum secundæ assertio[n]is. Eo enim modo Deus non solūm cognosci potest, verū etiā actu cognoscitur sub ratione finita cōcomitante, neganda verò in sensu primæ; & ad probationem dicendum aliud esse cognoscere obiectum sub ratione neutra per abstractionem ab utraque forma opposita, quarum altera necessariò debet inesse: aliud vero cognoscere sub opposita forma, quæ necessariò inest: primum est commune in omni notitia abstrahente, nā qui cognoscit hominem solūm, quatenus animal, cognoscit per abstractionem à rationali, & irrationali, & qui hominē iustū cognoscit quatenus viuens, abstrahit à iusto, vel iniusto, abstrahētum verò nō est médiacum, vt ait Philosophus 2. Phisiocorum t. 18. Quando verò obiectū cognoscitur sub ratione terminativa opposita eius, quā habet, necessariò interuenit falsitas formalis, vel virtualis, vt si homo cognoscatur sub ratione irrationalitatis, in cognitione Theologica, nulla intercedit falsitas, & ideo subiectum eius nō debet sumi sub ratione terminativa opposita ei, quā necessariò includit, hoc est, sub finitate opposita infinitati, quā est attributū Dei. Nam si finitas esse debeat ratio terminativa, cognosci debet in se, & vt coniuncta subiecto, cuius ratio esse dicitur: si verò sit tātum cōcomitans, tunc nō debet attingi, sed solūm est modus, sub quo diuinitas, vt obiectū intelligibile, mouet intellectum. Secundum solūm probat secundā assertio[n]em: nimirū quod quemadmodū omnipotentia diuina est apta producere effectum limitatum, ita essentia, quatenus obiectū intelligibile est, determinat intellectum creatū ad notitiam sui finitam: sed sicut ex eo, quod potētia finito modo agit, non sequitur principium agendi esse finitum, ita ex eo, quod essentia mouet ad no-

titiam

IX.

X. ritiam sui limitatam, nō colligitur ex parte essentia esse finitudinem, quæ sit obiectum terminans notitiam; sat enim est, ut sit conditio, sub qua natura diuina obijciatur intelligibiliter intellectui creato.

Argumenta contraria sententia iam superius soluta sunt, referendo sententiam Toletani: sed breuiter ad primum respondeatur, finitudinem virtualem, hoc est, potentiam ex parte Dei, quatenus est obiectum intelligibile ad mouendū intellectum, ut finito modo attingat Deitatem, nequaquam repugnare cum infinitate Dei formalis: quemadmodum neque cum omnipotencia pugnat finitus virtualis, hoc est, potentia ad productionem huius, vel illius effectus infiniti. Ad secundum responderetur finitudinem virtualem, quatenus est conditio subiecti Theologiæ, præcedere ex parte ipsius subiecti, nā prius est Deum posse finito modo mouere, ac determinare intellectum ad notitiam finitam citra comprehensionem, quā intellectum ferrari in illud. Ad tertium dicendum, maiorem, si intelligatur de ratione formalis, quæ attingitur, esse veram: hæc enim est, quæ satiat, vel non satiat appetitum potentia: falsam verò, si intelligatur de ratione formalis concomitante, quoniam illa non attingitur, & ideo eius non est satiare: & ita de priore rectè concludit argumentum, non de posteriore.

XI. Ex dictis toto hoc capite colligitur responsio ad ea, quorum occasione hæc dicta sunt, nimirum rationē formalem, quæ subiecti Theologiæ diuinæ, beatæ, & reuelatae per fidem, secundum esse quoad entitatem, & veritatē in essendo non differre, est enim eadem metuника, atque individua ratio formalis essentia diuinæ, prout est forma Dei substantialis: differre autem penes rationes concomitantes, quoniam, ut est ratio terminativa subiecti Theologiæ diuinæ, sumitur sub intelligibilitate infinita, cui adæquatur actus scientiæ diuinæ: ut verò est ratio terminativa Theologiæ, sumitur sub finitudine, hoc est, citra comprehensionem sub proportionata scibiliitate in ordine ad virtutem finitam intellectus creati etiam eleuati: & quoad hoc, adhuc est multò maior limitatio Theologiæ viatorū, quorum agnitionē Apostolus comparatæ beatæ vocat, ex parte: hæc verò limitatio essentialiter est penes modum, ac medium cognoscendi, de qua dicam, cùm sermo incidet de ratione formalis motiuæ accidentaliter verò penes plures, vel pauciores veritates, nā status beatificus exigit, & habet agnitionē plurium veritatum, ac rationē formalium

Giliij commentheol.

liuinorum, quām status viatorum; hanc inter hos duos status differentiam indicauit Scotus, & Argentinas, vbi suprà.

Veritas omnis creata pertinere potest ad subiectum Secundarium Theologiæ.

C A P V T VIII.

Expliato subiecto primario, & eius ratione formalis, quæ dicendum est de secundario. Id verò duob' modis accipi potest: primum quidem pro quo quis subiecto, de quo demonstratur aliquid in scientia habente distinctionem, saltem virtualem à primo subiecto: qua ratione species ipse, ac partes subiecti vniuersalis, quod primo scientia respicit, dicuntur pertinere ad subiectum secundarium. Altero modo dicitur subiectū res extranea primo subiecto, habens tamen attributionem ad ipsum: quomodo se habent in medicina herbæ, & alia medicamenta, quæ nō pertinent ad rationem formalem corporis sani, illam integrando, aut participando; sed habent attributionem ad ipsum tamquā ad causam finalē. Et quidē si priore modo loquamur omnia illa, quæ virtute saltē distinguuntur à Deo, quatenus intelligitur cōstitutus formaliter per essentiam diuinam, de quibus aliquid ex reuelatis ostenditur, pertinent ad secundarium subiectum, ut pertinent ipsæ quoque personæ diuinæ, vt docet Ocham, Ocham. q.9. prologi, lit. BB, & Gabriel lit. H. Gabriel. Vrum prior hic modus nō est adeò frequenter usurpatus, nec ita idoneus: quidquid enim modo aliquo formaliter participat rationem formalem, quæ primi subiecti, ad ipsum, nō ad secundarium pertinet: personæ autē diuinæ formaliter includunt Deitatem, quæ est ratio formalis primi subiecti, ideoque propriè loquendo non pertinent ad secundarium, vt ex instituto ostendam lib.3. in materia visionis beatæ. Quare veritates omnes reuelatae, vel per reuelationē deducētae, de Deo secundum se, de tribus personis, ac de verbo incarnato pertinent ad subiectū primarium, quia in omnibus subiicitur Deus, vel immediatè per se, vel in persona diuina. Ex cæteris vero rebus, quæ Deum formaliter non includunt, nulla pertinet ad primarium. An vero, & quomodo pertineat ad secundarium, deinceps agendum est.

Nihil autem creatum pertinere ad subiectū secundarium, suadetur primo: quoniam res creatæ pertinent ad proprias, ac peculiares scientias: quare non spectant ad subiectū Theologiæ. Consequentia patet.

I.

II.

Nihil esse creatū quod ad subiectum Theologiæ pertineat, quomodo probetur.

K 2

quoniam

quoniam Theologia est sapientia, ac scientia maximè nobilis, & vniuersalis, cui creatæ omnes subordinantur: quemadmodum ergo metaphysica, quia inter naturales est maximè excellens, atque vniuersalis, non descendit ad consideranda subiecta particularium scientiarum, ita Theologia ob eandem causam debet à creatarum rerum consideratione abstinere. Et confirmatur, quoniam fides, ac Theologia collatae sunt hominibus, ad supplendum defectum luminis naturalis improportionati perscrutandis rebus diuinis: ideoque extendi non debent ad naturalia: quibus agnoscendis sat est naturale lumen intellectus. Secundò si res aliqua creata ad Theologiam pertinet, eadे ratione omnes pertinebunt; non enim res villa creata de se est magis improportionata, vt sit obiectū veritatis Theologiae, quām alia: non solum autem omnes creatæ, sed etiam creabiles, atque adeò nō minus se extendet habitus scientiæ Theologicae, quām ipsa scientia diuina: quod absurdum est. Sequela maioris ostenditur, quandoquidem res omnis creata habet attributionem ad Deum: omnis potest inservire ad eius agnitionem habendam; omnis potest cadere sub revelationem: quæ sunt conditiones requiriæ, vt aliquid pertineat ad Theologiam. Tertiò denique omnia, que de rebus creatis à Theologo sciri possunt, sunt singularia, & contingentia: quorum consideratio per se ad scientiam minimè pertinet, atque adeò neque ad Theologiam: antecedens quoad priorem partem probatur, nam scientia non extenditur ad villas alias veritates, quām ad eas, quæ ex propriis eius principijs deducuntur: at veritates revelatae, quæ sunt principia Theologiae, versantur circa singularia, & contingentia per modū historicæ, igitur etiam conclusiones Theologiae defubiebiles creatis, non, nisi circa subiecta singularia, & contingentia versantur.

III.
Res creatæ
quomodo ad
secundarium
Theologiae
ubiectum
pertineant.

Dico primum. Res creatæ pertinent ad subiectū secundarium Theologiae. Ita sentiunt cōmuniter Doctores neque est opus singulos referre. Fundamentum est, quoniam nō necessariò requiritur, vt id, quod ad subiectū secundarium pertinet, formaliter includat rationem primarij: sed vt ad ipsum habeat attributionem in ordine ad eandem rationem formalem, ac finē scientiæ: res autē creatæ, quamvis nō includant formaliter Deitatem, habent tamen attributionē ad ipsam, & inferire possunt augendæ illius cognitioni, aut promouendæ pietati erga Deum, qui sunt duo fines Theologiae: possunt ergo ad eandem perti-

nere. Deinde Theologia ad ea omnia se extendit, quæ ex principijs reuelatis colligi possunt: ex ijs autē eruuntur conclusiones veræ nō solum de Deo, sed etiam de creaturis: quare de his quoque tamquā de subiecto secundario Theologia disputat. Nec verò ad hoc est opus multis rationibus sufficiit enim si per singulas Theologiae partes discurramus; pleræque agunt de actibus humanis, de virtutibus, ac vitijs, de iustificatione, ac sacramentis, quæ omnia sunt res creatæ. Neque prædicta, quæ in singulis Theologiae partibꝫ de creaturis ostenduntur, possunt cōmodè referri in Deum, tamquam in subiectū prædicationis, cui forma insit, sed solum tamquā in subiectū attributionis, in ordine ad quod Theologia de ipsis quoque creaturis aliquid ostendit.

Dico secundū. Non omnes res creatæ

IV.

pertinent ad subiectum Theologiae. Probatur ex Scoto q.3. prologi principali, ver-

scot.

sus finem, quoniam non plus extenditur, quām fides, fides autem, vt constat ex Apostolo ad Hebreos 11. Est argumentum non ap-

Ad Hebr. 11.

parentium, atque adeò obiecta scientiarum naturalium, quatenus substanti evidenti scientiæ, nequeunt ad Theologiam pertinere. Præterea, quæ nō habent utilitatē per se ad verā pietatem, & ideo à Deo reuelata non sunt, ab eodem subiecto excludentur. Quod fusè prosequitur Aegydius in 2. d. 1. p. 1. q. 1. art. 3. & Henr. in sum. art. 19. q. 2. &

Henc.

probat ex D. Ambrosij, & Augustini sententia. Nā Ambr. in Hexameron de rebus

Aegydi.

naturalibus, & eorū notitia loquens: Que, inquit, quia altiora sunt à nostro studio, & à diuina lectionis serie, his, qui foris sunt, relinquamus: quid mibi, querere que sit mensura circumferentia terræ libenter fateor me nescire, quod sōtē nibil proderit: Certè Moyses eruditus in omnī scientia

Aegyptiorum,

sed spiritum Dei accepit, quasi mynster Dei inanem illam, & usurpatioriæ philosophia doctrinā veritatis ratione post habuit, & ea

descripsit, quæ non frā fidei accommoda iudicauit.

Quibus verbis satis indicat non pertinere ad Theologum eorū scientiam consecutari.

Porrò D. Aug. lib. 14. de Trinitate c. 1. definiens materiam Theologiae in tota sua latitudine, Disput. i, inquit, non vtiq. quidquid

Augustin.

sciri in rebus humanis, vbi plurimum superuacua vanitas, & noxia curiositatis huius scientie tribuens, sed illud tantummodo, quo fides saluberrima, quæ ad verā beatitudinem ducit, nutritur,

defendit, ac roboretur. & lib. 5. de Genesi dicens quæri solitum, quæ figura coeli, secundum sacras literas credenda sit; deinde paulisper digressus ad reprehendendā inanem illorū curiositatem, qui superuacaneis

questionibus occupantur, respondet: Quia

de fide

defide agitur Scriptura, breuiter dicendum est de figura carli hoc sensisse auctores nostros, quod veritas habet; sed spiritum Dei, qui per eos loquebatur, noluisse ista docere homines nulli salutis profutura. Et ob eam causam Apostoli; quo Magn. Dionysius Theologorum apice appellat, harum rerum notionem nequaquam tradebant; quia aliena erat ab instituto, ac subiecto verae Theologiae. Cum vero aliqua ad secundarium Theologiae subiectum pertineant, alia vero non, oportet notam apponere, qua discerni possint; ex differentia quidem Henrici, vbi supra, subiectum secundarium Theologiae ita potest describi: est quod habet aliquam attributionem ad Deum, secundum rationem, qua consideratur, ut subiectum Theologiae: qua descriptione duæ continentur partes, altera exigit attributionem ad Deum, altera modum eius explicat. Et quoad primam nulla est dissentio, omnes enim illa exigunt, ita D. Thom. i. p. q. i. art. 3. ad 1. & ceteri communiter. Porro attributio est duplex, materialis, & formalis: materialis, quatenus res una secundum propriam entitatem habet attributionem ad alteram entitatem consideratam. Et hac ratione non est illa creatura, qua non referatur in Deum tamquam ad causam finalem, efficientem, & exemplarem. Verum haec attributio supponitur quidem ad rationem subiecti secundarij, sed sola non sufficit: nam cum omnes creaturæ habeant attributionem ad Deum, non omnes tamen pertinent ad scientiam metaphysicam, cuius principale obiectum est Deus, quia non omnes referuntur ad ipsum secundum rationem, qua consideratur à metaphysico; requiritur itaque altera attributio formalis. Haec autem respicit subiectum sub eadem ratione, qua est subiectum eius scientiæ: hoc est, sub eadem abstractione propter idem motuum, & sub ijs omnibus rationibus formalibus obiectui, ex quibus resultat particularis modus sciendi illius habitus. Et ob hanc causam quantitas, quamvis in se ipsa habeat attributionem ad corpus substantiale, tamen sub abstractione à materia sensibili, non pertinet ad philosophiam naturalim, qua non considerat subiectum suum primarium sub ea abstractione.

VI.
Bonavent. Henric. Scotus.

His positis dico tertium. Ad secundarium subiectum Theologiae pertinent omnes, ac solæ creaturæ, de quibus ex principijs reuelatis veritas aliqua complexa ostendit potest. Haec traditur à Bonaventura, q. i. prologi ad 2. & Henrico vbi supra, Scotto, q. 3. prologi. §. Sed dubium, cum Scotistis ibidem, Basiol. q. 4. art. 3. §. De Theo-

logia vero, Bachon. q. 3. art. 4. in art. 2. & 3. Bachon. innexus, & est omnium afferentium diuinam reuelationem esse rationem formalem obiecti Theologiae, quos referam, c. 10. & principia Theologiae esse articulos fidei, quos citauit tract. 2. c. 4. Fundamentum est: Quia ea sola pertinent ad obiectum secundarium alius scientia, quæ habent attributionem ad primarium sub ea ratione, qua est subiectum primarium: ad Deum autem, prout est subiectum Theologiae, attributionem habent omnes, ac solæ creaturæ, de quibus concludi aliquid potest ex reuelatis: ergo illæ omnes, ac solæ pertinent ad obiectum secundarium Theologiae. Assumptio declaratur: nam, ut recte deducit Henr. vbi supra, Deus tribus modis agnoscitur à creatura rationali: nimirum cognitione naturali acquisita ex creaturis, cognitione beata per infusionem lumini gloriae, cognitione media in ænigmate per fidem, vel ex fide habita. Primo modo cognoscitur per scientias naturales, à quo quis viatore fidei, vel infideli: secundo à solis beatis: tertio à fidelibus in via: & sub hoc modo est subiectum Theologiae: atque adeò omnes, ac solæ res creatæ, quæ habent attributionem ad Deum tertio modo consideratum, pertinent ad secundarium subiectum Theologiae viatorum. Porro attributio materialis ad tres modos reuocatur: nā creaturæ omnes habent attributionem ad Deum, vel tamquā ab eo existentes per creationem, vel per eum subsistentes per gubernationem, vel ad ipsum ordinatae per electorum glorificationem: formalis autem consistit in eo, ut omnes sint scibiles per inspirationem diuinam, quæ est ratio motiva affensus Theologici. Porro de his loqui possumus, vel secundum actum, vel secundum habitum ac potentiam: si de potentia loquamur, nulla omnino res est, quæ ad subiectum Theologiae secundarium non pertineat: omnes enim reuelari à Deo possunt, atque adeò esse subiectum prædicationis in aliqua conclusione deducit ex reuelatis per discursum Theologicum, ut recte notat Hispalensis, q. 3. prologi, art. 4. ad 3. contra 4. conclusionem. Et in hoc sensu S. Thom. i. p. q. 1. art. 3. in c. & ad 2. dicit omnia diuinitus reuelabilia communicare in ratione formalis huius scientiæ: si vero sermo sit de ijs, quæ actu pertinent, sunt ea sola, quæ à Deo in hoc rerum ordine reuelata sunt.

VII.
Gillij commentheol.

Hæc dixerim absolute loquendo. Nam discursus procedens ex reuelatis non, nisi ad Theogiam pertinet: atque adeò omnia illa, de quibus aliquid probari potest ex

S. Thom.
Henric.

Scot.

Alefso.

principio reuelato, ad secundarium latenter Theologiae subiectum pertinent, cuiuscumque generis, ac rationis illa sint. Ceterum quamvis omnia à Deo reuelata ad fidem pertineant; tamen à D. Thoma in 3.d.24. q. 1. ar. 2. quæstiuncula 2. Henrico in sum. art. 19. q. 2. ad 2. argumentum ex secundo loco politis, Scoti, q. 3. prologi. *S. Ex dictis patet*, & alijs doctoribus quedam per se dicuntur ad fidem pertinere: nimirum ea, quæ sunt ordinis supranaturalis, ac diuini: neque possunt naturali ductu rationis inuestigari: alia verò quodammodo per accidens in subsidium eorum, qui nequeunt breuiter, & sine errore diuina etiam naturaliter agnoscibilia perdiscere: ita etiam ad Theologiam subiectum secundarium per se pertinet ex creaturæ, quæ sunt ordinis supernaturalis: quodammodo verò per accidens ceteræ omnes, de quibus aliquid per reuelationem cognosci potest, quod recte docet Alefso. i. p. q. 1. membro 3. ad 1. & 2. Fundamentum est, quoniam finis Theologiae est notitia Dei non quomodocumque, sed præcipue quatenus est auctor gratiæ, ac rerum ordinis supernaturalis: nā cognitionis eius, quatenus est principium ac finis naturæ ad scientias naturalis pertinet: ergo illæ creaturæ per se propriæ spectant ad secundarium Theologiam subiectum, quæ habent attributionem ad Deum, & conducere possunt ad acquirendam notitiam supernaturalem ipsius: hæc verò sunt res ordinis supernaturalis, atque diuini. Huius generis est vno hypostatica, iustificatio, sacramenta, glorificatio, & similia, quorum cognition ad nullam scientiam naturalem spectat: & ideo per se subiiciuntur contemplationi Theologiae, secundario tamen. Reliqua verò, quæ intra naturæ terminos continentur, & per se sciri possunt inuentione, aut studio naturali, ex accidente cadent in considerationem Theologiae, sicut & in fidem. Verum quoad hæc, vñus est Spiritus diuinus delectu, non omnia absque discrimine reuelans, & consequenter Theologico discursu subiiciens: sed ea solū, in quibꝫ est aliqua ratio congruentia, & utilitas ad vtrumque Theologiam finem: & ob hanc causam nō omnia, quæ ad naturales scientias pertinent, sunt reuelata, quia ad notitiam supernaturalem Dei, vel pietatem per se non conducunt: neque continent fundamenta ad fidei veritatem; hæc enim tametsi naturalia, ob necessitatem reuelata sunt. Ex dictis colligitur Theologiam suo modo esse vniuersalissimam, & communissimam omnium scientiarum, non quidem ratione obiecti

primarij, quod est maximè singulare, sed secundarij, quod latissimè patet. Ita docent Aegydius in 1. p. prologi, q. 2. §. His visis, Aegydius, Henr. in sum. art. 7. q. 3. Richard. q. 5. prologi ad 4. Aureol. q. vlt. art. 4. propositione 4. & Argentin. q. 2. art. 2. ad 1. An vero Theologia sit dicenda simpliciter scientia vniuersalis & communis, non conuenit inter doctores: affirmant Henr. Richard. & Aureol. negant Albert, tract. 1. sum. q. 3. Albert. m. 4. & Aegydius citat, quia non agit per se primo de ente, quod est vniuersale respectu omnium; à primario autem obiecto debet assumi ratio scientiæ. Hæc quæstio est de nomine, placet tamen ratio Alberti, & Aegydi.

Primi argumenti fundamentum est falsum: namque res creatæ ordinis supernaturalis ad nullam aliam scientiam pertinent: deinde licet consideratio carum, quæ sunt ordinis naturalis, sit propria scientiarum naturalium, non proinde excludentur à subiecto Theologiae, si induant propriam rationem formalem eius: nec vero inuisitatum est rem eandem sub diversis rationibus ad diuersos habitus reduci. Ad probationem consequentiæ respondet duobus modis, scientiam esse superiorem, atque communem ratione propriæ subiecti, nempe communitate vniuersalitatis, vel causalitatis: & eam, quæ priore modo communis est, non descendere ad particularia, quia non cadunt sub communi illa abstractione: quæ de causa metaphysica, quæ est de ente in communi sub abstractione ab omni materia, non agit de speciebus particularibus, quæ non substantia eiusmodi abstractioni, quales sunt omnes species corporis. Ex quo patet non propterea ab earum consideratione abstinere, quia particulares sunt: nam si hæc esset ratio, non ageret etiam de substantiis separatis, quæ sub communi illo subiecto continentur; sed quia carent propria ratione formalis, sub qua metaphysica contemplatur sua obiecta. Porro scientia de subiecto vniuersali in causando descendere potest ad effectus talis causa, substantia propriæ ratione formalis ipsius, ut verè substantia creaturæ, de quibus ostendi possunt aliquæ veritates ex principijs reuelatis, & hoc est, quod D. Thom. i. p. quæst. 1. art. 3. ad 2. docet ea, quæ in diuersis scientijs tractantur, posse sacram doctrinam considerare sub vna ratione, quatenus nimirum sunt diuinitus reuelabilia: quemadmodum etiam non abhorret à prima philosophia, inferiores species contemplari secundum

VIII.

Psa
1. a.

Lac

cundum rationem communem entis. Ad confirmationem patet solum ex dictis: nam etiam ex creaturis aliquae sunt ordinis supernaturalis, ad quarum notitiam acquirendam non est satis lumen naturae; reliquae vero reuelatae sunt in subdium naturae, vt facilius Deus cognoscatur; ex hac parte etiam ad Theologiam pertinent. At secundum patet solutione ex dictis: non enim est absurdum res omnes creatas, & creabiles singulatim sumptas posse ad fidem, & Theologiam pertinere, si mediatè, vel immediate reuelentur; quamuis per se solum pertineant, quæ sunt ordinis diuini: ex accidente, quæ sunt ordinis naturalis modo explicato. Ex hoc autem non sequitur aequè patere fidem, ac scientiam Dei; nam hæc acta adæquato percipit omne scibile: at fides & Theologia nequaquam, vt cap. 7. explicatum est.

IX.
alens. Materia tertij argumenti fusè tractat Alensis, i. p. quæst. i. m. i. ad i. & 2. Vbi conatur ostendere omnia, de quibus sacra Scriptura loquitur, vel Theologia disputat, habere rationem aliquam vniuersalitatis, assignat autem quatuor eius modos: alia namque sunt vniuersalia in prædicando, alia in significando, alia in exemplando, alia denique in causando. Vniuersale in prædicando notum est: in significando sunt voces, ac signa hieroglyphica, quæ ad vniuersalem significacionem instituta fuerunt: in exemplando, vt Idea, sive typus domus fabricandæ, ad cuius exemplar plures edificari possunt: in causando, vt Deus. Et quidem Deum, qui est primum subiectum, habere posteriores duos modos vniuersalitatis, conspicuum est: essentia quippe diuina est primum exemplar, & causa prima finalis, atque efficiens rerum omnium. Ex creatis vero quedam sunt vniuersalia in prædicando, maximè quæ ad mores spectant: vt videre est in quibusdam sententijs vniuersalibus: *Initium sapientia timor Domini. Psalm. 110. Finis precepti charitas. i. ad Timoth. i. quedam in exemplando, vt sunt historiae sanctæ cum virorum, quæ referuntur ad commune exemplum, vt patet ex illo Iacobi, cap. vlt. sive canonice: Exemplum accipite fratres exitus mali, laboris & patientiae, prophetas: denique sacramenta sunt vniuersalia in significando simul, & causando: Quæ solutio idonea est; sed supponit ad rationem subiecti non esse necessarium vniuersalitatem in prædicando: quæ suppositio vera est, quando subiectum primum eius est naturæ, vt se-*

cundum propriam rationem singularem habeat proprietates de ipso solo demonstrabiles, vt habet Deus: non verò quando ijs caret, vt se res habet in creaturis. Hoc posito, respondeo simpliciter non requiri, vt secundaria subiecta Theologia habeant in se ipsis vniuersalitatem: sed sat est, vt habeant habitudinem ad Deum, & substantient reuelationi. Nam, quia non per se, sed per habitudinem ad illum considerantur, satis est, vt ex ipsis haberi possit aliqua notitia Dei: quamvis alioquin nullam haberent vniuersalitatem ex quatuor illis numeratis, communiter tamen habent.

Subiectum Theologiae adæquatum est ens diuinum, sub ratione analogiae per attributionem.

C A P V T I X.

ADæquatum subiectum ex primo, & secundario coalescit. Verum in eo ipso considerari possunt ea, ex quibus quasi materialiter coalescit, & ratio communis, sub qua confluunt in vnum. Nam quidquid vnum est, sub aliqua ratione vnitatis tale est: porrò ratio subiecti, vt ex superioribus constat, est multiplex, quæ, propter quam, & sub qua: duæ posteriores sunt eadem in omnibus, quæ vniuent in considerationem Theologicam, vt infra dicam: nunc agendum de propria ratione formalis subiecti adæquati, vtrum nimirum sit, & quænam sit: itaque duo disquirenda sunt in primis, quæ sit latitudo subiecti adæquati quoad materialia: deinde quæ sit ratio formalis vnicæ, sub qua res diuersorum generum habeant vnitatem subiecti adæquati.

I. Quod attinet ad primum; subiecti adæquati, vt ait D. Bonavent. quæst. i. prologi, duo sunt genera: alterum per modum inclusionis partium in toto, quod est proprium totius integralis: alterum per modum extensionis, sive inclusionis in partibus, qui est modus totius vniuersalis. Priore modo censem idem Bonavent. Christum esse subiectum adæquatum Theologiae: posteriore res, & signa. Fundamentum aliud non proponit, quæ quia Christus comprehendit diuinam, humanamque naturam, sive creatam, & incretam, caput, & membra: quoniam

II.

verò neque hoc modo Christus includit omnia pertinentia ad Theologiam, vt per se patet, adiungit accipere se totum integrale largo modo id, quod multa complectitur non solum per compositionem, sed etiam per vniōnem, & ordinem: hoc hoc autē modo Christus complectitur omnia, quae ad Theologiam spectant: nā Deitatem formaliter includit: duas alias personas inuoluit propter vnitatē in eadē natura: prædestinatos, vt caput: reprobos, vt iudex: creaturas cæteras, vt causa & finis omnium. Hanc sententiam docuit etiam Albertus tract. I. sum. q. 3. m. 1. & nonnulli alij Scholastici, quæ defūmpserunt ex Linconiensi in Hexameron, & Glossa Cassiodori in principio Psalterii.

Albert.

Linconiens.
Cassiodor.

III.

Magist.

A'ens.

Albert.

Bonauent.

Henric.

IV.

Scot.

Aureol.
Bassol.

dicat ipsa notio verbi: Christum vero non continere omnia per modū inclusionis, vt dicitur in assumptione, ipse D. Bonauent. aduertit, atque recurrit ad attributionem. Et facile probatur: nam ea, quæ spectant ad reliquias duas personas diuinas, in Christo minimè includuntur: itemque ea, quæ spectant ad pleraque opera ad extra, quamuis enim habeant aliquā habitudinē ad ipsum, nō tamen includuntur formaliter in ipso; neque quatenus est compositū ineffabile, vt per se patet: neque quatenus est corpus mysticum, & caput Ecclesiæ militantis, atque triumphantis. Hac enim ratione non includit reprobos, de quibus etiam Theologia disputat, neque res cæteras, sensus ac rationis expertes, quæ etiā veniunt in considerationem Theologiae. Posterior pars eiusdem assumptionis patet, quoniam duæ aliae personæ ad Christum attributionem nō habent, sed per se ipsas ratione Deitatis, quam includunt, & ratione propria hypothasis ad Theologicam contemplationem pertinent: quod enim absq; attributione ad aliud includit formā, quæ est propria ratio formalis subiectuā scientiæ absq; attributione ad illud, pertinet ad scientiam, vt euidentis est. Pater autē, & Spiritus sanctus absq; attributione ad Christū sunt compotes Deitatis, quæ est ratio formalis propria subiecti Theologiae: vterq; enim est Deus essent aliter absq; dependentia, aut attributione ad vniōnē hypostaticam, qua resultauit compositū ineffabile, qui dicitur Christus: ergo per se pertinent ad Theologiam absq; attributione ad Christum. Neque satis est Christū Dominū includere Deitatē per attributionē ad quā cetera pertinent ad subiectum Theologiae: vt enim benē arguit Aureol. vbi supra, hac ratione quaevis species, aut individuum subiecti primarij diceretur subiectū adæquatum. Verbi gratia, homo, aut equus subiectū philosophiæ naturalis, quoniam vterque cōrīnet naturā, quæ est ratio formalis subiecti philosophici: quod tamē est absurdū, vt patet. Ad rationem enim adæquati subiecti opus est, vt quatenus ipsum, & non ratione alterius superioris, vel inferioris includat, vel contineat omnia: Christus autem, vt probatum est, neque quatenus compositum est ineffabile, neque quatenus caput corporis mystici cōtinet, vel includit omnia, de quibus agit Theologia: quare non est adæquatum subiectum illius. Ex quib; patet solutio ad motuum D. Bonauent. ad rationem quippe subiecti adæquati nō sufficit contineare omnia per modum attributionis, vt ipse supponit.

Dico.

V.

S. Thom.
Scot.
Ocham.
Gabriel.

August.

Dico secundum. Quamvis hoc diliunctū, res, vel signa, contineat inclusuē per modū vniuersalis omnia, qua cadere possunt in considerationē Theologiae, nō tamen aptè dicitur subiectū adæquatum: accommodatiū diceretur Deus, & creatura: Prima assertionis pars supponitur à D. Thom. i. p. quæst. i. art. 7. & quæst. vnica prologi, art. 4. Scot. q. 3. §. Ad primum argumentū i. q. Ocham, q. 9. lit. BB. Gabriel lit. H. & cæteris, qui nō eo reieciunt opinionē Magistri, quod aliquid pertinens ad subiectū Theologiae non contineatur illo disiuncto, & ita fatentur quidquid in Theologia tractatur esse res, vel signa. Et ex ipsis terminis patet: nā hoc diliunctū complectitur omnia rerū genera; & cum ipso cōmunitissimo ente recessit. Secunda indicatur ab ijsdē, quatenus nō ex propria sententia id affirmant, sed potius benignè interpretando sententiam Magistri concesserunt aliqua ratione dici posse subiectū Theologiae. Ostenditur vero primo, quoniam subiectū adæquatum includere debet ea solum, quæ pertinent ad scientiam, vel habitum: & indicare rationem formalem, quæ: neutrum conuenit disiuncto illi: quare nō est propriè subiectū adæquatum Theologiae. Assumptio patet, quoniam multæ res, ac signa sunt, quæ non pertinent ad Theologiam, & ideo disiunctū illud potest ex æquo accommodari subiectis omnium scientiarum, imò D. August. lib. i. de doctrina Christiana, c. 2. ex quo Magister sumpsit occasionem sue opinionis, omnem scientiam dixit esse de rebus, vel signis. Maior propositio quoad priorem partem per se patet, quoad posteriorem probatur ex ijs, quæ adducit Aureol. vbi supra. Nam verum prædicatur de omni subiecto metaphysico, sensibile de subiecto philosophiae naturalis, diuisibile in infinitum de omni subiecto geometriae, par, vel impar de omni numero, atque adeò de omni subiecto arithmeticæ: neque tamen propterea nullum ex his dicitur subiectum adæquatum scientiæ, de cuius subiectis dicitur vniuersaliter, quia non indicat ipsam rationem formalem, quæ: vnde patet fundamentum sententiæ affrentis res, & signa esse subiectum adæquatum, eò quod diliunctū hoc per modum vniuersalis omnia contineat, nullius esse momenti. Denique tertia pars ostenditur. Nam subiectum adæquatum continet primarium, & secundarium: & in primario includitur propria ratio formalis subiectua omnium pertinentium ad scientiam: Deus autem, vt constat ex superioribus, est primarium subiectum Theolo-

giae, creature secundarium: Deus importat propriam rationem formalem, creature attributionem ad illam: ergo aptius dicitur subiectum adæquatum Theologiae Deus, & creature, quam res, & signa, aut quodvis aliud. Quia tamen subiectum adæquatum sumi debet per modum vniuersi, restat dicendum an sit aliquid uno nomine significabile importans unam rationem formalem adæquatam.

Dico tertium propriè, & formaliter loquendo, subiectum adæquatum Theologiae est ens diuinum: est sententia D. S. Thom. Thom. in prologo, quæst. vnica, art. 4. Petri de Tarantasia apud Carthus. quæst. Tarantaf. 4. Capreol. quæst. 4. conclusione 5. Syl. Capreol. uestri, quæst. i. Conflat. art. 16. vbi recte Sylvest.

notat S. Thomam non locutum fuisse loco cit. ex aliorum sententia, vel illā postea mutasse, vt Iauellus, i. p. quæst. i. art. 7. & Iauellus. alij Thomistæ arbitrantur. Sumo autem ens diuinum non in propria significacione, qua solum dicitur de illis, quæ formaliter participant formam Deitatis: hoc enim modo est subiectum primarium, non adæquatum, vt notat Baffol. quæst. 3. Baffol. prologi, art. 2. §. Dico igitur, sed accipio in significatione analogica per attributionem ad unam formā Deitatis, quemadmodum sumitur sanum, quādo extenditur ad omnia, de quibus agitur in medicina: quæ ita appellantur, vel à formalī participatione sanitatis, vel per extrinsecam de nominationem ad ipsam, propter attributionem, quam habent. Ita diuinū dicitur quidquid respicit diuinitatem, vt formā vel intrinsecam, vt personæ diuinæ, vel extrinsecam per attributionem ad ipsam. Assertio hoc modo explicata ostenditur, quoniam ens diuinum continet omnia subiecta materialia, quæ venire possunt in speculationem Theologicam, & rationem formalem, quæ: ergo est subiectum adæquatum illius. Consequentia patet ex propria notione subiecti adæquati. Antecedens patet, quoniam ens diuinum sumptum modo explicato continet in primis Deum tamquā primarium, ac proprium significatum, deinde vero omnia, quæ habent attributionē ad ipsum, nempe creature: nihil autem aliud pertinet ad subiectum Theologiae. Nam Deus est primarium, creature secundarium, vt constat ex dictis: continet etiam propriam rationem formalem, hoc est, Deitatem. Ea enim est ratio, sub qua omnia etiam subiecta secundaria considerantur in Theologia, vt docet D. Thom. i. p. quæst. i. S. Thom. art. 7. & patet ex similitudine colorati, quæ vtitur: quod ita est obiectum visus, vt

huius

VI.

huius actum nihil terminet, nisi sub ratione colorati: non enim homo, vel lapis aliter videntur, quam sub ratione coloris. Postea vero subiungit: *Omnia autem tractantur in sacra doctrina sub ratione Dei, vel quia sunt ipse Deus, vel quia habent ordinem ad Deum.* Ex quibus constat Deitatem esse rationem formalē, *que*, subiecti adaequati, nā quatenus constituit formaliter, & intrinsecè est ratio primi subiecti; quatenus vero extrinsecè, ac denominatiū secundarij. At vero quatenus abstrahit ab utroque modo denominandi, constituit proprium subiectum adaequatum Theologiae, quod appellatur ens diuinum per analogiam.

VII.
Henric.
Aegydi.
Aureol.
Bassol.

Hanc sententiam impugnat Henric. in sum. art. 19. quæst. 1. ad II. & quæst. 2. in c. Aegydius i. p. prologi, quæst. 3. Aureol. q. vlt. art. 3. & Bassol. quæst. 3. art. 2. §. *Contra istam.* 1. arguit Henric. quoniam quotiescumque assignatur aliquod subiectum tamquam commune in aliqua scientia, cetera considerantur, non secundum rationes proprias singulorum, vel alterius determinati, sed secundum rationem communem subiecti; in Theologia vero non considerantur omnia secundum rationem communem entis diuini analogicam, sed secundum propriam rationem Deitatis, vt constat ex dictis; nam, eti ratio communis entis diuini quodammodo conueniat omnibus, forma tamen ipsa, à qua sumitur, est propria unius ex illis, nempe Dei: reliquis vero per se non conuenit, sed per solam attributionem ad Deum: atque adeò ratio, secundum quam omnia considerantur, est Deitas, vt forma propria Dei. Maiorem propositionem ostendit exemplo metaphysice, cuius subiectum est ens simpliciter commune per prædicationem: & idcirco non considerat substantiam sub ratione substantiæ, nec quantitatem, aut qualitatem secundum proprias rationes, sed solum secundum rationem entis: nam si de substantia secundum propriam rationem per se ageret, de reliquis vero per attributionem ad ipsam, illa profecto esset subiectum metaphysicæ, non vero ens. Secundò argumentatur Bassol. Subiectum commune per prædicationem debet formaliter dici de omnibus sub eo contentis, vt videre est in ente, quod dicitur de subiectis omnibꝫ particularibus ad metaphysicam pertinentibus; ens autem diuinum solum formaliter de Deo dicitur: atque adeo non est subiectum uniuersale in prædicando. Tertiò ens diuinum hoc modo sumptum non vendicat, aut continet ullas veritates Theologicas, aut passiones in ea

demonstrabiles: si enim contineret, træduceret omnes eas ad creaturas, de quibus etiam prædicatur. Quartò ens diuinum, hoc modo sumptum non differt ab ente nam, sicut Deus est primum ens per essentiam: cetera vero per attributionem ad ipsum: ita ipse est Deus per essentiam, cetera dicuntur diuina per attributionem ad ipsum: itaque ens diuinum hoc modo reciprocatur cum ente: absurdum vero est dicere ens esse adaequatum subiectū Theologiae. Et confirmatur, quoniam ens diuinum latius patet, quam Theologiae subiectum, nam ab hoc plurimæ res excluduntur, vt patet ex initio capituli: ens autem diuinum omnes amplectitur, siquidem creaturæ omnes habent attributionem ad Deum, & consequenter appellari possunt analogicè ens diuinum. Denique vt arguit Aureol. nulla denominatio est subiectum in scientia reali: ens autem diuinum est denominatio extrinseca à Deitate: quare nequit esse ratio subiecti Theologiae.

Hi auctores, quantum ex ipsorum argumentis colligitur, non impugnant assertiōnem propositam, non enim meminerunt subiecti adaequati excepto Bassoli: & ipsorum argumenta potius impugnant modum subiecti primi specificantis: quam adaequati ambitu suo complectentes omnia, quæ cadere possunt in speculationem scientiæ. Observandum vero est specificationem, ac distinctionem ultimam habituum nō desumi ab adaequato subiecto, sicut nec semper potentiae ab ipso specificantur. Nam mens humana, Angelica, atque diuina conueniunt in eodem obiecto adaequato, nempe, vero: & nihilominus plusquam specie differunt ratione primarij, & connaturalis, quod in singulis est diuersum. Cum itaque ens diuinum statuitur statutum adaequatum subiectū Theologiae, non eò sit, vt ab ipso secundum rationem analogicam, & totam eius latitudinem sumatur unitas, ac distinctio habitus Theologici: hæc enim sumitur à præcipuo, ac primo analogato, qui est Deus: sed vt innotescat ambitus materiae Theologiae, & ratio sub qua omnes eius partes subiecti possunt Theologico discursu, ac speculationi. Porro interdum accidit, vt idem sit subiectum primum, & adaequatum; nempe cum ratio formaliter subiectua per se primo conuenit alicui subiecto communi, quod formaliter dicitur de omni eo, quod venire potest in considerationem scientiæ tamquam subiectum, de quo aliquid demonstretur: vt se

res

res habet in subiecto philosophiae naturalis, quod est corpus naturale praedicabile de quo quis subiecto demonstrationis physicae; nam, licet Philosophus multa disputatione de motu, ac tempore, de his tamen, & alijs eiusdem generis non agit tanquam de subiectis, sed tamquam de passionibus corporis naturalis. Hoc vero discrimen est inter adaequatum, simul & primum, & adaequatum non primum; quod illud praedicatur formaliter de omnibus particularibus subiectis eiusdem scientiae, ut constat in ente, quod est subiectum metaphysicae, & ente naturali, quod est subiectum philosophiae: hoc vero, id est, adaequatum non primum, solum dicitur formaliter de primo: denominatiuè, atque extrinsecè de secundariò, ut videre licet in fano, quod iure optimo dici potest subiectum adaequatum scientiae medicæ; & formaliter solum dicitur de corpore fano, quod est precipuum subiectum: per extrinsecam denominationem de ceteris, quæ habent attributionem ad corpus sanum. Ratio huius est, quoniam ratio communis univoca, vel analogica secundum proportionem, habere potest formalem denominationem ad omnia sua analogata: & prout ab illis abstrahit, vendicare passiones aliquas, & attributa de primo subiecto per eam constituto demonstrabiles: at vero ratio analogica per attributionem neutrum habet, ut patet in fano: quod solum de corpore propriè, & formaliter praedicatur, & abstractando ab analogatis non habet ullam passionem.

IX. His positis ad primum respondeo propositionem esse veram, quod subiectum illud commune est simul primum, & adaequatum; falsam vero, quando est adaequatum non primum, quale est ens diuinum respectu Theologiae. Exemplum vero, quo confirmatur eadem propositio, non est ad rem: nam ens ita est subiectum metaphysicae adaequatum, ut sit etiam primum, sub cuius ratione formalis cetera considerantur, vt idem est Henr. contendit. Eadem ratione soluitur secundum: nam ens, quod est subiectum metaphysicae, est analogum, non solum per attributionem, sed etiam per proportionem: & ideo dicitur de omnibus analogis: at ens diuinum per solum attributionem: siue modi vero analogi, non multiplicant formam per omnia analogata, sed à forma primariaj analogati cetera extrinsecus denominant: & ideo Deitas una, ac simplicissima forma Dei appellat ipsum Deum formaliter, creaturas tantum extrinsecè, ac denominatiuè. Tertiò nihil efficitur: namque de ratione subiecti adae-

quati non est, ut sub ratione communis praecisa contineat veritates aliquas, & proprietates; id enim solum conuenit adaequato, & primo: adaequatum vero non primum sat est, ut eas contineat ratione primi, per attributionem, ad quod reliqua subeunt ratione subiecti scibilis in hac, vel illa scientia. At vero ens diuinum est adaequatum, non primum; ideoque ratione primi, quod includit, continet veritates, ac passiones, quas non opus est formaliter omnes derivari ad creaturas: quemadmodum nec forma ipsa, siue ratio subiectiva formaliter ipsis inest, sed tantum extrinsecus afficit, ac denominat. Ad quartum respondeo, ens in sua latitudine, & ens diuinum analogicè sumptum æquè latè patere, seu esse idem materialiter, ut probat argumentum: non formaliter, quoniam ens solum dicit rationem essendi: in subiectis autem potius attenditur ratio formalis, quam materialis: & quia ens non indicat vlo modo rationem formalem subiectivam Theologiae, ens vero diuinum maximè; idcirco hoc, non illud dicitur adaequatum subiectum. Confirmatio eiusdem argumenti supponit solum rationem materialem, qua, sat esse ad complementum formale subiecti non considerata ratione motiva, & alijs concordantibus, quod est falsum: hoc solum modo verum est ex ratione formalis, qua, haberi sufficiens fundamentum, ut accidente ratione formalis motiva compleatur ratio subiecti scibilis. Ex quo sequitur res omnes secundum potentiam pertinere ad subiectum adaequatum Theologiae, quatenus omnes sciri possunt ex revelatione: & hoc modo negandum est minus latè patere subiectum adaequatum Theologiae, quam ens: tamen secundum actum non omnes ad illud pertinent, quoniam non de omnibus est facta revelatio, & hoc modo subiectum Theologiae minus latè patet, quam ens. Ultimum probat quidem ens diuinum non esse primum subiectum, quod est verum: non tamen probat non esse adaequatum non primum: namque hoc, cum non secundum se totum conferat specificationem habuit, sed solum ratione primi, quod includit, sat est, ut ratione huius contineat formam realem: licet ratione secundarij contineat solum denominationem extrinsecam attributionis ad primum sub propria eius formareali.

Sub-

Subiectum Theologiae nostrae non habet aut vendicat abstractionem ab omni omnino potentia-

tate.

C A P V T X.

I.

Si loquamur de subiecto primario Theologiæ, qui est Deus secundum se, nemo nescit ipsum abstrahere omnino à materia sensibili, & intelligibili, immo & ab omnipotentialitate, quæ comparata actui puro habet modum materiæ: eaque de causa Patres non semel asserunt omnia, si cum Deo comparentur, esse corporea, hoc est potentia passiuæ immista. Verum controversia est utrum, quemadmodum ad scientias naturales ex parte obiecti requiratur determinata quedam abstractione à materia, sine qua nihil pertinet ad hanc, vel illam scientiam, ita ex parte obiecti Theologici requiratur abstractione non solum à materia, sed etiam à potentialitate, vt sine illa nihil venire queat in speculationem Theologicam.

II.
Bannes.

Partem affirmantem secutus est Domin. Ban. i. p. q. i. art. 3. conclusiones, vt ita distinguat Theologiam à Metaphys. eandem tenent quidam recentiores, qui centent solam diuersitatem luminis penes naturale, ac supernaturale non sufficere ad distinguendos habitus scientiarum: nam si sufficeret, inquiunt, satis foret lumen supernaturale reuelationis diuinae ad distinguendam Theologiam à Metaphys. et si ageret de rebus eodem modo abstractio quo agit metaphysica. Non sufficere vero diueritatem luminis penes naturale, ac supernaturale ostendunt: quoniam omne lumen, quod rebus obscuris, & nondum distinctè cognitis adhibetur, aliquid quasi contextum, ac velatum reuelat, & ita naturali lumine adhibito rebus sensibilibus singularibus, deteguntur in eis primo quasi gradu plures naturæ vniuersales sensibles, quarum abstractione constituitur philosophia naturalis: adhibito rursus eodem lumine rebus materia sensibili constantibus, deteguntur quasi in secundo gradu earum quantitates puræ, quæ in suo conceptu nullam materiam sensibilem includunt, quamvis ipsa extensio ratione habeat materiam, quæ intelligibili dicitur; & ita constituitur abstractione à materia sensibili, non tamen intelligibili, quæ est propria obiecti mathematicæ. Denique adhibito naturali lumine rebus omnibus, deteguntur quedam

abstractione ab omni materia tam sensibili, quam intelligibili, nam in omnibus repetitur ratio communis entis, & præterea quædam rerum genera, utpote immaterialia, nullam omnino materiam includunt nec sensibilem, nec intelligibilem. At vero lumen supernaturale adhibetur ad aliquid detegendum, ac reuelandum, ergo necesse est, vt ab eo sit quarta abstractione maior, ac perfectior ijs, quæ naturali lumine fiunt: hæc vero est abstractione ab omni non solum materia, sed etiam potentialitate, quæ consistit in ratione actus puri & per se conuenit Deo secundum seipsum spectato, ratione cuius cetera diuini ordinis cognoscuntur. Potest vero eadem sententia corroborari, quoniam, si quid impedit in via hunc modum abstractionis, maximè imperfectus modus cognoscendi noster, nam dum sumus in corpore, intelligimus per conversionem adphantasma, & in ipso quoque Deo cognoscendo non prorsus abstrahimus à materia, ex ijs enim, quæ videmus, Deum cognoscimus, ita vt rerum creatarum species inferuant cognoscendo Deo: hoc vero non impedit, quoniam obiectum metaphysicæ dicitur abstrahere à materia intelligibili, & nihilominus ad cognitionem substantiarum separatarum, & reliquorum obiectorum metaphysicorum utimur ministerio phantasmatum & speciebus rerum corporearum, quæ non abstrahunt à materia: sicut ergo in his sat est ut obiectum ipsum secundum se abstrahat à materia sensibili, & intelligibili: ita quoque ad rationem quartæ abstractionis sat erit, ut Deus ipse abstrahat ab omni materia, & potentia passiuæ, quamvis nos in eius cognitione non prorsus ab illis abstrahimus.

III.

Abstractione, ut sit propria ratio formalis obiecti alicuius scientiæ, debet extendi ad omnia, quæ pertinent ad obiectum adæquatum ipsius, ne demus obiectum materiale defititum ratione formalis obiectuæ scientiæ terminare eius actum: hoc enim ipso non erit per se, sed per accidens ratio obiectuæ, nam, quæ per se talis est, non potest non inesse obiecto terminanti actum scientiæ: ratio est, quoniam sicut nihil potest esse sub certo genere rerum, cui non conueniat ratio essentialis propria eius generis, ita nequit esse sub certo genere, ac specie scibilis si careat propria ratione scibilitatis illius speciei: at vero propria ratio specifica scibilitatis obiectuæ constituitur per diuersas abstractiones: ideoque quidquid continetur sub obiecto scibili

scibili alicuius scientie sum debet sub propria abstractione illius. Id vero perspicuum fiet discurrenti per singulas species scientiarum naturalium, nihil enim venit in considerationem alicuius ipsarum, quin subsit propriæ illius abstractioni, nam Mathematicus solum demonstrat passiones quantitatis secundum se consideratae absque contractione ad materiam sensibilem, Philosophus non agit de singulis, nec Metaphysic. de rebus materia constantibus. Ex quo recte colligitur abstractionem propriam obiecti principialis non esse rationem formalem sub qua, quandoquidem ratio sub qua extendi debet ad omnia obiecta terminantia per se actum scientiae, vel habitus, haec vero posunt esse obiecta secundaria inclusa in adaequato minime participatione abstractionem obiecti principialis.

IV.

Observandum quodque est lumen intellectuale duplice detegere, ac reuelare obiectum, aut quo ad eius entitatem simpliciter apprehendendam, aut quo ad veritatem cognoscendam; quod in scientiis naturalibus apparet: nam in primis ope intellectus agentis abstrahens in universalia à singularibus quodammodo detegitur natura communis à differentiis individuantibus, & in sua præcisione proponitur, ac reuelatur intellectui, deinde vero eiusdem luminis vi, & penetratio terminorum detegitur veritas primorum principiorum, tandem vero accessu mediij demonstratiui detegitur veritas scibilis, in quam fertur actus scientificus. Haec vero detectio, siue reuelatio veritatis, vel est causalis in motu assensu, vel est formalis in ipso assensu percipientie obiectum: & quidem formalis manifestatio nullo modo pertinet ad rationem formalem sub qua eiusdem actus: quandoquidem ratio obiectiva, sub qua, est prior actu tendente in obiectum sub illa constitutum, at vero manifestatio formalis veritatis obiectiva coincidit cum obiecto cognito, nam cognitione ipsa redditur formaliter manifestum. Causalipotest pertinere ad rationem obiectivam: id tamen est notandum, per eiusmodi reuelationem causalem non necessario detegi, aut abstrahi obiectum à conditionibus materialibus, ut constat in assensu illius principij, natura est principium motus, & quietis; ex quo Philosophus colligit conclusiones Physis, nam ex vi penetrationis terminorum detegitur veritas illius principij, non tamen abstrahi-

tur natura, aut motus, & quies à materia singulari, sed abstracta supponuntur per præcedentem apprehensionem terminorum: itaque lumen detegens in actu signato abstractionem subiecti à materia, non semper interuenit in demonstracionibus, nam Metaphysicus demonstrat Angelos esse materia expertes una, vel altera demonstratione, cuius veritatis perceptio non requiritur actualiter in alijs, requiritur tamen abstractio in actu exercito, quando mens concipit obiectum præcsum à conditionibus materialibus, iuxta modum cuiusvis scientiae. Ex quo patet abstractionem per se primo requisitam ad obiecta diversarum scientiarum confitere in apprehensione terminorum, quæ præcedunt iudicium non solum conclusiōnū, sed etiam primorum principiorum, quæ sunt propria eiusdem scientiae, haec enim eandem cum illa abstractionem vendicant: differunt tamen propter motiuū: nam horum motuum sunt termini ita abstracti, ac penetrati lumine naturali, motuum vero conclusionum est medium illustratum lumine intellectus sub hac vel illa abstractione, aut obumbratione, ut loquitur Caetan. i. par. quæst. i. ar. 3. §. Ad evidētiām.

His præmissis dico primum: sola diversitas luminis illustratiū medium Theologicum à lumine naturali est sufficiens ad constituendum discrimen eius essentiæ à scientiis naturalibus: hęc est de mente Caeteta: vbi prox. mē, tradens enim rationem scibilitatis propriae scientiarum naturalium semper recurrat ad diversam abstractionem vel obumbrationem obiecti; cū ad scibile Theologicum deuenit, non meminit abstractionis, sed solius luminis diuinī, dicens scibile Theologicum constituit per medium fulgens lumine diuino: item de mente Diuī Thomā, qui lib. i. post cap. 5. Thom. r. ad finem lect. 14. ad diversitatem scientiarum ait sat esse diversitatem principiorum, idem significat i. part. quæst. i. art. i. ad 2. vbi expressè ait de iisdem rebus, de quibus Physicæ disciplinae tractant, secundum quod cognoscibilia sunt lumine naturalis rationis aliam scientiam tractare, secundum quod cognoscuntur lumine diuinæ reuelationis. Itaque sola diversitas luminis secundum sententiam Diuī Thomā sat est ad constituendam diversam scientiam de iisdem rebus, ex quo concludit his verbis: *Vnde Theologia, quæ ad suam doctrinam pertinet, differt secundum genus ab illa Theologia, quæ pars Philosophie ponitur, ex sola luminis diversitate arguit distinctionem*.

Glossa comment. Theol.

L

ctionem

*Henricus
Anglicus
Gregorius
Capreol.
Hispalensis
Sylvestris*

122

Lib. I. Tract. III. de obiecto Theologiae. Cap. X.

& rationem genericam, inter sacram Theologiam, & Metaphysicam: idem post Diuum Thomam tradiderunt Henric. Anglicus apud Aureolum q.4. prolog. ar. 3. Gregor. q.3. art. 3. Capreol. qu.3. Conclusiones 4. & ad argumenta contra eandem conclusionem Hispalensis. Ibidem Sylvestris. p. q. 1. ar. 12. siuadetur vero quoniam obiectum intelligibile, per fidem, & per scientiam Theologicam conueniunt in eadem abstractione obiecti, & solum differunt penes applicationem luminis, quia ad fidem rotata ratio motiva est lumen diuinum, ad Theologiam vero etiam lumen naturale per discursum rationis: sed non est minor differentia, quoad lumen inter Theologiam, & scientias naturales, quam inter ipsam, & fidem: ergo si sub eadem abstractione obiecti propter diuersitatem luminis distinguitur a fide, distinguetur etiam a Metaphysica, licet conueniat cum ea in abstractione obiecti. Assumptio est evidens, quoniam sicut Theologia differt a fide, quoniam niritur discursu, a lumine naturali, quo fides non indiget; ita differt a Metaphysica, quoniam necessariò requirit principia nota lumine supranaturali, quae Metaphysica non requirit. Maior vero admitti debet ab oppositae sententiae Autoribus, qui lumini diuino tribuunt quartam illam abstractionem, quam volunt conuenire Theologiae, quatenus est quædam quasi vicaria scientiarum beatorum, hoc vero multo aptius quadrat in fidem, quæ immediatus niritur lumine diuino. Verum quia aliter sentio de huiusmodi abstractione, alio medio ostendo maiorem. Abstractione obiectua, ut paulo ante dixi, per se primo consistit in simplici apprehensione terminorum, ex quibus coalescit demonstratio scientifica: haec vero indifferenter se habet ad principia, & conclusiones: quare cum fides versetur circa principia Theologica, ipsa vero Theologia circa conclusiones, eadem erit abstractione subiecti vtriusque, quod etiam experientia compertum est, non enim aliter apprehendimus Deum, aut quodvis aliud obiectum, cum est subiectum propositionis reuelatae, ac cum est subiectum Theologica, hoc est deducet ex reuelatis, similem enim conceptum habemus Dei, cum mente concipimus hanc propositionem; Deus est homo, & cum formamus illam; Deus est risibilis.

VII. Dico secundum. Abstractione ab omni materia, & potentia passiva non est per se requisita ad scibilitatem obiecti

Theologici: ostenditur ex dictis, primo quoniam abstractione per se requisita ad obiecti scibilitatem necessario debet conuenire subiecto cuiusvis conclusiois demonstrabilis a scientia: non ita vero se habet abstractione a potentia: nam Theologia versatur circa materiale obiectum adæquatum, hoc autem ut patet ex dictis cap. 8. & 9. non est solus Deus, sed etiam res creatæ, de quibus ostendit aliquid potest ex principijs reuelatis: rebus autem creatis, ut per se patet, non conuenit abstractione a potentia passiva: quare haec non est per se requisita ad scibilitatem obiecti Theologici. Maior propositio constat, quoniam abstractione requisita ad scibilitatem obiecti pertinet non ad rationem formalem, que, sed ad rationem, propter quam, vel sub qua: inter quas hoc differt, quod prima satis est, ut conueniat solum obiecto primario, per attributio- nem ad quod scientia tractant de- secundario; duæ vero posteriores debent inesse necessariò subiecto ade- quato complectenti primarium, ac secundarium; si enim secundarium spe- cietur secundum se exutum his duabus rationibus formalibus, nullo modo pertinet ad scientiam. Secundò haec abstractione propria subiecto Theologiae, authabetur a nobis lumine na- turæ, ut admittunt oppositæ senten- tiae assertores dum ex eo colligunt quar- tam illam abstractionem, quoniam da- tur lumen fidei diuersum a naturali ad detegendum, ac reuelandum aliquid. præterea quia si fieret lumine naturali, responderet illi particularis aliqua sci- entia naturalis, atque adeò danda es- set alia scientia naturalis de Deo o- præter Metaphysicam, quod est contra com- munem sententiam Philosophorum. Consequentia patet, quoniam scientiarum distinguntur per abstractiones: ergo si vi luminis naturalis datur quartum ge- nus abstractionis, dandum quoque erit quartum genus scientiarum naturalium dis- tinctum a tribus vulgatis. Non fieri autem lumine fidei ostendo, quoniam hu- iusmodi abstractione aut consistit in notitia apprehensione obiecti abstrahen- tis a potentia passiva, aut in iudicio, quo asserimus, Deus esse actum purum, aut quemvis alium fidei articulum: si consistit in apprehensione, non gignitur a fide, quoniam fides per se primo respicit veritatem obiecti reuela-

reula-

reuelati, non simplices rerum quidditates, ideoque quoad apprehensiones, non est discrimen inter fideles, & infideles, vt iam dixi, si consistit in iudicio, aut id est unicum, aut multiplex pro varietate veritatum reuelatarum: non est multiplex, nam plurimæ sunt veritates fidei in quib. nihil datur de ratione actus puri, aut abstractione à potentia passiva, vt per se patet: Si vero sit unicum quale est illud, Deus est actus purus, simplex & cert. opus erat vt hoc unicum principium ingredetur, saltem virtute, omnes discursus Theologicos, quod minime necessarium est, quandoquidem singulæ propositiones reuelatae sunt prima principia immediata in Theologia, quæ non resoluuntur in alia, sed in solam Dei reuelationem: Vnde etsi per errorem quis negaret Deum esse actum purum, & nihilominus crederet hanc propositionem: Verbum caro factum est, adhuc ex hac posset elicere plures conclusiones Theologicas discursu verè Theologico; id vero fieri non posset, si veritas illa, Deus est actus purus, reuelata lumine fidei esset propria abstractio Theologica, sine hac enim nullum obiectum materiale potest terminare actum scientie, vel habitus exigentis abstractiōnem ex parte obiecti formalis.

VII.

Denique Metaphysica considerat etiam Deum, vt actum purum, ad quod non indiget diuina reuelatione, neccamen proinde constitutur alia Metaphysica distincta genere ab ea, quæ agit de ente ac substantijs separatis. Ad hoc argumentum respondent, Deum duobus modis spectare posse, altero vt cognoscitur in se ipso, altero vt suis effectis: & priore quidem modo nulla scientia naturali creaturae posse attingi: posse tamen supernaturali per lumen diuinum communicatum: posteriore vero cognosci quidem ab homine vel Angelo naturaliter, non ita tamen, vt eo cognitionis genere attingatur Deus, vt in se est, quoniam nullus effectus Dei, imò neque omnes, qui esse simul possunt, eius potentiam exprimere valent, & consequenter neque essentiam: & idem à Philosopho à posteriori, & per effecta cognoscatur, & non sicuti est in se, quamvis aliquo modo vt actus purus consideretur, tamen non percipitur, vt omnino abstractus à potentia, quoniam non perfectè percipimus diuinæ perfectiones, quoad omnem suam latitudinem, semper enim nos

latent infinita obiecta, ad quæ extendi possunt, quo sit vt in ipsis, quatenus nostræ cognitionis subsumunt, semper ad simili aqua potentialitas ad maiorem perfectionem. At vero quia visio beata considerat Deum in se ipso, & non vt relucet in creaturis, abstracta ab omni potentialitate: eius autem vicaria, & quasi obiecta in hac vita est supernaturalis scientia viatorum, quæ lumine fidei cognoscit Deum, non quatenus ex creaturis innoteat, neque prout vt in se est, sed lumine solius testimonij diuinum.

Hæc est summa responsionis, quæ quoad id, quod ait Metaphysicam; quia cognoscit Deum ex creaturis, nec exhaustit eius perfectionem, non abstrahere ab omni potentialitate, quia modo illi cognoscendi inveniatur potentialitas obiecti, non in se, sed vt sic cogniti, verum continet. Ceterum non assert discrimen, quoad hoc inter ipsam, & fidem, Theologiam quæ nostram, vt interim faciem de visione beata, qua licet videatur Deus in se ipso sicuti est, tamen quia non exhaustit pelagus perfectionum diuinorum, & non attingit distinctè multas rationes formales obiectus ipsarum, adhuc ex modo intelligenti admittit potentialitatem in obiecto, vt sic cognito, quam sola cognitio diuina excludit, (vt dicam in materia de incomprehensibilitate Dei.) Verum vt visionem omittam, fides ac Theologia Deum etiam attingunt modo imperfecto, nec exhausti cognoscendo perfectiones diuinæ, & idem docuit Mag. Dionys. cap. I. de mystica Theologia, nos coniungi in hac vita Deo tanquam ignoto, idque significatum per ingressum Moyiss in caliginem, atque adeo licet per fidem, ac Theologiam cognoscamus multa de Deo, quæ naturali lumine indigari, aut percipi nequeunt, tamen hæc ipsa imperfecto modo, & cum potentialitate cognoscimus, ita vt potentialitas, quæ reperitur in abstractione Metaphysice, quoad modum cognoscendi Deum, perseveret etiam in fide, ac Theologia; nam in his quamvis veritates non credamus ex perceptione creaturarum, adhuc tamen apprehendimus Deum, & perfectiones ipsius ex creaturis, quarum similitudine videntur ad diuina percipienda. Ex eo vero, quod veritatisbus complexis assentiamur ex testimonio diuino, aut ratione naturali, quamvis mutetur motuam, non tamen abstracto, nam opinio, ac scientia in materia Metaphysica non differunt penes abstractiōnem, in qua conueniunt, sed penes me-

VIII.

dium. Et ita si eadem propositio demonstretur à posteriore lumine naturali, & creditur ex lumine fidei, aut ratione Theologica, non erit diuersitas penes abstractionem, sed penes medium: quapropter si in modo apprehendendi similiter se habet Metaphysica, ac Theologia, non differt penes abstractionem. Ratio vero cur sub eadem abstractione subiecti sit Theologia scientia diuersa genere à Metaphysica, est diuersitas lumenis supranaturalis, idcirco enim scientiae naturales de eodem subiecto, sub eadē abstractione sunt exēdem, quoniam nituntur lumine nature, quod sub eadem abstractione non inuenit diuersum assentiendi motiuum, tandem enim resolutus ad simplices terminos, qui sub eadem abstractione codē modo determinant intellectū: at sub lumine reuelationis diuinæ ratio assentiendi ultima non sunt termini penetrati, nec proxima principia euidenter agnita, sed ultima ratio est diuina reuelatio, proxima vero est assensus principiorum reuelatorum, qua supernaturaliter credimus: atq; adeò propter hanc rationem, ac differentiam motiui, etiam si esset eadē abstractione à materia, Theologia est scientia diuersa genere à Metaphysica.

IX. Ad fundementum oppositæ sententiae, respondeo non esse opus, vt diuersum lumen semper detegat aliquid noui in obiecto, sed potest non unquam idem reuelare, alioquin si argumentum vim habet, erit sexta abstractio respondens visioni, nam quinta respondet fidei. Respondeo præterea, et si nouum lumen noui aliquid aperiat quoad veritatem obiectuum, vt præstat fidēs, non tamen opus esse, vt exuat obiectū inuolucris, sub quibus apprehenditur, & hoc modo, quia mentis nostræ acies hebes est, diuina proponuntur nobis non nuda, atq; aperta pro vt in se sunt, sed sub sacrorum vel aminum inuolucris, vt ait Mag. Dionys. cap. i. de cœlesti hierarchia, & ita ex modo concipiendi lumen fidei adhuc relinquit aliquam potentialitatem. Ad secundum argumentum respondet modum cognoscendi nostrum posse dupliciter considerari, vel quoad speculationemphantasmatum; & quoad hoc nulla est diuersitas in illa cognitione naturali, quoniam ut ait Philosophus 3. de Anim. t. 9. oportet intelligentiæ speculariphantasmata, & ita ex hoc modo nec impeditur, nec variatur abstractio, alias modus est intrinsecus ipsi notitiæ, quæ nimur attingit obiectu sub hac, vel illa materialitate, aut abstractione ab illa: & quod ad hunc differt Metaphysica ab alijs scientijs, nam consi-

Mag. Dionys.

Aristoteles.

derat ens, ac substantiam cum abstractione à materia, ita vt ratio formalis obiectua, quæ respondet conceptui formalis, non includat ullam materiam. At ratio formalis obiectua perfectionum diuinarum, quāvis in seno habeat ullam potentialitatem, tamen vt obiectum nostris conceptibus confusis, ac limitatis habet illam adiunctam, quoniam non concipitur sub omni perfectione, & actualitate quam habet.

Ratio formalis motiu, seu propter quam Theologia est diuina reuelatio.

C A P V T XI.

Expliato subiecto materiali primo, secundario, & ad æquato, itemq; ratio formalis obiectua: restant duo explicanda, nimis ratio formalis motiu, & ratio sive conditio, sub qua, concomitans. Cū enim plures scientiae conueniant in his sc̄re omnibus, quæ adhuc dicta sunt de subiecto Theologij, nimis diuina, beat., Theologia, reuelata, ac naturalis, omnes recipiunt Deum, vt primarium obiectum, creaturas, vt secundarium, ens diuinum, vt adæquatum, Deitatem, vt rationem formalem obiectuam intrinsecè, ac formaliter constituentem primum obiectum, extrinsecè, vero denominantem secundarium, cum inquam tot habitus, & actus specie, in genere diuersi conueniant in subiecto materiali, ac ratione formalis, quæ oportet recurrere ad aliam rationem, à qua sumatur unitas, vel distinctio eorundem: ex ijs enim, in quibus plura conueniunt, sumi nequit ratio distinctionis: cum unitate aut rationis formalis obiecti, vt res, stare potest diuersitas specifica rationum formalium obiecti vt obiectum: & modis agendum est de ea, à qua, vt notat Caletanus 1. part. quæstion. i. artic. 1. pendet adæquatio, & specificatio obiecti in generis sc̄ibilis.

Diuus Thom. quæstion. vnica prologi. artic. 2. & 4. & i. part. quæstion. i. artic. 1. ad 2. & artic. 3. censet rationem formalem sub qua, sive motiuam esse diuinam reuelationem: Sic enim discurrit: unitas potentiarum, & habitus consideranda est secundum obiectum, non quidem materialiter, sed secundum rationem formalem obiecti: quia igitur Sacra scriptura considerat aliqua secundum quod sunt diuinitus reuelata, omnia quæcumque sunt diuinitus reuelabilia, communicant in una ratione formalis obiecti huius sc̄ientiæ. Quo loco,

I.

II.

s. Thom.

Caietanus.

loco, ne libi contrarius esse videatur, intelligi debet de ratione formalis motiu: namque ar. 7. docet quæcūq; tractātur in Theologia, tractari sub ratione Dei, quæ est ratio subiectua: & ideo reuelationem intelligere debet esse rationē formale motiuam, non subiectiuam. Quam doctrinam, ut explicet Caieta. art. 3. citato. §. Ad evidentiam, constituit duas quasi series subiectorum. Prima est secundum diuisionem ipsorum quatenus res sunt, altera secundum diuisionem eorūdem, quatenus sunt obiecta scibilia ratione abstractionis, & luminis, sub quo mouent potentias ad actus sibi correspondentes: & ita diuidit scibile in scibile per lumen metaphysicale, id est, medium illustratum per abstractionē ab omni materia, & per lumen mathematicum, id est, medium illustratum immaterialitate sensibili, obumbratum tamen materia intelligibili, & per lumen physicum obumbratum, id est, per medium obumbratum materia sensibili, illustratum autem ex separatione individualium conditionum, & per medium diuinum, vel per lumen diuinum, id est, medium diuino lumine fulgens: quod scibile theologicum constituit. Itaque sententia Diui Thomae duo continet, alterum est reuelationem esse rationem formalem motiuam theologiae: alterum conferre illi speciem, & vnitatem. De hoc agendum inservius, cum dicam de Theologiae vnitate, de priore cap. praesenti.

III.
Aegid.
Bassol.
Ocham.
Aureol.
Palat.

Hanc sententiam impugnat Aegid. I. part. prologi, quæst. 3. Bassol. quæst. 3. artic. 2. §. Ex hoc etiam Ocham. quæst. 3. lit. C. Aureol. quæst. vltim. artic. 3. Palatius. q. 4. & 9. & alij. Sed Aegid. & Bassol, non impugnant sensum D. Thom. de obiecto formalis Theologiae, sed materiali primo. Arguit Aureol. quoniam reuelabile est respectus rationis: atque adeo nequit esse ratio formalis scientiae realis. Deinde quia eiusdem scientiae non sunt multæ rationes formales: Theologia verò habet pro ratione formalis Deitatem: denique quoniam multa sunt reuelata, de quibus Theologia non considerat, nempe ea, que part. ularibus personis reuelantur, nec continentur in sacris literis. Arguit Ocham, quia qualibet conclusio Geometrica pertinet ad Theologiam, cùm qualibet talis sit diuinitus reuelabilis. Probat Palatius, quoniam ratio formalis debet esse intrinseca subiecto materiali, reuelatio autem diuina, non in obiecto cognito, sed in cognoscere inest, vnde est modus, quo

tendimus in diuina. Tandem potest addi hoc argumentum, vel ratione cuelationis intelligitur diuina manifestatio, siue testificatio de veritate obiecti, vel lumen supernaturale, sub quo Theologia fertur in proprium obiectum: neutrū hōrum potest esse ratio formalis Theologiae, ergo nec reuelatio. Major propositio patet. Assumptio ostenditur in primis quoad lumen, nam hoc habet se ex parte potentiae adiuuans, atque elevans ipsam ad actum eliciendum: ratio vero formalis motiuam habet se ex parte obiecti: ergo lumen non est ratio formalis. Præterea ad actum assensus Theologici eliciendum, suppositis assensibus premissarum, & evidētia consequentiæ, non requiritur ullum lumen supernaturale, sed satis est lumen ipsum rationis: quo posito discursu, & ceteris requisitis ex parte principiorum intellectus necessariò determinatur ad assensum. Deinde ostenditur quoad testificationem, quoniam haec solūm est ratio assentiendi illis, quæ per eam manifestantur: quæ vero Theologico discursu inquiruntur, non sunt ex reuelatione manifestata, frustra enim esset talis discursus, quo res palam reuelata inuestigaretur: ergo reuelatio, ut testificatio, non est ratio formalis motiuam. Et confirmatur, quoniam alioquin nec assensus Theologicus ab assensu fidei, nec Theologia à fide distingueretur.

Dico primum, reuelatio diuina est primum motiuum, in quod Theologia Albert. ultimo resolutur. Hanc tradit express. S. Thom. se Albertus in sum. tractat. i. quæst. 5. in Aegid. 2. docens Theologiam inniti inspirationi Conrad. facta per Spiritum veritatis. S. Thom. su. Tantillus. Caietan. pra. cit. Aegid. in 2. distinct. i. 1. part. quæst. 1. artic. 2. §. Sed in Theologia. Conrad. i. 1. q. Capreol. 3. art. 6. §. Notapro fundamento. Iauellus & Hippolitus. Caietan. i. part. quæst. 1. artic. 3. Sylvest. q. 1. Conflati. art. 10. ad 2. art. 12. §. 1. & art. 15. Bachonus. & ex instituto probat Capreol. quæstio. 4. conclusione. 6. & defendit art. 2. ad argumenta contra 5. & 6. conclusionem. Hippolitus. quæst. 2. art. 4. ad argumenta contra 4. conclusionem. q. 4. art. 1. conclusione. 3. art. 3. notab. 2. & art. 4. ad argumenta contra 3. conclusionem. Soncin. q. 3. conclusione. 6. & q. 4. conclusione. 5. Eiusdem sententiae est Bachonus q. 3. prologi. art. 4. principalis, & artic. 2. & 3. annexis, fusè ostendit rationem formalem vltimo completem obiectum Theologiae esse cognoscibilitatem ex diuina scriptura: omnes item, qui docent rationem credibilis esse obiectum forma-

le Theo-

Gillijs comment. Theol.

L 3

le Theologie, quos referam capite sequenti, & qui affirmant principia Theologie esse articulos fidei, quos retuli tract. 2. cap. 4. cum enim fides ultimo resolatur in reuelationem diuinam, etiam Theologia, quae habet idem motiuum, in eam resoluetur. In eo tamen deficit Henric. in sum. art. 19. quest. 2. quod hanc cognoscibilitatem per fidem dicit esse solum modum cognoscendi ex parte cognoscentis; etenim, ut in principio huius tractatus dixi, prius est ex parte obiecti modus cognoscibilitatis auctius, qua potentia indeterminata ad plures modos, ac species cognitionis determinatur ad unam, quam modus cognoscibilitatis passiuæ, qui significat solam aptitudinem quasi-materialem, ac passiuam obiecti, ut terminet actum intelligendi denominationem sumpta ab ipso aet: si enim obiectum non potest aliter mouere intellectum ad agnitionem sui, quam sub hac, vel illa ratione scibilis, aut reuelabilis, profectò ratio eiusmodi prior est auctu cognoscendi, habens se ex parte obiecti determinantis, non solum verò ex parte modi cognoscendi. Sensus itaque assertionis est, primam rationem motiuam assensus Theologici esse diuinam reuelationem: quo dicto duo continentur, alterum, quod reuelatio fit ratio motiuam, alterum, quod prima.

V.
Quod primum probatur in hunc modum. Omnis assensus vel nititur testimonio proprij intellectus, aut alterius testificatione: hæc autem testificatio vel est ab autore fallibili, vel infallibili; si ab autore fallibili, est testimonium humanum, vel angelicum secundum naturam spectatum: si ab infallibili, est diuinum: quod est idem cum reuelatione: assensus autem Theologicus non nititur testimonio proprij intellectus, aut testificatione fallibili creature: ergo nititur reuelatione diuina. Discursus est formalis, propositio euidentia ex adæquata divisione motiuui, quo intellectus deduci potest ad assensum. Assumptio ostendit quod priorem partem. Primo, quoniam solum testimonium intellectus creatiorum est sufficiens ad assensum præbendum veritatibus supernaturalibus, quales maiore ex parte sunt Theologicæ, & ideo superioris dictum est Deum esse præcipuum causam efficientem Theologicæ, quæ vel ex hoc capite ita appellatur, quoniam est à Deo tanquam primo principio efficiente: deinde testimonium proprij intellectus vel est euidentis, ac certum: & hoc à viatore non nisi de rebus naturalibus habetur ex lumine na-

turali; vel incudens, incertum, & formidine immistum: & ex hoc sola gignitur opinio suaptè natura incerta, & falsitati obnoxia: Theologicus assensus caret cumentia naturali, caret incertitudine, & indifferencia opinionis ad veritatem, ac falsitatem: ergo nullo modo nititur proprio testimonio. Quoad posteriorem partem facile probatur eadem assumptio: nam testimonium fallibile creature non potest esse ratio assensus certi, ac semper veri. Altera pars assertionis nimurum quod reuelatio sit prima ratio motiuam Theologici assensus, probatur, quoniam prima ratio motiuam assensus discursui est ea, qua intellectus mouetur ad assensum principiorum: sed principia Theologicæ sunt articuli fidei reuelatione crediti: ergo prima ratio motiuam assensus Theologici est diuinam reuelatio.

Dico secundum, reuelatio diuina non est ratio motiuam proxima, sed remota assensus Theologicæ: proxima vero sunt assensus fidei ratione, ac discursu coordinati. Hanc conclusionem rectè explicat Caietanus lib. 12. de locis. c. 2. in fine, & cap. 3. conclusione 3. ita etiam sensit D. Bonavent. q. 1. prologi in corp. vbi de subiecto Theologia loquens ita concludit. Possimus & vno vocabulo nominare, & sic est credibile, pro ut tam credibile transit in rationem intelligibilis, & hoc per additionem rationis. quasi dicat per accessum rationis discurrentis rationem credibilitatis per reuelationem, traduci quodammodo in rationem intelligibilitatis, hoc est, non puræ fidei, sed ieiunie genitæ ex credibilibus: ad idem videtur alludere in solutione ad ultimum, cum ait Theologia subiectum supra rationem veritatis primæ, & autoritatis diuina addere rationem probabilitatis: nomine autem probabilitatis non intelligit eam, quæ est propria opinionis, sed rationem probationis, quæ in Theologia conclusiones ostenduntur: non enim proponuntur ex sola reuelatione credenda, sed ex ratione fundata in reuelatione, vt colligitur ex verbis, quæ subdit. Ponuntur rationes probantes fidem nostram, ita que probabilitatem sumit à probatione, ita etiam expressè habet Caietanus. 1. part. question. 1. artic. 2. §. Ad 4. in eo distinguens Theogiam à fide, quia huic assentimur propter solam autoritatem, illi propter articulos. Eiusdem sententia sunt quotquot dicunt principia Theologicæ esse articulos fidei, quos retuli tractat. 2. cap. 4. eo enim ipso docent conclusionem Theogamicam in ipsis

VII.

S.Thomas.

VIII.

apred.

in ipsis articulis fidei immediatè resoluti, remotè verò in autoritatem diuinam, quæ est motuum articulorum: similiter qui docent Theologiam magis dicendam esse scientiam, quām fidem ob maiorem similitudinem cum illa, quia nimis non nititur immediatè autoritate, sed a sensu ex illa præstito.

Sed omissis autoritatibus, ratione ostenditur utraque pars assertionis. Prima, quoniam motuum proximum, & immediatum assensus cadentis supra principia non est proximum, sed remotum, respectu conclusionum: reuelatio est motiuū proximum principiorum, quæs vtrit Theologia: ergo crit remorum respectu assensus præstiti conclusioni. Assumptio patet: nam assensus fidei, qui præmittuntur in discursu theologicō, immediatè nituntur diuina reuelatione: & ita D.Thom.q.14.de Veri. a.8.ad 10. alii ipsum testimonium veritatis primæ se habere in fide, vt principium in scientiis demonstratiui. Maior propositio prebatur, quoniam motuum assensus principijs, non mouet ad assensum conclusionis, nisi interueniat assensus cadentis super ipsam principium, ita ut immediatum motiuū int̄ principia cognita, remotum vero ratio, propter quam assentimur principijs. Ex quo fundamento suadetur etiam secunda pars. Etenim nullus assensus reuelatione in motuum remotum, nisi per proximum, quod immediatè pendeat ex remotō: non est autem aliud motiuū pendens immediatè ex reuelatione diuina, quod nitatur iudicium theologicæ conclusionis, quām assensus fidei diuipolit aperte ad conclusionem inferendam: ergo proximum motiuū Theologia sunt assensus fidei, ratione ac discursu coordinati.

Primum & secundum argumentum Aureoli, vt suse explicat Capreol. 4.q. prologi. a.2. ad argumenta eiusdem contra sextam conclusionem, non impugnant conclusionem in sensu, quo à D.Thoma assertur: nam D.Thom.loquitur de ratione formalis motiuū, de qua nunc sermo est, Aureolus verò de ratione formalis subiectiuā, quæ est sola Deitas. Ad primum ita que respondetur, ipsum quidem reuelabile non esse rationem formalem motiuū, sed reuelationem: veruntamen nomine illo reuelabile, importari habitudinem ad reuelationem tanquam ad motiuū: est enim reuelabile aptum reuelari, & cognosci ex reuelatione, tanquam ex proprio motiuo: non est autem absurdum ut ratione ad significandam vim motiuū,

quam subiectum sumit ex reuelatione. Ad secundum respondetur antecedens esse verum de ratione formalis subiectiuā, qualis non est reuelatio: falsum verò si indistinctè intelligatur: nam eiusdem obiecti possunt esse plures rationes formales, altera subiectiuā, altera motiuā. Ad tertium respondet Capreol. vbi suprà ex D.Tho. Theologia non nisi particularib. reuelationibus, sed ijs soli, quæ sacris literis continentur, & ab Ecclesia communiter recipiuntur: illæ, quarum in argumēto meminit Aureol. non recipiuntur ab Ecclesia tanquam certa: ideoque afflumi nequeunt tanquam principia Theologiae. Addiderim quemadmodum, vt in materia de fide doceri solet, eiusmodi reuelationes particulares respectu corum, quibus certo constat esse à Deo, ad fidem pertinent, quamvis per accidens ab alijs id ignoretur, ita quoque cum, qui ex reuelatione sibi particulariter facta, conclusionem aliquam per discursum eliceret, habere posse circa illam assensum Theologicum: quamvis conclusio illa non diceretur respectu omnium Theologiae, sicut neque præmisæ, ex quibus penderet, diceretur de fide, quia deest respectu communitatis certa atque infallibilis propositio Ecclesiæ. Argumentum Ochamii solum probat quælibet obiecta scientiarum naturalium postle pertinere ad Theologiam, si reuelentur: quod tamen non est absurdum, vt cap. præcedenti notaui. Ad rationem Palatij respondeo propositionem esse veram de ratione formalis subiectiuā, de qua non loquimur, falsam verò de motiuā: vt patet cùm ex interpositione terræ ostenditur Ecclipsis lunæ futura, etenim interpositio terræ non est intrinseca lunæ, quæ est subiectum materiale, de quo demonstratur eclipsis.

Vltimum argumentum postulat, vt explicem, vtrum & quomodo se habeat lumen ex parte rationis motiuæ. Authores enim videntur affirmare, vt patet ex Caetano citato, qui explicans diuersitatem rationum formalium motiuarū, semper introduxit lumen aliter, atque aliter modisificatum: eiusdem meminit Henric. cit. art. 19.q.2. & pleriq; alij, & quod caput est D.Thom. sæpè distinguens media cognoscendi, inter ea tradit medium, sub quo, id verò inquit esse lumen: quidquid autem habet rationem medijs, modo aliquo spectat ad rationem motiuā. Accedit quod obiectum sub diuerso lumine aliter, atque aliter mouet potentiam: id verò quod conducit ad variationem actus per de-

IX.
Caetanus.

Thomas.

Henricus.

terminationem potentiae, pertinet ad rationem motuam. In contrarium militat hoc argumentum, nimis quia omne id, quod habet se ex parte rationis motu, supponit potentiam in ratione potentiae sufficientem ad operandum; nec se habet ex parte eius quasi adiuuans & corroborans ad operandum, sed ex parte obiecti mouentis ac determinantis ipsum: lumen autem siue supernaturale fidei, siue naturale intellectus habent se potius ex parte intellectus, quam obiecti intelligendi, ut per se patet: quare non pertinent ad rationem motuam obiecti.

X.

S. Thomas.
Capreolus.
Hispalensis.
Conradus.
Caietanus.

Hac in recertum est in primis reuelationem ipsam appellari lumen, sicut etiam ipsae operationes mentales, quies intellectus illustratur ad aliorum obiectorum perceptionem, & hoc modo non est dubium, lumen pertinere ad rationem formalem motuam, qua ratione S. Thom. i. p. q. i. art. i. ad 2. Capreol. Hispalens. & Conrad. vbi supra, & alij appellant lumen reuelationis, hoc est, reuelationem ipsam, quae lumen est: & hoc modo locutus est Caietan. cum motu scientiarum naturalium vocauit lumina, ut patet ex verbis ipsi: nam lumen metaphysicum, appellat medium illustratum per abstractionem ab omni materia: lumen vero mathematicum, medium illustratum immaterialitate sensibili, obumbratum tamen materia intelligibili: medium vero hoc, vel illo modo illustratum, nihil aliud est, quam principia quibus continetur motuum cognita sub hac vel illa abstractione. Si vero lumen non accipiatur hoc modo, sed pro aliqua qualitate, vel habitu naturali aut supernaturali, distinctione opus est. Nam, si habeat ex parte obiecti, ut hoc sub eiusmodi lumine quodammodo collustratum proponatur apte intellectui, ut mouere illum possit ad sui perceptionem, pertinebit ad rationem motuam, si vero nihil conferat obiecto ad scibilitatem eius actuum, sed solum iuuet potentiam, ut elicere possit actum circa obiectum, nullo modo pertinet ad rationem motuam. Patet ex ratione superius tacta, exemplum sumi potest a visu corporeo, a quo metaphora luminis ad intellectum derivata est. Etenim duo lumina considerari possunt, alterum exterius in obiecto, vel medio; alterum in ipsa potentia, quod est a natura ingenitum, & nihil conferit obiecto, ut moueat potentiam, sed cum ipsa ab obiecto per immisionem speciei determinata concurrit ad eliciendam visionem: & hoc quidem non habet rationem motu, illud autem prius maximè.

Hanc doctrinam benè explicat Caietan. i. p. q. i. art. 3. §. penultimo consideras duas rationes in lumine diuino. Secundum alteram se habet, ut in fundens ad infusum, siue ut causa ad effectum: secundum alteram, ut ratio seu modus cognoscendi obiecti: sub quo, seu qua attingatur res reuelata a cognoscente: & priore modo non dat unitatem, sed posteriore. Et paulo post ad argumentum Aureoli ait: *Lumen diuinum habet se, ut intellectus agens, sed non eo solum modo, verum etiam ut ratio formalis obiecti, ut obiectum est: supponens utique lumen, quatenus se solum habet ex parte intellectus, non pertinere ad rationem formalem motuam.* Idem docet Sylvest. in Cöflato. q. i. ar. 10. ad 2. afferens lumen infusum fidei facere diuersam cognoscibilitatem obiecti specificantem nostram Theologiam: ad hoc etiam alludit Scotus quodlibet. 7. ant. 3. conclusionem: *vbi lumen, in quo cognoscitur obiectum, hoc est, cuius vis effectrice intellectus eleuatur ad assensum, contraponit rationi formalis obiecti, quae est cognitio, sub qua illud est determinatum ac motuum potentiae ad assensum veritatis enunciabilis de ipso.*

Applicando autem hanc doctrinam ad praesens institutum dico, in assensu theologicum interuenire posse duplex lumen a reuelatione distinctum, nempe naturale & supernaturale fidei: hoc est omnino necessarium per se, vel eius loco specialis concursus Dei, qui etiam lumen appellatur: est inquam, lumen fidei necessarium ex parte potentiae ad assensum principiorum, quae fidei diuina creduntur, non autem mediante ad assensum theologicum, qua theologicus est: tum quia ad actus specie distinctos non immediatae per se concurrunt idem habitus in specie, actus autem theologicus distinguitur specie ab actu fidei, ut est communis opinio, & infra ostendam: ergo non potest ad actum theologicum per se immediatae requiri idem habitus fidei, qui ad credendum est per se necessarius, tum vero quia positis assensibus praemissarum, & euidentia consequentia, intellectus absque supernaturali auxilio fidei immediato determinatur a assensum conclusionis. Lumen autem naturale necessario concurrit ad eum assensum, & habet se ex parte potentiae, non vero ex parte obiecti. Ex dictis patet lumen fidei infusum, respectu assensus theologici, habere se ex parte rationis motu: Ratio est, quoniam lumen fidei necessario interuenit ad discursum & assensum theologicum, non immediatae ex parte potentiae, ut ostensum est, ergo ex parte

parte obiecti in ratione mouentis. Consequentia est manifesta: nam quidquid necessariò cōcurrat ad intellectiōnem, habet se vel ex parte potentia, vel ex parte obiecti. Quare res quomodo se habeat ex parte obiecti. Respōdeo obiectum complexum virtualiter contineri in p̄missis, partes vero eius formaliter: & prout in ipsis continentur, habet vim mouendi intellectum. Cum vero assensus p̄missarū sint partus luminis intellectualis, illa prout substantia modi assensib⁹, sunt instar obiecti colluſati radis ab intellectuali lumine derivatis, & sub hac illustratione obiecti conclusionem, ut verā & credendam, & sic lumen intellectuale, quo p̄missae iudicantur, ipso iudicandi actu quasi superfunditur conclusioni, & reddit illa credibilē propter p̄missas. Ex hac doctrina facile conciliantur appositae rationes dubitandi paulo antea propoſitae. Nam Autores, qui dicunt lumen habere rationem motiū, sunt secundo modo explicandi: & hoc etiam modo, non priore ex diuerſitate luminis variatur actus specie. Ratio vero in oppositum solū concludit lumen, q̄d praeceſſe habet ex parte potentiae, non posſe habere rationem motiū, respectu eius actus, cum quo nō repugnat, vt sit motiū respectu alterius actus, cui p̄supponitur ex parte obiecti.

XIII. His positis ad ultimū argumentū principale respondetur negatione assumptionis, nam, ut vidimus, & lumen fidei, & reuelatio se habent ex parte rationis motiū assensus theologicī. Ad priorem vero probationem eius, quoad posteriorē partem, negandū est, Lumen fidei habere se ex parte potentiae, respectu assensus theologicī: vt enim ex dictis patet, se habet ex parte obiecti propositi in p̄missis sub lumine cognitionis fidei. Ad posteriorem eiusdem assumptionis confirmationem dicendum solum probare lumen fidei non concurrere immediatè ad assensum conclusionis, quod est verum, cum quo non repugnat, vt habeat cōcursum remotū per assensus p̄missarum, ad quos immediatè cōcurrat. Ad probationē alterius partis faciliter respondetur eo argumēto solum concludi, testificationem diuinam non esse immediatum motiū assensus theologicī, quod admitto: cum quo stare potest, vt sit remotum ac mediatum. Nam quanvis propter testificationē immediatē non eliciatur alius actus, quam fidei, propter veritatem tamen creditam ex testificatione moueri potest intellectus ad habendum alium actum, circa distinctam veritatē ex testificatis deductā.

Nec ex hoc sequitur actum fidei ac Theologie esse eiusdem specie, nam actus scientiæ remotè p̄det ex motuō assensus principiorum, & nihilominus ab eo specie distinguitur.

Motiū formale Theologie debet esse reuelatio ineuidens.

CAPUT XII.

Altera ratio formalis cōcomitans est in evidentiā, ea vero interuenire potest, tum ex parte motiū, tū ex parte obiecti, & ita duæ ex ipsa difficultates redundant, altera est, utrum lumen diuinæ reuelationis, quod est motiū remotum assensus theologicī, necessariò sit ineuidens, an vero possit esse evidens; altera utrum obiectum, sive subiectum, de quo ostenditur veritas Theologica, subesse debet sub ratione ineuidētis, ita ut si quomodo habeti notitiam evidētis illius, reuelentur aliquæ veritates, ex quib⁹ discursu theologicō cōclusio aliqua de eodē colligatur, possit cadere supra illum assensus theologicus: hęc posterior spectat potius ad materiam de fide: prior, quæ respicit motiū assensus theologicī, hic expedientia est.

Cuetan. I. p. q. I. art. 3. existimat de ratione Theologie nostræ non esse, vt procedat ex lumine reuelato ineuidētis. Nam cū dixisset quācunq; rationem formalem subiecti in genere reicomitari per modum passionis, rationem formalem obiecti in genere scibilis, sibi obijcit id esse falsum, quoniam deitas est vna ratio formalis subiectua Dei, quatenus ens est: & tamen habet plures rationes formales in genere obiecti scibilis. Respondet autem dictum suum intelligendū de scibilitate adæquata, & essentiam diuinam habere vñā adæquatam, non in specie, sed in genere, quam ait esse medium illustratum lumine diuino, quod, ostiuit scibile theologicum, lumen autem diuinum diuidit in lumē diuinum eidens, & lumē diuinum reuelans, abstracto ab evidentiā, & inevidentiā, & lumen diuinum ineuidens. Primum est ratio, sub qua Theologie beatorum, secundum nostræ, tertium fidei: & ita cum vnitate rationis formalis subiecti, vt res est, reperitur diuersitas rationis formalis eiusdem, quatenus obiectū scibile est. Ex qua divisione ac doctrina constat sentire eum lumen diuinę reuelationis, quod est motiū Theologie, non necessariò esse ineuidens, & non repugnare vt sit evidens, nam si abstracto ab evidentiā, & non evidentiā, quodocunq; penes eas sit variatio, semper manebit ratio propria motiū Theologie.

II.
caetanas.

Dupli-

Dupliciter autem intelligi potest hoc dictum Caietani, primum quidem ut loquitur de evidentia, vel inevidencia ipsius revelationis in se, manente inevidencia obiecti reuelati, deinde vero de evidentia, vel inevidencia obiecti ipsius. Non videatur autem locutus iuxta priorem sensum, sed iuxta posteriorem: nam eam evidentiam concedit lumini, quod est motuum Theologiae, quam negat cohaerere posse cum lumine revelationis ad fidem necessariae; ipse autem existimat evidentiam revelationis, quam vocant in attestante, nequam tollere rationem formalem obiecti fidei: atque adeo, cum ait lumen diuinum ineuidens esse rationem motuum fidei, solam excludit inevidentiam, quae redundet in ipsum obiectum, & reddat illud euidenter agnoscibilem in se, & consequenter hanc ipsam admittit non repugnare lumini revelationis, quae est motuum Theologiae nostrae. Hanc positionem nullo confirmat arguento.

III.
Canus.

Verum si attente perlegatur commentator eius ad ar. 2. eiusdem quest. primae, potest fundamentum & mens eius erui, ibi enim distinguit Theologiam secundum se, & quod ad nos: secundum se est notitia sive scientia, quam apta est parere Deitas secundum se, sed haec, inquit, est Theologia, quia Deus habet de se ipso: rursus Theologiam nostram in Theologiam beatorum, ac viatorum: & haec ipsam accipi posse ait secundum se, & quod ad nos: & secundum se conuenit ipsi, ut oriatur ex principiis notis secundum se lumine superioris scientiae, que ad nos autem viatores, quorum est credere principia, habet ut procedat ex fide. Ex quo concludit conclusiones theologicas procedere ex articulis fidei, ut principiis non in se evidenteribus, sed in scientia Dei, ac beatorum: & consequenter habitus principiorum Theologiae per se esse scientiam diuinam, habitum vero per accidens fidem: deinde vero etiam non opponi scientiae beatae ex parte obiecti, sed solum secundum evidentiam & inevidentiam negatiuè. Itaque breuiter colligendo sententiam ipsius, possumus eam ad duas propositiones reducere. Prima est discri-
men inter Theologiam viatorum secundum se, & quod ad nos est accidentarium. Secunda diuersitas principiorum, quo ad evidentiam vel inevidentiam in obiecto Theologiae, est per accidens. Eadem sententiam tuetur Canus lib. 12. de locis cap. 3, cōclusione 1. & 2. & quanuis expressè non dicit Theologiam esse vnicam specie infinitam, tamen cum agat de ratione formalis

eius, & dicat hanc non esse lumen fidei, aut reuelationis obscuræ, sed solum lumen diuinitatis infusum, sive sit fidei, sive prophetiae, sive gloriae, videtur loqui de specie infima, alioquin non loqueretur formaliter. De priore assertione non est hic agendi locus, sed solum de posteriore, ea vero probari potest ex principiis ipsius Caietani in hunc modum. Variatio principiorum solum ex per accidens in per se, ac vice versa, non mutat rationem formalem motuum ex parte obiecti: sed variatio principiorum Theologiae ex inevidentia in evidentiam, aut è contra est eiusmodi: ergo non mutat rationem formalem obiectiuam per se. Maior propositio est evidens, nam ea, quae sunt per accidens, non mutant species rerum. Assumptio ostenditur, quandoquidem Theologia nostra est subalterna scientiæ diuinæ ac beatæ: at habitus principiorum scientiæ subalternatae per se, est scientia ipsa superior, per accidens vero fides eorundem: atque adeo quando est variatio penes hunc modum assentiendi ipsi vel inevidenter ex fide, vel euidenter assensi beato, est variatio accidentaria, ex qua non redundat mutatio essentialis in rationem formalem motuum per se. Probat Canus, quoniam Christus fuit perfectissimus Theologus, & Prophetæ ex ijs, quæ per lumen prophetiae nouerant, discurrendo poterant acquirere habitum Theologiae: at lumine Christi erat clarissimum, lumen item prophetiae suam distinctionem haberet lumine fidei: ergo inevidentia non requiritur per se, ad rationem motuum theologici.

Dico primum. Motuum Theologiae viatorum, secundum propriam ac specificam rationem, est inevidens. Haec assertio meo iudicio est communis, in primis D. Thom. q. vn. prolog. ar. 4. & in 2. scripto s. Thomas. q. 1. art. 2. Henricus in summa art. 19. q. 2. Henricus in corpore Bonau. q. 1. prolog. & Guido Bonaventura apud Bachonum q. 3. art. 1. qui credibile statuunt rationem obiecti, hoc sentiunt: nam si credibile est ratio per se obiecti, necessarium est, ut principia sint per se credita, non enim obiectum Theologiae dicitur credibile, quasi conclusio ipsa sit per se immediate credibilis: sed quoniam colligitur ex principiis fidei creditis: quemadmodum reuelatio non est motuum quasi immediate terminetur ad conclusiones, sed remotè per principia: hanc eandem assertiōnem contra Caietan. probat Palat. q. 2. prolog. & supponit Baſſol. q. 5. prolog. ar. 3. §. Dico igitur, ubi ait, non magis possibile esse, ut Theologia nostra fiat euides, quam vt ho-

Vt homo convertatur in brutum. Ex quo sequitur rationem inevidentiam esse inseparabilem ab eius motu, nam si hoc sit evidens, etiam conclusio ex ipso dependet potest fieri evidens, tenet omnes ijs, qui dicunt principia Theologiae esse fide credita, quos retuli tractat. 2. cap. 4. si enim ratio fidei per accidens se habet ad principia Theologica, non reddunt propria, ac per se principia illius, nisi materialiter. Mirum verò est Autores nunquam de hac re formaliter, ac per se locutos fuisse. Si verò respondet aliquis cum Cai. vbi supra, idèo sic locutus, quoniam agebat de Theologia viatorum, quæ semper habet adiunctam inevidentiam ex parte principiorum, non planè satisfacit. Nam si ea ratio non est per se, ac essentialiter requisita, sed per accidentem ratione status, debuisse veram ac propriam rationem Theologie in se, secundum propriam speciem tradere.

Sed Autoribus omisiis ad rationem veniamus. Omnis variatio formalis motu remoti, inducēs distinctionem specificam in notitiam ab ipso immediate pendētem causat formale motuum proximum alterius speciei: sed motuum gignens fidem articulorū, distinguitur specie ab eo, quod determinat ad eidētem notitiam eorumdem, & notitia genita ab utroq., est diuersa specie: ergo per has notitias constituet motuum proximum distinctum specie respectu cuiusdam conclusionis. Consequētia est evidens. Propositionem ostendo, quoniam motuum remotū per se solum non dat obiecto speciem, aut unitatem scibilis, nisi concurrat simul cum proximo, hoc autem continetur notitiis principiorum, à quibus pendet assensus conclusio- nis: si verò motua remota in se specie distinguuntur, & gignūt notitias principiorum specie distinctas, iam principium, ac motuum proximum, quod illis contine- tur, est specie distinctum. Assumptio verò facilē ostenditur ad hominem, & in se. Ad hominem quidem, quoniam Caeteran. motuum fidei contradiuidit ab omnibus alijs tantum specie distinctum: in se verò probatur, quoniam lumen supt̄ natura inevidens distinguitur specie ab evidente: alioquin non esset illa ratio aut via probandi, fidē distingui à scientia viæ, vel patriæ: per se autē patet actum fidei distingui ab actu evidente: & consequenter motuum ipsius distingui specie à motiu cuiusvis notitia supernaturalis evidenter.

Secundo, quando lumen reuelationis est evidens motuum assensus theologici, vel immediatē absq; alio principio determinat

intellectum ad assensum theologicum, vel interuētu alterius principij, neutro modo potest esse motuum eiusdem specie cum lumine reuelationis ineidente: hoc oēs sa- tentur mouere ad actus theologicos: ergo illud non potest esse motiu formale obiecti Theologiae: patet consequētia, quoniam ad actus eiusdem speciei cōcurrere nequeunt per se motua specie distincta. Assumptionem proho, quoad priorē partem nempe lumen diuinæ reuelationis evidens non posse esse proximum motiuū assensus theologici, quoniam hic est per se discursiuū: ergo per se requirit aliud motiuū remotum, determinans prius intellectum ad assensum præmissarum, & ijs medianib; ad assensum conclusionis: atq; adeò nō potest nisi solo lumine reuelatiōis immediata, quoad posteriorem ostendo, quoniam seruata proportione ita se habet assensus discursiuū ad motiuū remotū, sicut nō discursiuū ad proximū, & ita si variatio penes aliquam rationem cōstituit motua proxima assensus non discursui distincta specie in genere motui, variatio quoq; in remotis penes similem rationem, cōstituet etiam inter illa distinctionē specificam: sed in proposita materia variatio penes eidētiā, ac non evidentiā in motiuī proximiis, hoc est in reuelationib; obiecti immediate reuelati, cōstituit distinctionē specificam; ergo eadem variatio constituet etiam in motiuī remotis. Maior propositio constat à paritate rationis, nō enim est illa diuersa ratio, tur obiectum immediate reuelatū necessario habeat scibilitatem obiectuā, siue rationem formalē motiuū distinctam specie, prout modō substat reuelationi evidenti, modō inevidenti, obiectum verò remotē reuelatū in principio, ex quo per discursum colligitur: nō fortia- tur etiā distincta specie motua, prout cognoſibile est remotē ex reuelatione modō evidenti, modō inevidēte. Assumptio autē communiter recipitur, & traditur ab ipso Caeterano, vbi supra necessario exigente ad rationē formalē motiuā fidei lumen reuelationis inevidentis, atq; adeò, si reueletur obiectū evidenter, de mente ipsi dissoluitur obiectum, siue motiuū formale fidei.

Hoc argumentum præuidisse videtur Caeteran. licet id formaliter non proposuerit, conatur enim q. citata. ar. 2. §. Quod ad se- cundū verò, redere disparem rationem in hunc modum. Nec idem iudicium de scientia subalternata, (qualem dixerat esse Theolo- giam) & fide, quoniam lumen diuinum absolute est per se ratio formalis huius notitiae, in quantum scientifica est: lumen autem diuinum obumbra-

VII.
Caeteranus.

tum

tum est per se ratio assensus fidei, quæ per accidens est habitus horum principiorum. Verum hæc responsio nimirum fundamento liberè sine autoritate, aut ratione sumpto; nempe quod lumen diuinum absolute abstrahendo ab euidente, ac non euidente, est per se ratio formalis scientiæ Theologiae; & quod fides est per accidens habitus principiorum nostræ Theologiae. Supponit enim id de quo est controværia, nec reddit rationem cur, quemadmodum motiuum immediatum variatum penes euidentiam & ineuidentiam, sit diuersum specie, non sit autem similiter motiuum remotum: nam eodem modo dicet alius motiuum fidei per se esse lumen diuinum absolute, in nobis autem viatoribus per accidens esse lumen obumbratum, vel si hoc proximè applicatum est per se motiuum vnius speciei, etiam remotè applicatum debere esse vnius speciei: atque adeò diuisionem luminis diuinii, quatenus motiuum est scientiæ Theologiae in communi traditam à Caetano, non esse idoneam: & potius lumen reuelationis diuidendum ineuidentis, atque ineuidentis: & vtrumq; horum subdividendum, ita ut consideretur ratio applicationis: atque adeò vtrunque proximè applicatum in ratione motiuū differre specie à seipso remotè applicato, ex qua diuisione refultant quatuor species motiuū Theologici ex diuina reuelatione, nempe euidentis proximè applicatum, & ineuidentis proximè applicatum, & rursus euidentis remotè applicatum, & ineuidentis remotè applicatum: quæ duo ultima conseruant speciem dupliqui Theologiae, nempe viatorum, quæ habetur ex principijs fidei ineuidentis, & ei, quæ ex principijs euidenter reuelatis elicitor, quam Caet. appellat secundum se, & vult esse in beatis. Ex duobus autē prioribus motiuis colliguntur duæ aliæ species notitiæ habita per modum principij non ex discursu; altera est fides, quæ respondet reuelationi proximæ ineuidenti, altera euidentis notitia obiecti immediate reuelati, quæ non habetur in via. Qui modus philosophandi est multo congruentior eo, quem sequitur Caetanus, nam hic seruat proportionem, ac ratio, & omnia sibi mutuo consonant.

VIII.
Dico secundum, fides per se, & non per accidens est habitus principiorum Theologiae nostræ. Hæc est de mente eorum, qui principia Theologiae volunt esse credita fide diuina, quos retuli tract. 2. cap. 4. Breuiiter ostenditur, quoniam habitus omnis discursiuus supponit habitum principiorum, à quo per se dependet, & sine cuius

actu non potest proprium actum gignere: Theologia vero nostra ex concuru habitus fidei, non concurrente alio habitu principiorum ostendit proprias conclusiones, quare habitus fidei non habet se per accidens ad assertum theologicum; nam ex causa per accidens non sequitur effectus per se. At respondebitur, non appellari fidem habitum per accidens principiorum Theologiae, quasi non habeat per se vim concurrendi ad eorum assertum, sed quia hoc non habet per se, primo quatenus habitus ineuidentis est, sed solum quatenus habitus diuinus est coniunctus lumini diuine reuelationis, quomodo homo dicitur causa per accidens sensus, non quod reue a sensus hominis non emanant ab eius natura, sed quia non emanant ab eo primo, ac per se quatenus homo, sed quatenus animal est. Atque adeò Theologia secundum se principium, & motiuum proprium esse lumen reuelationis prouenientis à Theologia diuina vel beatorum, quibus nostra subalternatur. Quæ responsio supponit opinionem infra refutandam de modo subalternationis, itemque de entitate habitus scientiæ subalternatæ, siue principia credit ex fide sumpta à subalternata, siue euidenter agnoscat eadem demonstratione, qua demonstrari solent à subalternante. Verum quod attinet ad præsens institutum, non videtur mihi Caetan. congruenter loqui: ipse enim eodem art. 2. §. Circa hanc distinctionem asserit in prima & essentiali conditione subalternata concurrere duo, nimirum ineuidentiam in se cum euidentia ex, & in alio; deinde vero mediationem principiorum proximorum, quæ est causa illius ineuidentis in se, & priuatum quidem esse formale, & consequenter omnino semper requisitum: secundum autem esse materiale. Nam si ineuidentia in se est de ratione essentiali subalternata, atque adeò Theologia, semper comitari illam debet: at posita reuelatione euidente tollitur ratio ineuidentia conclusionis in se: ergo destruitur eius obiectum formale. Assumptio conflat, impossibile enim est, ut scientia vel conclusio sit ineuidentis in se, & habeat euidentiam ex principijs; nam euidentia redundans ex principijs in conclusiones, cum nascatur ex per se causis ipsarum propria, atq; intrinseca illis est; ideoq; nequit cum ineuidentia consilere. At respondebitur ineuidentiam in se sumi negatiæ, non priuatiæ: atque ita non repugnare ut scientia aliqua vel habitus ex se non videntur euidentiam, & nihilominus habere illam possit ex causa. Sed hæc solutio non

satisfac-

satisfacit: nam hoc modo quævis scientia discursiva non est euidens ex se, non enim habet illa ex terminis, sed ex principijs; & ita dicit aliquis eundem habitum, quo q.s in sc̄ientia subalternante assentitur conclusione scientificæ ex euidente notitia principiorum, quam haberet; & ex fide, qua credit magistro eadem principia proponenti, siquidem motivum est sola veritas principijs, siue euidēter, siue ineuidenter agnoscatur. Quemadmodū ergo in hoc casu propter diuersitatem notitiae principiorū penes euidentiam, vel ineuidentiam, eadem principia materialia constituunt diuersa motiva: ita etiam variatio reuelationis penes euidentiam vel ineuidentiam obiectuum constituet motivum formale diuersum.

IX. Assumptio argumenti Caiet. est falsa, itemq; maior ad eius confirmationem inducta, ut dicam tract. 6. cap. 6. Si de vera ac propria subalternatione sermo sit. Verum quia parum id refert ad præfētū institutum, ea p̄missa, neganda est assumptio, nam, ut etiam infra ostendam, in sc̄ientijs naturalibus sola fides principiorū non est sufficiens motivum, neque per se, neq; per accidens ad acquirendā sc̄ientiam subalternatam, & assensus genitus ex principijs solum creditis, ac suppositis ex superiori sc̄ientia ab eo, qui per illa conclusiones ostendit, distinguitur specie ab assensu genito, ex principijs iisdem cognitis ab eadem demonstratione, propter quid accepta à superiori sc̄ientia. Et eodem prorsus modo te habet Theologia discurrens ex pure creditis, siue obſcure reuelatis, ac ea, quæ procedit ex principijs lumine diuino euidēter cognitis, differunt enim specie. Ex quo etiam patet respōsio ad rationem Cant, nam Christus fuit quidem Theologus, & quidem multo excellentior reliquis omnib. non tamen eadem specie Theologia, quoniam: sed longè diuersa. Prophetæ autem si ex reuelatis ibi immediate discurreret, essent Theologi, nec corum Theologia differret specie à nostra, nam communiter loquendo lumen propheticum est ineuidēs, arque adeò quævis alia diuersitas à lumine fidei, quæ non euacuat ineuidentiam, est per accidens ad rationem moti, lumē autem propheticum, quoad euidentiam obiecti reuelati, congruit cum lumine fidei. Quod si interdum sit euidens, ut potest evenire, siquidem de ratione prophetiæ, solum est ut ea, quæ procul sunt tempore, siue loco videat, ut ait D. Thom. 3. p. q. 7. art. 8. quæ obrem Christus fuit vere propheta, tunc erit Theologia alterius rationis à nostra.

Ex dictis toto hoc tractatu potest bre-

uiter explicari natura subiecti Theologie, diffinitione sumpta magna ex parte a D. Thoma in hunc modum, *Subiectum Theologia est ens diuinum cognoscibile per reuelationem ineuidentem, per discursum applicatum*, quæ est fere eadem cum illa, quam ex eodem D. Thoma colligit Paludanus⁹, & refert Capreolus.¹⁰ Aureoli contra quintam & sextam cōclusionem. Ea vero continentur omnia, quæ per se requiruntur ad propriam speciem, & vnitatem obiecti theologici in ratione sc̄ibilis. In primis enim continetur subiectum primarium & adæquatum, nam analogum per attributionem simpliciter dictum, stat pro potiori significato, & ita *ens diuinum* possum in ea diffinitione prima, ac præcipue accipitur pro Deo, qui est proprium, & principale significatum illius, simul vero etiam indicantur reliqua omnia, quæ per attributionē ad ipsum diuina denominantur extrinsecè. Præterea indicatur ratio formalis subiectua, nempe diuinitas, sub qua Deus à Theologo consideratur. Et ita per hanc primam partem discernitur subiectum Theologiae à subiecto ceterarum sc̄ientiarum, quæ Theologia nomine non cōsentur. Cum vero additur *cognoscibile per diuinam reuelationem*, iam indicatur ratio formalis motiva, quæ non est notitia habita ex facultate naturali proprij intellectus, sed testimonium primæ veritatis: quo distinguitur subiectum Theologiae supernaturalis à subiecto naturalis, siue metaphysicæ: quoniam huius motivum non sumitur à testificatione Dei, sed à lumine rationis, siue à principijs primis cognitiis lumine ratiōis, sub abstractione ab omni prorsus materia. Deinde quoniam Theologia supernaturalis cōp̄lectitur omnem sc̄ientiam Dei supernaturalem euidentem & ineuidentem, discursiuam, & non discursiuam, ut subiectum nostræ Theologie distinguatur à subiectis aliarum, adiungitur *per reuelationem ineuidentem*, & ita excluditur à definitione subiectum visionis beatæ, & cuiusvis alterius euidentis notitiae de diuinis rebus habite. Denique quoniam obiecto fidei hæc omnia conueniebant, est enim *ens diuinum cognoscibile per reuelationem ineuidentem*, subditur ultima particula *per discursum applicatum*, quæ significatur subiectum Theologie non sublimi immediace reuelationi: atque ita non dici simpliciter credi, sed remotè interuentu discursus applicantis reuelationem per principia ex fide immediate credita.

F I N I S.

M

T R A -

Gillij comment. Theol.